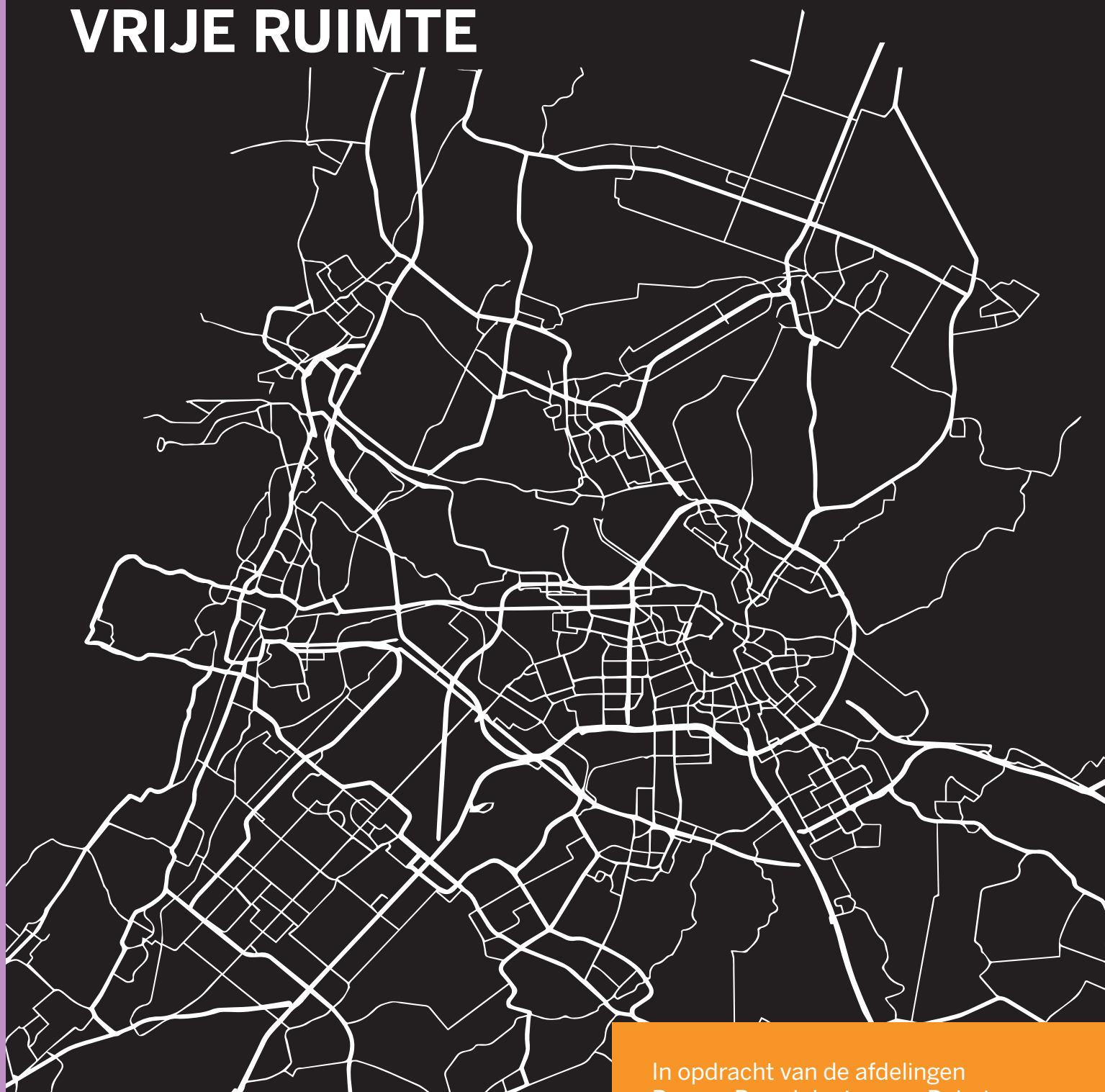

Space of Urgency_Amsterdam

ONDERZOEKSRAPPORT IN HET KADER VAN DE BESTUURSOPDRACHT VRIJE RUIMTE

In opdracht van de afdelingen
Bureau Broedplaatsen en Ruimte
& Duurzaamheid van de
Gemeente Amsterdam

Amsterdam, 30 Oktober 2019

"De algemene conclusie kan getrokken worden, dat creatieve krachten ontstaan en aangetrokken worden door onderdruk in een samenleving. Plekken die hun vroegere functie verloren hebben, waar iets had moeten komen, nog moet komen, wat er nog niet is. Nieuwe gebieden die nog niet strak gereguleerd zijn. Deze plekken en gebieden ontstaan door én ondanks planning. Het mooie van de systematische regeling van werkzaamheden, oftewel planning, is het grote verschil tussen voornemens en uitvoering, tussen gebrek aan voorstellingsvermogen van autoriteiten en fantasie van enkelen. Het is door het omtoveren van het geplande dat de beste mogelijkheden geschapen worden voor wat niet gepland kan worden: vrije culturele ruimte"

(Tijen, Tjebbe. 1992. Vrije culturele ruimtes. In Gebroken wit: politiek van de kleine verhalen, ed. Mascarpone, Irene Janze, et al. Amsterdam, Ravijn.)

"Wij moeten nieuwe omgevingen inzetten die gelijktijdig het product en het instrument van nieuwe gedragingen zijn."

(vertaald uit: Guy Debord, 1957. Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationiste internationale)

INHOUDSOPGAVE

6	Samenvatting		
6	Onderzoeksuitkomsten		
8	Concrete stappen		
10	Dankwoord		
10	Figuren		
11	1. Inleiding		
12	2. Bestuursopdracht Vrije Ruimte		
	2.1.	Coalitieakkoord - mei 2018	
	2.2.	Nota 'Ambities en Uitvoeringsagenda 2019'	
	2.3.	Bestuursopdracht 'Vrije Ruimte'	
	2.4.	Organisatie	
15	3. Opdrachtnemer Space of Urgency		
	3.1.	Space of Urgency	
	3.2.	Model Space Project	
	3.3	Space of Urgency en de bestuursopdracht Vrije Ruimte	
16	4. Social-Cultural Urgency Scan		
	4.1.	Space of Urgency quick scan	
	4.2.	Telefonische interviews	
	4.3.	Vrije Ruimte Survey	
	4.4.	Rondetafelgesprekken	
	4.5.	Prototyping	
	4.6.	Lokale casestudies	
	4.7.	Internationale casestudies	
	4.8.	Interviews gemeente Amsterdam	
22	5. Definitie 'vrije ruimte'		
	5.1.	Historische betekenis	
	5.2.	Veranderende context	
	5.3.	Huidige interpretatie van het begrip 'vrije ruimte'	
	5.4.	Kenmerken van 'vrije ruimte'	
	5.5.	Definitie volgens de gemeente	
26	6. Uitkomsten quick scan		
	6.1.	Unusual suspects	
	6.2.	Uitkomsten telefonische interviews	
	6.3.	Uitkomsten Vrije Ruimte Survey	
	6.4.	Uitkomsten ronde tafels	
	6.5.	Uitkomsten prototyping	
	6.6.	Uitkomsten lokale casestudies	
	6.7.	Uitkomsten internationale casestudies	
	6.8.	Uitkomsten interviews gemeente Amsterdam	
46	7. Juridisch en Administratief		
	7.1.	Facilitatie van 'vrije ruimte'	
	7.2.	Gebiedsontwikkeling	
	7.3.	Vastgoed	
	7.4.	Openbare ruimte	
50	8. Knelpunten en conclusie		
	8.1.	Knelpunten naar overheid - communicatie	
	8.2.	Knelpunten naar overheid - regelgeving	
	8.3.	Knelpunten bestuursopdracht Vrije Ruimte	
	8.4.	Conclusie	
53	9. Bevindingen en Aanbevelingen		
	9.1.	Een basis leggen voor samenwerking	
	9.2.	Ontwikkeling door prototyping	
	9.3.	Instrumentarium	
	9.4.	Netwerk en kennisuitwisseling	
61	10. Concrete stappen		
64	Bijlagen		
65	A. Definitie 'vrije ruimte'		
74	B. Telefonische interviews		
75	C. Ronde tafels		
80	D. Practical needs assessment		
88	E. Lokale casestudies		
95	F. Internationale casestudies		
96	G. Referenties		
97	Colofon		

Samenvatting

De gemeente Amsterdam heeft het Berlijnse Space of Urgency de opdracht gegeven om een quick scan te maken van de behoefte en belemmeringen van de gebruikers van de ‘vrije ruimte’. De resultaten van de quick scan kunnen aanleiding zijn tot een uitgebreidere analyse en aanbevelingen voor beleidsontwikkeling.

De belangrijkste uitkomst in de quick scan is de voorwaarde om ‘zelf over een vrije ruimte te beschikken’. Gebruikers van ‘vrije ruimtes’ willen zelf en overwegend in collectief verband verantwoordelijkheid nemen voor de inrichting van hun omgeving, en zelf bepalen hoe zij in hun behoeften (wonen, werken en samenleven) voldoen. De gebruikers van ‘vrije ruimte’ voelen zich hierin vaak gewantrouwd en belemmerd door regels die van buitenaf worden opgelegd. Er lijkt weinig politiek inzicht te zijn in cultureel ondernemerschap - als in low en non profit beroepsactiviteiten - waardoor de discussie over allerlei vormen van ‘vrije ruimte’ blijft steken in de subsidieretoriek en negatieve beeldvorming in de publieke opinie. Ze hebben het gevoel dat ze lastig of niet gewenst zijn, en dat er in het politieke arena weinig erkenning is voor de toegevoegde waarden die ‘vrije ruimte gebruikers’ inbrengen op het gebied van duurzaamheid, empowerment, innovatie, inclusiviteit versus exclusiviteit, sociale cohesie, bewustzijn, diversiteit en vooral samenwerken.

De definitie van ‘vrije ruimte’ is voor meerdere uitleg vatbaar. Is het een culturele vrijplaats? Een broedplaats? Of iets anders? Hoe het ook gedefinieerd wordt, er zijn verschillen in aard en duur en overeenkomsten in de mate van zelforganisatie en invloeden van buitenaf. Nagenoeg alle gebruikers zeggen moeite te hebben met de communicatie met de overheid, met name als het wet- en regelgeving betreft. De bestaande juridische en administratieve instrumenten voor het faciliteren en beheren van ‘vrije ruimte’ zijn niet voor iedereen duidelijk. Daar staat tegenover dat de overheid haar stedelijke planningsinstrumenten kan verruimen door evenredig in de stad ‘vrije ruimtes’ toe te staan die door bewoners en ondernemers in coöperatief verband zelf bestemd en ontwikkeld worden. De stad heeft tenslotte lucht nodig

Onderzoeksuitkomsten

Een basis leggen voor samenwerking

Aanbeveling 1: Erken de meerwaarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers

Leg de basis door als gemeente meer erkenning te geven voor

- de toegevoegde waarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers voor de stad
- zelforganiserende structuren die uit de behoefte aan zelfbeschikking ontstaan

Aanbeveling 2: Ontwikkel wederzijds begrip door de verkenning van behoeften en waarden

Waarden liggen voor gebruikers van ‘vrije ruimte’ aan de basis van organisatie- en beslissingsstructuren. De volgende stap is om wederzijds begrip te creëren en de verschillende structuren van gemeente en gebruikers samen te brengen. Hiervoor is dialoog nodig in de vorm van

- ronde tafels tussen gemeente en gebruikers van ‘vrije ruimte’
- workshops waarin verschillende perspectieven belicht worden

Ontwikkeling door prototyping

Aanbeveling 3: Vertrouwen bouwen en kaders verkennen door pilots

Neem het advies over van zowel gebruikers van ‘vrije ruimte’ als ambtenaren voor een prototype fase met ‘vrije ruimte’ pilots en

- ontwikkel gezamenlijk kaders uitgaande van de pijlers ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid en waarden/behoeften
- laat gebruikers zelf de pilot locaties aandragen
- ontwikkel afzonderlijke pilots voor de drie categorieën van ‘vrije ruimte’
- laat regelmatige evaluaties plaatsvinden binnen een coöperatieve structuur van gebruikers, gemeente en omgeving

Aanbeveling 4: Een structuur die samenwerking tussen gebruikers en gemeente ondersteunt

Binnen gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam heerst vooral onvrede over de samenwerking met de gemeente. Ook internationaal is in elke case behoefte aan verbetering met oog op gelijkwaardige communicatie in samenwerkingsstructuren. De positieve uitzonderingen bieden de volgende praktische oplossingen:

- Maak de gebruikers van ‘vrije ruimte’ deel van de ontwikkeling van nieuw beleid
- Evalueer gezamenlijk en beslis gezamenlijk
- Ontwikkel hiervoor een participatieve structuur die de complexe behoeften vanuit politiek, juridisch, administratief en gebruikersperspectief ondersteunt
- Een duurzame structuur is mogelijk via een coöperatief model met gelijkwaardig inbreng vanuit gebruikers, gemeente en derde partijen
- Pilots worden geëvalueerd binnen de structuur, die op haar beurt advies en middelen biedt aan de pilots
- De structuur staat aan de basis van de ontwikkeling van nieuw beleid

Instrumentarium

Aanbeveling 5: Instrumenten voor het faciliteren van fysieke ‘vrije ruimte’

Aan de hand van de onderverdeling in de bestuursopdracht zijn de volgende juridische en administratieve instrumenten kansrijk voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’.

- Openbare ruimte
- Verruim de kaders van de evenementenmelding volgens APV art. 2.41, waarbij onderscheid gemaakt kan worden tussen geografisch gebieden
- Gebiedsontwikkeling
- Wijs een niet-commercieel evenemententerrein aan volgens APV art. 2.42.
 - Neem ‘vrije ruimte’ op in tenders voor tijdelijke gebruik, of verleen ontheffing voor ‘vrije ruimte’ via een tijdelijk bestemmingsplan
 - Neem onbestemde terreinen op volgens een globaal bestemmingsplan (witte vlekkenplan)
 - Neem ‘vrije ruimte’ op in nota’s van uitgangspunten voor gebiedsontwikkeling door projectontwikkelaars
- Gemeentelijk vastgoed
- Neem ‘vrije ruimte’ op in de gemeentelijke beleidsdoelen
- Particulier vastgoed
- Creëer mogelijkheden voor ‘vrije ruimte’ door het vastleggen in beleidsregels volgens artikel 7 van de leegstandsverordening

Netwerk en kennisuitwisseling

Aanbeveling 6:
Activatie en het opbouwen van vertrouwen

In de eerste fase van de Bestuursopdracht zijn 80 bestaande en potentiële ‘vrije ruimte’ gebruikers geactiveerd door middel van telefonische interviews, ronde tafels, de vrije ruimte survey, casestudies en een pilot event.

— Om het opgebouwde, maar fragiele vertrouwen van de geactiveerde ‘vrije ruimte’ gebruikers en de transparantie te behouden adviseren wij om in de toekomst deze communicatie zeer zorgvuldig voort te zetten.

— Een onafhankelijk partij die het vertrouwen van de vrije ruimte gebruikers geniet kan hierbij waardevolle ondersteuning bieden.

— Ook kan de Space of Urgency methodologie houvast bieden tijdens het ontwikkelingsproces in Amsterdam, richting een transparante en duurzame samenwerking tussen sociaal-culturele initiatieven en gemeente.

Aanbeveling 7:
Internationale kennisuitwisseling

— Tijdens de tweede fase van de bestuursopdracht zullen regelmatig onvoorziene uitdagingen naar voren komen. Korte lijnen naar gelijksoortige internationale ontwikkelingen zijn essentieel, om de do’s en don’ts per situatie snel in kaart te kunnen brengen.

— Het is efficiënt om met een onafhankelijk platform samen te werken dat als schakel tussen verschillende steden dient, kennisuitwisseling faciliteert en experts met elkaar verbindt.

Concrete stappen

Space of Urgency stelt concrete stappen voor om de aanbevelingen tot uitvoer te brengen. De stappen richten zich op een prototyping fase in 2020, zowel met fysieke pilots als met een ondersteunende coöperatieve structuur. Om dit te realiseren wordt een initiërende werkgroep opgericht. Kernopgave is daarbij het mogelijk maken van zelforganisatie in de ‘vrije ruimte’.

November 2019 - Maart 2020

Het aanstellen van de **initiërende werkgroep ‘Vrije Ruimte’** met leden van de gemeente en ‘vrije ruimte’ gebruikers, ondersteund door intermediairs en externe experts. Een actieve werkgroep waarin de gemeente een faciliterende rol aanneemt geeft blijk van erkenning voor de meerwaarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers. De werkgroep ontwikkelt de structuren die nodig zijn voor de prototyping fase.

Opzet

De eerste benodigde stappen voor het opzetten van de initiërende werkgroep zijn;

— uitbreiding van de bestaande, vooraf geselecteerde expertgroep met aanvullend gebruikersperspectief

— voor invulling van het gebruikersperspectief kan gewerkt worden met gemotiveerde ‘vrije ruimte’ gebruikers uit de eerste fase van de Bestuursopdracht, die transparant en democratisch gekozen worden

— ondersteuning door externe partij - een neutrale partij die vertrouwen heeft opgebouwd met de vrije ruimte gebruikers en gemeente biedt ondersteuning aan de werkgroep

— vastleggen van de groepsleden - met zowel vertegenwoordigers van relevante gemeentelijke afdelingen als van ‘vrije ruimte’ gebruikers, inclusief intermediairs en externe experts

— vastleggen interne structuur - gebaseerd op gelijkwaardige inbreng (vergaderstructuur, beslissingsstructuur, etc.)

Doelen

De initiërende werkgroep ontwikkelt de twee benodigde structuren voor de prototyping fase.

1. Het ontwikkelen van de randvoorwaarden voor fysieke 'vrije ruimte' pilots. Gezamenlijk ontwerp leidt tot wederzijds begrip, transparantie en vertrouwen tussen de gemeente en gebruikers.
2. Het ontwikkelen van een duurzame coöperatieve structuur bestaande uit gemeente, ‘vrije ruimte’ gebruikers en externe experts, die zelfstandig kan functioneren.

April 2020 - Oktober 2020

1. Het uitvoeren van **fysieke ‘vrije ruimte’ pilots**, gebaseerd op de de pijlers van zelforganisatie; tijdsframe gebruik/locatie, vertrouwen/verantwoordelijkheid, waarden/behoeften.
2. Een **pilot met een coöperatieve structuur** van gemeente, ‘vrije ruimte’ gebruikers en externe experts met als hoofdtaak de 'vrije ruimte initiatieven' te ondersteunen en adviseren tijdens de fysieke pilots.
3. **Onderzoek en dataverzameling** op de beide elementen van prototyping. Dit helpt bij het definiëren van de juridische en praktische hindernissen, met als doel om na gezamenlijke evaluatie de elementen voor lange termijn in te voeren.
4. **Doorlopende internationale kennisuitwisseling** met steden als Berlijn en Wenen, op gebieden als prototyping, uitvoering en democratisering via een coöperatieve structuur.

Dankwoord

Vanaf halverwege augustus tot en met eind oktober zijn een groot aantal mensen benaderd met de vraag input te leveren en tijd te investeren in de Space of Urgency quick scan. Veel van deze ‘vrije ruimte’ gebruikers en respondenten bevonden zich op dat moment in de urgente situatie hun woon- of werkplek te verliezen, vaak na lang campagne te hebben gevoerd. Deze onzekere persoonlijke situaties van veel van haar gebruikers bevestigde de urgentie voor ‘vrije ruimte’ die momenteel in Amsterdam heerst. Wij van het Space of Urgency team willen iedereen bedanken, die ondanks de tijdrovende en vermoeiende situaties toch hun vertrouwen en medewerking heeft geboden om bij te dragen aan dit onderzoek. Zonder de medewerking van de volgende personen/initiatieven had dit onderzoek niet de stem vertolkt die het zou moeten vertolken; de stem van de bestaande en toekomstige gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam.

‘Vrije ruimte’ gebruikers Amsterdam: Femke Ravensbergen (Bajesdorp), Aukje, Chiva, Berk & Terrus (ADM) Patrick van Ginkel en Bart Stuart (Vrijplaatsenakkoord), Michael Vermeer (t`Blijvertje) Jim de Ruiter (De Vliegtuin) Nico Redeker en Inis de Jong (De Fik), Gert Jan Lems en Rogier Marius (Vrijpaleis), Ivo Smetz (Amsterdam Alternative, OT301) Nienke Jansen (Autonomy by Dissent, OT301), Ramon de Lima (Nachtburgemeester Amsterdam), Ella Overkleeft (Trans Europe Halles), Els van Koeverden (De Mobiele Eenheid), Sonia de Waal (Woon-werkpand de Fabriek), Thomas en Anton (NieuwLand), Ben Minnema (Heesterveld Creative Community), Sahr John Ngungor (Diversity House), Hugo van Heijningen (Red Light Radio), Mershad Tajfar en Maickel van den Berg (MIM), Octavia Georgina (Love Foundation), Lara Egbring (Taste before you waste), Luisa en Josi (Psychedelic Society), Esh Fekry, ADEV, Maik Ter Veer (Robodock), Soheila Najand, Hay Schoolmeesters (Urban Resort)

Gemeente Amsterdam: Julian Jansen, Marcel Kampers, Nathalie van Loon, Eline Splinter, Maurits de Hoog, Naima Bouchtaoui, Martijn Braamhaar, Sylvia Blasius, Ella Overkleeft, Denis Stillewagt, Ivo Hamelynck, Aukje Teppema en Berend Temme.

Internationale casestudies: Steven Raspa (Burning Man), Daniel Plasch (Stattbad Wedding, Clubcommission Berlin), Konrad Braun (Hidden Institute), Jakob Turtur (Jonny Knüppel, Clubcommission Berlin), Vaha Candolucky (Open Air Platz for Alle, Studio Eins e.V), Tanja Erhlein (N2025 Stadt Nürnberg), Thomas Lecke Lopatta (Senator für Bau, Umwelt und Verkehr Bremen), Neue Urbane Welten, Ilya Manev (Clubcommission Berlin, FEF (Freiflächen Entwicklung Fortbildung), Raimund Reintjes (Lärmschutzfonds, Clubcommission Berlin), Sashin Aslan (Fraktion Nimmersatt, Exit Dogma Festival), Moy Eng (CAST), Friedemann Kleemeyer (Conartism) en Felix Marlow (Haus der Statistik).

Externe adviseurs: Eva de Klerk (De Stad als Casco, NDSM), Iver Ohm en Konrad Braun (Hidden Institute, KOORST)

Co-auteur: Eva de Klerk (De Stad als Casco, NDSM)

Graphic Design: Alessia Scuderi

Figuren

- Figuur 1. Overzicht lokale casestudies
- Figuur 2. Overzicht internationale casestudies
- Figuur 3. Geïnterviewde beleidsafdelingen gemeente Amsterdam
- Figuur 4. Uitkomsten telefonische interviews gebruikers van ‘vrije ruimte’
- Figuur 5. Analyse pilot event locatie
- Figuur 6. Omgeving pilot event locatie
- Figuur 7. Beoordeling lokale casestudies
- Figuur 8. Juridische en administratieve instrumenten voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’

1.

Inleiding

Kunst installatie Vrijplaats
© Dave Beech

In het coalitieakkoord spreekt de gemeente Amsterdam haar ambitie uit voor meer ‘vrije ruimte’ in de stad. In juli 2019 heeft het college van B&W de Bestuursopdracht Vrije Ruimte vastgesteld. Stapsgewijs wordt door verschillende bureaus onderzocht wat de behoefte en knelpunten zijn, enerzijds van de doelgroep en anderzijds van de gemeente. De inzet is om in de loop van 2020 zowel beleid als budget voor ‘vrije ruimte’ te bewerkstelligen.

De gemeente heeft Space of Urgency uit Berlijn gevraagd om een quick scan uit te voeren onder de doelgroep, met in het bijzonder de unusual suspects. De opdracht is zo breed mogelijk contact te leggen met de doelgroep van gebruikers van ‘vrije ruimte’ om behoeften en knelpunten van ‘vrije ruimte’ in kaart te brengen. Onder gebruikers wordt verstaan: initiatiefnemers, personen, collectieven, organisaties, bezoekers, experts en betrokkenen.

Leeswijzer

Dit rapport beschrijft de opdracht, onderzoek en uitkomsten van een quick scan naar bestaande en nieuwe gebruikers van de ‘vrije ruimtes’ in Amsterdam en directe omgeving. Naast onderzoeksmethodes, uitkomsten en conclusies, geeft dit rapport aanbevelingen voor beleid en het faciliteren van ‘vrije ruimtes’ door de gemeente Amsterdam.

Bestuursopdracht Vrije Ruimte

2.1. Coalitieakkoord - mei 2018

In het coalitieakkoord ‘Een nieuwe lente, een nieuw geluid’ zegt de gemeente het volgende:
“Amsterdam is uniek vanwege haar lange traditie van tegencultuur. De stad ontwikkelt zich en daardoor komt deze cultuur onder druk te staan. Daarom beschermen we rafelranden”.

2.2. Nota ‘Ambities en Uitvoeringsagenda 2019’

1. De gemeente benadrukt het belang van ‘vrije ruimte’ voor experiment en ontmoeting.
2. We ontwikkelen een broedplaats in de openbare ruimte voor experimentele festivals gericht op talentontwikkeling en experimentele kunst
3. Wij creëren meer vrije ruimte voor kunst en cultuur zoals broedplaatsen en ateliers (inclusief ruimte voor experimentele festivals en nachtcultuur)
4. Het streven is om een Concept Beleid ‘Vrije Ruimte’ in het eerste kwartaal van 2020 aan het College van Burgemeesters en Wethouders (B&W) voor te leggen en vrij te geven voor inspraak.

2.3. Bestuursopdracht Vrije Ruimte

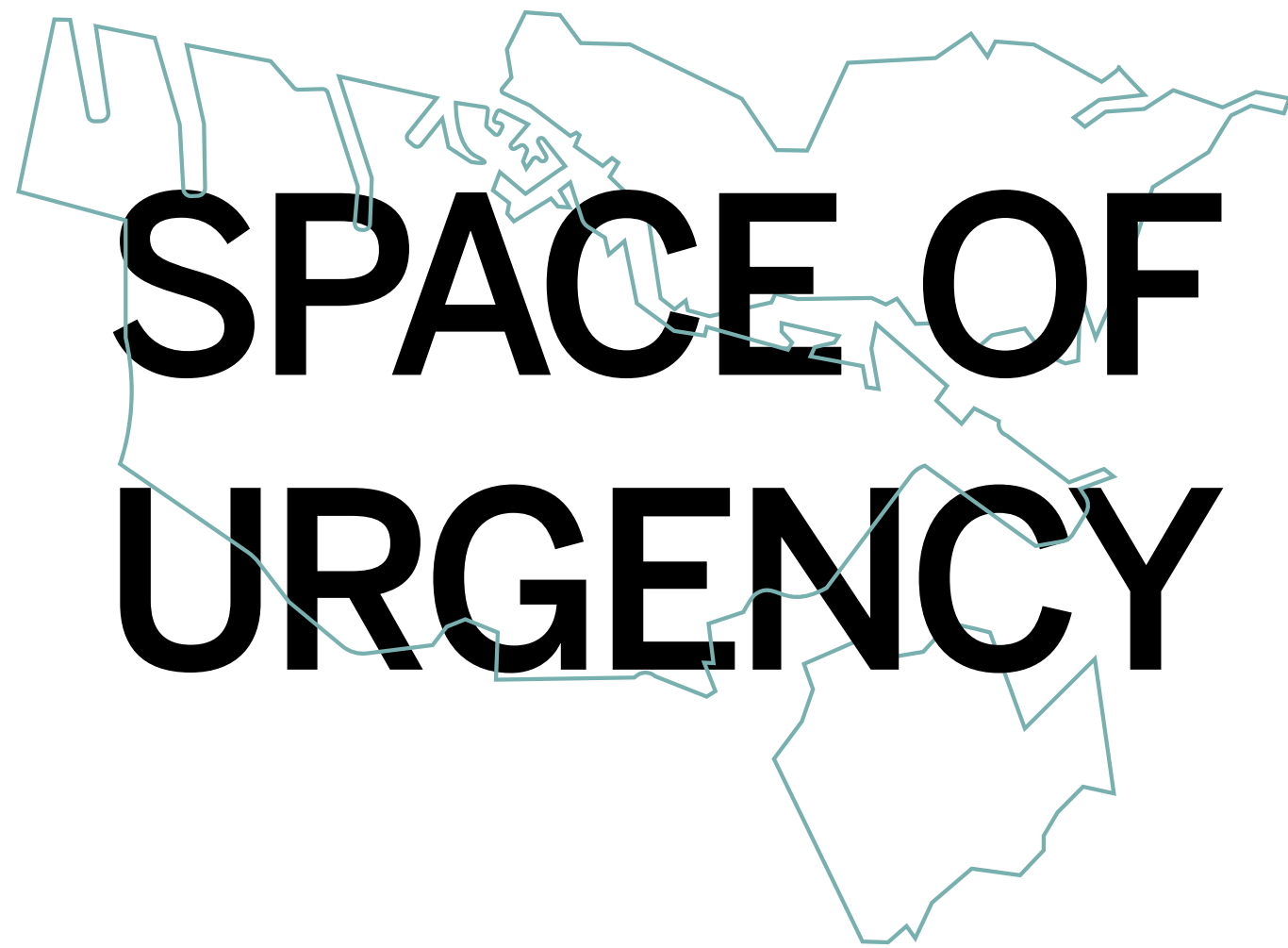
Begin juli 2019 stemt het College van B&W in met de Bestuursopdracht Vrije Ruimte met als inzet om bebouwde en onbebouwde ruimte (tijdelijk) beschikbaar te maken als ‘vrije ruimte’ voor Amsterdammers. De formele opdracht luidt als volgt:

“Doel van de Bestuursopdracht ‘Vrije Ruimte’ is beleid en instrumentarium te ontwikkelen om vrije ruimte te beschermen en beschikbaar te stellen in de gebouwde omgeving en

ontwikkelingsgebieden. Ook wordt aandacht besteed aan doorstroming en vernieuwing binnen permanente plekken. Het resultaat is het beschermen van bestaande en het beschikbaar stellen van gebouwde en onbebouwde vrije ruimte voor niet-commerciële initiatieven van onderop voor reflectie, experiment en ontmoeting”.

2.4. Organisatie

Bestuurlijk opdrachtgever	Marieke van Doornick (Wethouder Ruimte & Duurzaamheid) Touria Meliani (Wethouder Kunst & Cultuur)
Ambtelijk opdrachtgever	Esther Agricola (Directeur Ruimte en Duurzaamheid)
Projectgroep	Maurits De Hoog (Projectleider Ruimte & Duurzaamheid) Eline Splinter (Projectsecretaris Ruimte & Duurzaamheid) Julian Jansen (Ruimte & Duurzaamheid) Naima Bouchtaoui (Bureau Broedplaatsen) Femke Box (Kunst & Cultuur) Ivo Hamelynck (Grond & Ontwikkeling) Denis Stillewagt (Vastgoed) Ronaldus Wiggers (Team MV OJZ)
Bestuurlijke procedure	Q1 2019 Formulering en uitgangspunten Bestuursopdracht Begin Q3 2019 Vaststelling Bestuursopdracht door B&W Q1 2020 Vaststelling concept-beleid in B&W en vrijgave voor inspraak Q2-Q3 2020 Vaststelling beleid en budget door B&W en raad

3.

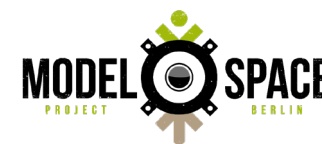
Opdrachtnemer Space of Urgency

3.1. Space of Urgency

Space of Urgency is een international onderzoeksplatform dat zich focust op het activeren van politieke dialoog, kennisuitwisseling en realisatie van zogenaamde “spaces of urgency” voor sociaal, cultureel en maatschappelijke behoeften. Twee van drie leden van Space of Urgency komen uit Amsterdam. In het verleden zijn zij actief geweest met eigen vrije ruimte initiatieven zoals het Black Rabbit Collective, Lighthouse Amsterdam en het Erasmus Plus onderzoeksproject Enter the Void. In samenwerking met andere Europese initiatieven richten zij zich op de versterking van de communicatie en vertrouwensband tussen bottom-up initiatieven en beleidsmakers.

Momenteel werkt Space of Urgency onder andere samen met de afdeling Social Design van de University of Applied Arts 'Die Angewandte' in Wenen. De kennisdeling over de ontwikkeling van 'vrije ruimte' vindt plaats in de steden Amsterdam, Berlijn en Wenen, met meer betrokken Europese steden in het vooruitzicht. Voor meer informatie zie: www.spaceofurgency.com

3.2. Model Space Project

Met het Model Space Project hebben zij in 2018 in opdracht van de Berlijnse Senaat van Cultuur en Europa, onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om een instrumentarium te ontwikkelen voor onbureaucratische toegang tot 'vrije ruimte' voor zelf-georganiseerde vormen van cultuur. Uit het Model Space Project zijn 2 adviesrapporten gepubliceerd in samenwerking met de Clubcommission Berlin en de afdeling Urban and Regional planning van de Technische Universität Berlin. De publicatie van de adviesrapporten legt de basis voor de realisatie van de eerste 'Model Space' voor zelf-georganiseerde initiatieven in Berlijn, geopend in mei 2019.

3.3. Space of Urgency en de bestuursopdracht Vrije Ruimte

Space of Urgency is voor de eerste fase van de bestuursopdracht gevraagd om de volgende elementen te onderzoeken:

- Leg zo breed mogelijk contact met de doelgroep van gebruikers van 'vrije ruimte' om behoeften en knelpunten in kaart te brengen
- Definieer 'vrije ruimte' vanuit het perspectief van de gebruikers
- Onderzoek juridische en administratieve richtlijnen
- Onderzoek lokale en internationale voorbeelden
- Samengevat in aanbevelingen voor 2020-2021

4.

Space of urgency quick scan

Het doel van dit onderzoek is middels een quick scan een beeld te krijgen van de gebruikers van 'vrije ruimte' en de betrokkenheid van de gebruikers bij de bestuursopdracht Vrije Ruimte te vergroten.

Model Space Project Berlijn

Het Model Space Project is een onderzoeksmethode dat door het team van Space of Urgency is ontwikkeld in samenwerking met Clubcommission Berlin, in opdracht van Musicboard Berlin en de senaat voor Cultuur en Europa. Het project richtte zich specifiek op kleinschalige, niet-commerciële evenementen en activiteiten in de openbare ruimte. De opdracht was om te onderzoeken hoe de toegang voor dit type evenementen in de openbare ruimte vereenvoudigd kan worden. De aanpak van het Model Space Project Berlijn is gebruikt als blauwdruk voor de quick scan in Amsterdam.

4.1. Space of Urgency quick scan

Een quick scan is een beperkt onderzoek binnen een organisatie of van een bepaald product. Het doel is een globale evaluatie, waarbij de belangrijkste kansen, knelpunten en verbetermogelijkheden worden benoemd. De resultaten van de quick scan kunnen aanleiding zijn tot een uitgebreidere analyse.

De Space of Urgency Quick Scan bestaat uit telefonische interviews met bestaande en nieuwe gebruikers van 'vrije ruimte', twee ronde tafel bijeenkomsten, de Vrije Ruimte survey inclusief Practical Needs Assessment, een pilot event en een beschrijving van lokale en internationale case studies. De uitkomsten van de quick scan zijn tussentijds voorgelegd aan relevante beleidsafdelingen van de gemeente Amsterdam.

In de quick scan wordt onderzocht:

— wie zijn de gebruikers van 'vrije ruimte'?

- wat is de aard van het gebruik van 'vrije ruimte'?
- wat zijn de kenmerken zijn van een 'vrije ruimte'?
- welke gebruikstermijnen worden gehanteerd bij 'vrije ruimte'?
- wat zijn de (juridische en administratieve) kansen en knelpunten van 'vrije ruimte'?

4.2. Telefonische interviews

De telefonische interviews startten begin september. In zes volle dagen vonden 52 gesprekken plaats en de duur varieerde tussen de 5 en 25 minuten. Alle gesprekken volgden dezelfde structuur:

- Introductie Space of Urgency
- Uitleg Model Space Project Berlijn dat aanleiding gaf tot de samenwerking met de Gemeente Amsterdam
- Uitleg van bestuursopdracht Vrije Ruimte van de gemeente
- Vragen over de urgentie voor eenmalig/tijdelijk/langdurige gebruik van 'vrije ruimte' in Amsterdam en hoe dit gebruik eruit ziet
- Peilen eerste reactie op de opdracht en de kansen en/of bedreigingen
- Verzoek om medewerking aan de quick scan (deelname rondetafelgesprekken en invullen van de questionnaire)

4.3. Vrije Ruimte Survey

De Vrije Ruimte Survey geeft een overzicht van de perspectieven en behoeften van 'vrije ruimte' gebruikers en hun sociaal-culturele initiatieven. De survey is in de periode van mid- tot eind september geopend voor respons en ingevuld door 41 respondenten van verschillende sociaal-culturele initiatieven.

In totaal zijn 77 vragen geanalyseerd, onderverdeeld in verschillende onderzoeksgebieden. Als uitgangspunt is de respondenten gevraagd om het karakter van hun initiatief en de urgenties voor ruimte te beschrijven. Daarna volgt een reeks vragen om de hoekstenen van de terminologie rond de term 'vrije ruimte' beter te definiëren. Daarnaast zijn de sociale functie, gebruik en toegankelijkheid, beheer, behoeften en verwachtingen van 'vrije ruimte' en haar gebruikers onderzocht.

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek is de Practical Needs Assessment, waarin de praktische behoeften van de gebruikers is bevraagd. Daarbij zijn de ruimtelijke, temporele, eigendoms-, materiële en infrastructurele behoeften beoordeeld op basis van de ervaringen van de respondenten met het gebruik van 'vrije ruimte'. De respondenten zijn gecategoriseerd op sociale of culturele functie. Dit maakt een gedetailleerder onderscheid van de behoeften mogelijk. Gebruikers die hun initiatief als politiek of duurzaam omschrijven, zijn in de sociale categorie opgenomen. Hiervoor is gekozen vanwege het geringe aantal reacties in deze categorieën. Vijf ongecategoriseerde enquêtes worden niet in aanmerking genomen voor analyse. De resultaten van de analyse van de Practical Needs Assessment worden in bijlage D gepresenteerd.

Het tweede deel van de survey onderzoekt de vormen van beheer en de administratieve processen die betrekking hebben op de activiteiten van de respondenten. De survey sluit af met vragen over participatieprocessen in de ontwikkeling van nieuw 'vrije ruimte' beleid. Een deel van deze vragen is, samen met vragen over de definitie van 'vrije ruimte', ondergebracht in Bijlage A.

4.4. Rondetafelgesprekken

Ronde Tafel 1

De rondetafelgesprekken vonden op 13 september en 22 oktober plaats. De deelnemers zijn telefonisch en per email benaderd en uitgenodigd. Beide rondetafelgesprekken hebben een vergelijkbare opzet met een presentatie van 15 tot 30 minuten over de bestuursopdracht en

tussentijdse bevindingen, gevolgd door een ‘World Café’ waarbij de deelnemers de thema’s onafhankelijk van elkaar bespreken en op papier zetten. De verschillende uitkomsten worden samengevat, gepresenteerd en besproken met alle deelnemers. De moderatie is in handen van Liese Kingma met ondersteuning van Arno Bouma, beiden van Space of Urgency. Bij de eerste ronde tafel ondersteunen ook Ella Overkleeft en Ramon de Lima van Nachtburgemeester Amsterdam.

De eerste ronde tafel vindt plaats op vrijdag 13 september in de OT301, met in totaal 16 deelnemers, overwegend jonge en nieuwe gebruikers die geen gebruik maken van de voorzieningen van het broedplaatsenbeleid ofwel betrokken zijn bij bestaande broedplaatsen en vrijplaatsen. De hoofdthema’s zijn het blootstellen van de bellemmeringen van het huidige vergunningsbeleid, kansen, risico’s en behoefte van het toekomstige beleid rondom de ‘vrije ruimte’ in Amsterdam.

Het ‘World Café’ kent drie thema’s

- a.

Belemmeringen vergunningenbeleid

— Wettelijk raamwerk

— Ondersteuning door/communicatie met Gemeente Amsterdam
- b.

Behoeften toekomstig beleid voor ‘vrije ruimte’

— Wettelijk raamwerk

— Ondersteuning door/communicatie met Gemeente Amsterdam
- c.

Invloed toekomstig beleid

— Betrokkenheid beleidsvormingsproces tweede fase van bestuursopdracht Vrije Ruimte

De samenstelling van de deelnemers ingedeeld op behoefte aan ‘vrije ruimte’ voor:

- Eenmalig gebruik binnen en buiten (7 deelnemers)
- Langdurig gebruik zonder wonen (7 deelnemers)
- Langdurig gebruik met wonen (2 deelnemers)

Ronde Tafel 2

De tweede rondetafelbijeenkomst vond plaats op 22 oktober in Het Vrijpaleis. Bij het aantal van 20 deelnemers waren ook Julian Jansen (lid van de bestuurlijke projectgroep), Nathalie van Loon (hoofd van de Afdeling Commons) en Marcel Kampers (projectleider/senior adviseur van de Directie Juridisch Bureau) aanwezig.

Opvallend was dat veel van de deelnemers - in tegenstelling tot de deelnemers van de eerste ronde tafel - bekenden bleken te zijn van de gemeente. Zij doen regelmatig mee aan het politieke debat als gebruikers van bestaande broedplaatsen of vrijplaatsen. De hoofdthema’s zijn vastgesteld op basis van de uitkomsten van de quick scan.

Het ‘World Café’ kent drie thema’s

- model

a. De wenselijke rol van de gemeente Amsterdam binnen een self-governance

— Gebruikersperspectief

— Gemeentelijk/juridisch kader
- b. Hoe werkt een intern zelforganisatie model voor beheer van ‘vrije ruimte’ in de praktijk?

— Gebruikersperspectief

— Gemeentelijk/juridisch kader
- c. Hoe ziet een toetsingskader voor ‘vrije ruimte’ er uit?

— Gebruikersperspectief

— Gemeentelijk/juridisch kader

De samenstelling van de deelnemers ingedeeld op behoefte aan ‘vrije ruimte’ voor:

- Eenmalig gebruik binnen en buiten (4 deelnemers)
- Langdurig gebruik zonder wonen (8 deelnemers)
- Langdurig gebruik met wonen (8 deelnemers)

Space of Urgency Pilot Event
21.09.2019
© Lucas Counter

4.5. Prototyping

Onder prototyping wordt het uitvoeren van pilots verstaan, in combinatie met de ontwikkeling van een samenwerkingsstructuur tussen gemeente en gebruikers. Pilots worden enerzijds gebruikt om bestaande kaders te evalueren, anderzijds om te experimenteren met de verruiming van kaders. Zo kan bijvoorbeeld onderzocht worden waar bestaande regelgeving verruimd kan worden. De samenwerkingsstructuur ondersteunt de pilots en creëert een lange termijn basis voor verdere ontwikkelingen.

Tijdens het Model Space Project zijn meerdere pilot events in de openbare ruimte georganiseerd. Het doel was om het Berlijnse vergunningensysteem en de impact van evenementen op de openbare orde en veiligheid te evalueren. Bij het pilot event in de quick scan is voor eenzelfde opzet gekozen. In de voor beschikbare periode voor de quick scan kon één pilot event uitgevoerd worden. Langdurige pilots en pilots met variabelen in kaders hebben meer voorbereidingstijd nodig. Hetzelfde geldt voor het opzetten van een samenwerkingsstructuur tussen gemeente en gebruikers.

De pilot betreft een kleinschalig, niet-commercieel muziekevenement in de openbare ruimte, op een locatie aangewezen door stadsdeel Nieuw West. Voor de uitvoering vragen de organisatoren een ontheffing via een evenementenmelding aan bij het stadsdeel. De insteek van de pilot is de productie en programmering van minimaal één sociaal initiatief, één cultureel initiatief zonder versterkte muziek en één cultureel initiatief met versterkte muziek.

Doel van de pilot

Het pilot event is uitgevoerd met als inzet de huidige kaders van een evenement in een ‘vrije ruimte’ te testen en te evalueren. Er is gekeken naar:

- de geschiktheid van de locatie voor de aard van het gebruik
- het juridisch kader binnen de gemeente (melding evenement)

Voorafgaand aan het evenement is de locatie geanalyseerd aan de hand van parameters uit het Model Space Project. Hiermee zijn potentiële conflicten vastgesteld. Het verloop van het evenement is geobserveerd, met de focus op deze conflictpotentialen. Deze methodes richten zich op het externe perspectief (de omgeving). Ook zijn de organisatoren voorafgaand, tijdens en na het evenement geïnterviewd, om het interne perspectief (de gebruikers) vast te stellen. Doel is om het systeem van de evenementenmelding en de aangewezen locatie te evalueren vanuit de twee perspectieven van gebruiker en omgeving.

4.6. Lokale casestudies

Voor de quick scan zijn met zeven lokale casestudies semi-gestructureerde interviews afgenomen, waarvan vier op locatie. De intentie is om initiatieven met uiteenlopende vormen van gebruik en gebruiksduur in kaart te brengen. Dit zijn combinaties van gebruik door bijvoorbeeld wonen, werken, sociale en culturele activiteiten, en van eenmalige activiteiten, tot tijdelijk gebruik tot permanent gebruik (in eigen bezit). Figuur 1 toont een overzicht van de verschillende case studies, de vormen van gebruik en de gebruiksduur.

Zoals beschreven in de bestuursopdracht Vrije Ruimte richten de case studies zich op een evaluatie van (1) totstandkoming en (2) beheer, gericht op (3) het helder krijgen van eventuele knelpunten in het gemeentelijk beleid. Tijdens de interviews zijn meer onderwerpen ter sprake gekomen die geïntegreerd zijn in overige delen van het rapport. Bijvoorbeeld (4) in de definitie van 'vrije ruimte', (5) in aanbevelingen voor participatieprocessen en (6) voor nieuwe beleidsinstrumenten. In bijlage E Lokale Case Studies worden de cases beschreven. Bij de beschrijving van knelpunten in hoofdstuk 8 worden de meningen van de geïnterviewden zo objectief mogelijk weergegeven.

Casestudies	Vormen van gebruik	Gebruiksduur
Bajesdorp oude situatie	Wonen, werken, sociale en culturele activiteiten, ecologisch	Tijdelijk (gekraakt)
Bajesdorp nieuwe situatie	Wonen, werken, sociale activiteiten	Permanent (in eigen bezit)
De Fabriek	Wonen, werken, sociale en culturele activiteiten	Permanent (in eigen bezit)
De Vliegtuin	Werken, sociale, culturele en educatieve activiteiten, ecologisch	Tijdelijk (huurovereenkomst)
NieuwLand	Werken, sociale, culturele en educatieve activiteiten, ecologisch	Tijdelijk (huurovereenkomst)
Heesterveld Creative Community	Wonen, werken	Tijdelijk (huurovereenkomst)
Diversity House	Sociale activiteiten	Eenmalig (activiteiten op wisselende locaties)
De Fik	Culturele activiteiten	Eenmalig (activiteiten op wisselende locaties)

Figuur 1. Overzicht lokale casestudies

4.7. Internationale casestudies

Voor de quick scan zijn vijf internationale casestudies geanalyseerd. Het doel van de casestudies is om samenwerkingsstrategieën tussen 'vrije ruimte' gebruikers en lokale overheden in kaart te brengen die bijdragen aan de zelfgeorganiseerde ontwikkeling en gebruik van 'vrije ruimte'. De cases zijn naar de in hoofdstuk 5 toegelichte categorieën in

te delen en worden onderzocht aan de hand van samenwerking of institutionalisering. Er is naar voorbeelden uit de Duitse steden Bremen, Nuremberg en Berlijn, geselecteerd op verschillende condities voor het faciliteren van zelforganisatie. Aanvullend zijn twee Berlijnse cases onderzocht gericht op maatschappelijke vastgoedontwikkeling en participatiestructuren tussen gemeente en civiele initiatieven. Figuur 2 toont een overzicht van de vijf casestudies met de bijbehorende categorie van 'vrije ruimte' en de vorm van samenwerking of institutionalisering.

De gegevens zijn verzameld door middel van tien interviews met senatoren, bestuurders, tussenpersonen, wetenschappers, stedenbouwkundigen, initiatiefnemers en 'vrije ruimte' gebruikers die een belangrijke positie innemen in de geschetste ontwikkelingen. Daarbij komen zeven interviews met sleutelfiguren, tussenpersonen en ontwikkelaars van instrumenten van San Francisco, Paris tot Berlijn. Deze interviews geven meer inzicht in de ondersteunende kaders die zelf-georganiseerde initiatieven en de bescherming en ontwikkeling van de 'vrije ruimte' mogelijk maken. Het volledige portfolio van de geïnterviewden is te vinden in Bijlage F.

Casestudie	Categorie	Samenwerking/Institutionalisering
Bremen: Lokale wetgeving voor niet-commerciële, spontane open air evenementen	Tijdelijke beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik zoals evenementen en activiteiten	Permanente wetgeving
Nuremberg: Open Air Platz for Alle	Langere termijn beschikbare ruimte voor flexibel gebruik zoals experimenten, showcases, evenementen en activiteiten	Samenwerking tussen gemeente en gebruiker
Berlijn, Spandau: HaselHorst 13	Langere termijn beschikbare ruimte voor flexibel gebruik zoals experimenten, showcases, evenementen en activiteiten	Samenwerking tussen gemeente en gebruiker
Berlijn, Mitte: Haus der Statistik	Langere termijn beschikbare ruimte voor wonen, werken en publieke activiteiten	Samenwerking tussen gemeente en gebruiker
Berlijn, Friedrichshain-Kreuzberg: KOORST	-niet gedefinieerd-	Duurzame structuur voor gemeentelijk en civiele samenwerking in zelforganisatie processen

Figuur 2. Overzicht internationale casestudies

4.8. Interviews gemeente Amsterdam

De quick scan verzamelt de knelpunten van 'vrije ruimte' gebruikers naar de gemeente toe. Deze knelpunten zijn voorgelegd aan ambtenaren van relevante beleidsafdelingen binnen de gemeente Amsterdam, met als doel een idee te vormen over hoe de knelpunten weggenomen kunnen worden. Het betreft een eerste inventarisatie, die leidt tot richtlijnen voor de tweede fase. De interviews zijn telefonisch en per e-mail afgenomen. Figuur 2 geeft een overzicht van de geïnterviewde afdelingen, ambtenaren en hun functies.

Afdeling	Ambtenaar	Functie
Bureau Broedplaatsen	Sylvia Blasius	Senior Secretaresse ProjectManagement Bureau
Grond & Ontwikkeling	Ivo Hamelynck	Strategisch adviseur gebiedsontwikkeling
Gemeentelijk Vastgoed	Denis Stillewagt	Manager portefeuille Grond & Commercieel
Stedelijk Evenementenbureau	Berend Temme	Hoofd Stedelijk Evenementenbureau
Directie Juridisch Bureau	Marcel Kampers	Projectleider / Senior-adviseur
Stadsloods	Aukje Teppema	Hoofd Stadsloods

Figuur3. Geïnterviewde beleidsafdelingen gemeente Amsterdam

Definitie ‘vrije ruimte’

Een deelvraag uit de bestuursopdracht Vrije Ruimte luidt: *“Het definiëren wat precies onder vrije ruimte kan worden verstaan en het ontwikkelen van een visie en instrumentarium hoort bij de zoektocht”*

Het onderzoek van Space of Urgency naar de definitie van ‘vrije ruimte’ laat zien dat het lastig is om het begrip ‘vrije ruimte’ precies te definiëren. Door de jaren heen is te zien dat het begrip van ‘vrije ruimte’ afwisselend gebruikt wordt voor *culturele vrije ruimte, culturele gedoogruimte, broedplaats, werkgebouw, vrijplaats en vrije ruimte*. De context van het begrip ‘vrije ruimte’ kent ook verschillende gebruikscategorieën zowel in fysieke aard als duur.

5.1. Historische betekenis

De eerste verschijnselen van de roep om ‘vrije ruimte’ ontstonden halverwege de jaren '60 in de context van de naoorlogse woningnood en anti-autoriteitsbewegingen. De verloedering in de binnenstad tussen 1975 en 1985, met/als gevolg van veel speculatieve leegstand van kantoren, leidt tot een sterke antispeculatie- en kraakbeweging. In 1984 ontstaat de eerste publieke manifestatie voor ‘vrije culturele ruimtes’.¹ Dit luidde de samenhang in, van niet alleen de behoefte aan wonen, maar ook de behoefte aan werken en de combinatie van wonen en werken.

In de jaren '90 is het centrum aardig opgeknapt met als gevolg dat de huren fors stijgen en de kraakbeweging, met in haar kielzog kunstenaars en kleinschalige ondernemers, naar de rafelranden van de stad trekken. Deze groep neemt haar intrek in een tiental verlaten pakhuizen aan de IJ-oever. Al gauw transformeren deze no go area's zich tot bloeiende en bruisende omgevingen die van grote culturele, maatschappelijke en ook economische betekenis voor de stad blijken te zijn. Totdat de gemeente, banken en ontwikkelaars de IJ-oever ook in het vizier krijgen.

Als ruim duizend gebruikers uit de pakhuizen aan de Zuidelijke IJ-oever verdreven dreigen te worden, verenigen zij zich in 1993 in “Het Gilde van Werkgebouwen aan het IJ” om als serieuze gesprekspartner van de gemeente beschouwd te worden. Het belang van grootschalige ontwikkeling en financiële noodzaak wordt niet ontkend, maar het Gilde is van mening dat er alternatieve vormen van stadsontwikkeling mogelijk zijn waarin het voor een groep zelf ook mogelijk moet zijn om te participeren en zelf invulling of een bestemming te geven aan gebouwen en de omgeving. Waarom wordt stadsontwikkeling vooral gezien als expertise van projectontwikkelaars en woningcorporaties? Waarom mogen ondernemers en bewoners die kleur en identiteit aan ‘vergeten plekken’ geven, niet mee ontwikkelen? Waarom zou je niet mogen wonen en werken langs het spoor of op een verlaten industrieterrein? Wie bepaalt het uiteindelijke bestemmingsplan waardoor vaak oude gebruikers vervangen worden door nieuwe gebruikers? Deze beweging vormde uiteindelijk in 2002 de aanzet voor het Broedplaatsenbeleid van de gemeente Amsterdam.

Sinds 2010 is kraken volgens de Wet Kraken en Leegstand in Nederland verboden. Begin 2019 wordt de laatste grote vrijplaats op het gekraakte ADM-terrein in Havens West ontruimt.

5.2. Veranderende context

Het begrip ‘culturele vrije ruimte’ stamt uit de hoogtijdagen van de kraakbeweging in de jaren '80 en geeft het autonome karakter aan, het veroveren van ‘vrije ruimte’, waarbij samenwerking met de gemeente uitgesloten is. Gaandeweg realiseert men zich dat op het begrip ‘vrije ruimte’ iets ingeleverd moet worden, een samenwerking tegen wil en dank met de gemeente. Het meest recente geluid is dat gebruikers zich in de rol van de gemeente verplaatsen en bereid zijn mee te denken over die invulling van de ‘vrije ruimte’ in de stad. De veranderende context van het begrip is goed af te leiden uit enkele geciteerde teksten die in bijlage A zijn opgenomen.

5.3. Huidige interpretatie van het begrip ‘vrije ruimte’

De gesprekken met ‘vrije ruimte’ gebruikers en ambtenaren bevestigen dat er verschillende zienswijzen op het begrip bestaan. In de quick scan zijn negen definities van ‘vrije ruimte’ gegeven waarop de geïnterviewden aangeven welke definitie het meest volgens hen van toepassing is.

De volgende definitie scoorde het hoogst:

“Een onafhankelijk toevluchtsoord waar mensen met verschillende achtergronden hun eigen vormen van wonen en werken kunnen ontwikkelen en zich kunnen bezighouden met uiteenlopende niet-commerciële sociale, culturele, duurzame en/of politieke activiteiten”

De volgende uitspraken passen volgens de deelnemers het beste bij het begrip ‘vrije ruimte’:

- Plekken voor zelforganisatie en bottom-up/DIY initiatieven
- Plekken waar niet-commerciële waarden zwaarder wegen dan wins
- Plekken die grotendeels buiten het institutionele en marktcontrolemechanisme vallen

Op de vraag welke vorm van ‘vrije ruimte’ de behoeften en verwachtingen van de gebruikers het best benadert, scoren ook de volgende antwoorden hoog:

¹ (van Tijen, Tjebbe. 1992. Vrije culturele ruimtes. In Gebroken wit: politiek van de kleine verhalen, ed. Mascarpone, Irene Janze, et al. Amsterdam: Ravijn.)

Om langdurige vormen van wonen en werken met ruimte voor niet-commerciële sociale, culturele, duurzame, politieke en culturele activiteiten te manifesteren”

en

"Een 'vrije ruimte' is een autonome plek in zelfbeheer die niet-commercieel is en buiten een institutionele controlemechanisme valt”

5.4. Kenmerken van ‘vrije ruimte’

Zoals aangegeven is het lastig om het begrip ‘vrije ruimte’ precies te definiëren. Wel is het mogelijk om de verschillende vormen van ‘vrije ruimte’ te categoriseren. Uit de verzamelde data zijn algemeen geldende voorwaarden af te leiden die gebruikers aan ‘vrije ruimte’ stellen. Naast deze voorwaarden bestaan er interne waarden die door alle gebruikers van ‘vrije ruimte’ nageleefd worden. Voor het gebruik van een specifieke ‘vrije ruimte’ is het mogelijk om criteria op te stellen in samenspraak tussen de gebruikers en de gemeente.

Categorie

Het onderzoek geeft inzicht in de volgende drie categorieën van ‘vrije ruimte’

1. Tijdelijke beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik zoals evenementen en activiteiten
2. Beschikbare ruimte voor de langere termijn die flexibel gebruikt wordt experimenten, showcases, evenementen en activiteiten
3. Langere termijn beschikbare ruimte voor wonen, werken en publieke activiteiten

Behoeften

Behoeften zijn een geheel van wensen die men vervult zou willen zien. Hieronder staan de belangrijkste behoeften van ‘vrije ruimte’ gebruikers die uit het onderzoek naar voren komen. Deze behoeften zijn de wensen die gebruikers op ‘vrije ruimte’ in vervulling wil zien gaan. Bestaande of toekomstige ‘vrije ruimte’ moet volgens de gebruikers daarom aan deze behoeften voldoen.

- a. Het streven naar **zelfbeschikking** over de fundamentele levensbehoeften op het gebied van wonen, werken en een combinatie daarvan (op de korte en lange termijn). Zelfbeschikking is het recht op eigen keuzen en zelfstandigheid, zowel voor het individu als voor een collectief. Onder zelfbeschikking wordt ook verstaan: eigen beheer in een platte organisatiestructuur zonder extern of van bovenaf opgelegde voorwaarden, en op basis van de behoeften van de doelgroep zelf.
- b. De mate van zelfbeschikking dient zo weinig mogelijk onder druk te staan van externe invloeden van de overheid (beleid en regelgeving). Gebruikers wensen zelf het risico (taken en verantwoordelijkheden, rechten en plichten die voortvloeien uit bindende contracten) te nemen voor de interne organisatie, behoeften en waarden **zonder opgelegde regels en voorwaarden van buiten-af: overheid of tussenschakel**, met uitzondering van de wetten t.b.v. veiligheid en hygiëne
- c. 'Vrije ruimtes' hebben andere ‘wetten’ nodig dan de huidige wetten van de vrijemarkteconomie, het bouwbesluit en evenementenbeleid. Het zijn ruimtes voor **non-commerciële activiteiten zonder winstoogmerk, community building (‘Commons’) en cultureel ondernemerschap**, waarbij intrinsieke, maatschappelijke, low en non profit waarden zwaarder wegen dan de wetten van de vrije marktmechanismen. Een vrije markt is een markt waarin prijzen door vraag en aanbod tot stand komen. De hoogste opbrengst telt.
- d. 'Vrije ruimtes' zijn flexibel en spelen goed in op de veranderende behoeften (adaptief) en samenstelling van de samenleving (**maatschappelijk draagvlak**). 'Vrije ruimtes' bieden de vrijheid om te **experimenteren** met allerlei vormen van werken, wonen, samenleven en publieke sociale en culturele activiteiten en een **combinatie** hiervan.

- e. ‘Vrije ruimte’ heeft **tijd** nodig om zich te ontwikkelen. De bijbehorende processen van zelforganisatie ontstaan **organisch** en kunnen slechts in beperkte mate vooruit gepland worden.

Waarden

Waarden zijn belangrijke maatstaven of principes die het eigen gedrag sturen en op grond waarvan men het eigen gedrag en dat van anderen beoordeelt. Onderstaande waarden worden unaniem gehanteerd onder de gebruikers van ‘vrije ruimte’. Zij dragen deze zelf uit en verwachten hetzelfde van andere ‘vrije ruimte’ gebruikers. De waarden zijn vaak niet direct meetbaar. Ze worden door middel van samenspraak binnen de gebruikersgroep gewaarborgd. Het zijn principes waar ‘vrije ruimte’ aan moet voldoen, die intern gecontroleerd worden.

- Streven naar **duurzaamheid**
- **Empowerment**, elkaar ondersteunen en in staat stellen te groeien
- **Inclusieve diversiteit**, het streven een open plek waar iedereen welkom is
- Ruimte voor **experiment en trial and error**
- Iedereen draagt bij aan een **collectief belang**

Criteria

Bovenstaand zijn de behoeften van gebruikers van ‘vrije ruimte’ weergegeven en de interne waarden die op ‘vrije ruimte’ nageleefd dienen te worden. Naast deze algemeen geldende behoeften en waarden zijn criteria (maatstaven) nodig die het gebruik van een specifieke ‘vrije ruimte’ voorschrijven. Zulke criteria worden gezamenlijk samengesteld door de gebruikers en de gemeente en zijn afhankelijk van de kenmerken van de betreffende ‘vrije ruimte’. Op deze wijze kunnen gemeente en gebruikers toetsbare afspraken maken over het gebruik. Uit de internationale casestudies blijken de pijlers voor het vaststellen van de criteria; ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid en waarden/behoeften. Voorbeelden van vaststaande criteria zijn de wettelijke voorschriften op het gebied van veiligheid en hygiëne. De drie eerder beschreven categorieën bieden houvast bij het opstellen van criteria voor de verschillende vormen van ‘vrije ruimte’.

De voorlopige omschrijving van ‘vrije ruimte’ luidt als volgt:

“De ideale vorm van ‘vrije ruimte’ is een situatie waarin de behoeften aan werken, wonen, recreëren, en een combinatie hiervan, door de ‘community’ zelf ingevuld worden waarbij externe invloeden en voorwaarden tot een minimum beperkt zijn”

5.5. Definitie volgens de gemeente

De definities en kenmerken die door gebruikers van ‘vrije ruimte’ gegeven, sluiten naadloos aan op het begrip ‘vrije ruimte’ zoals verwoord door de afdeling Grond & Ontwikkeling:

“Vrije ruimte is of openbare ruimte, of een gebouw dat een sociaal maatschappelijke bestemming krijgt.”²

2

(Ivo Hamelynck, Strategisch adviseur gebiedsontwikkeling bij Dienst Grond en Ontwikkeling gemeente Amsterdam)

Uitkomsten quick scan

Dit hoofdstuk behandelt de meest relevante uitkomsten uit de quick scan.

6.1. Unusual suspects

“Er is een overleg met gemeente, de gemeente wil dat het bij hun plaatsvindt. Dan zijn wij daar, 2 mensen van gemeente zijn er niet, de 2 mensen die er zijn weten niet waar de vergaderkamer is, er is geen agenda, de taken die de gemeente zou doen zijn niet uitgevoerd. Ze kennen geen to-do lijst. De cultuur binnen de gemeente is onprofessioneel, terwijl zij betaald worden, maar niet hun werk doen en verantwoordelijkheden nemen. Dat legt veel druk op het team van Bajesdorp. Mensen kunnen klussen niet aannemen. Met een team van 5 mensen hebben wij €15.000 per persoon geïnvesteerd met een loon van €100 per dag. Dat is wat wij investeren. Dat is prima, maar we verwachten dan ook dat de gemeente haar werk doet.”

(Femke Ravensbergen, Bajesdorp)

Een van de vragen in de opdracht luidt welke bestaande en nieuwe gebruikers op dit moment urgent op zoek zijn naar 'vrije ruimte'. Met nieuwe gebruikers worden bedoeld degenen die geen gebruik maken van de voorzieningen van het broedplaatsenbeleid. Een veel gehoorde term is “Usual Suspects” versus “Unusual Suspects”.

Met Usual Suspects worden gebruikers bedoeld die al in het vizier zijn van de gemeente, bijvoorbeeld in het kader van het broedplaatsbeleid (boven de rader). Deze gebruikers doen regelmatig mee aan het politieke debat en/of zijn de beheerders/gebruikers van bestaande 'vrije ruimte', culturele vrijplaatsen en broedplaatsen.

Unusual Suspects zijn nieuwe gebruikers die nog niet in het vizier zijn de gemeente en nog niet deelnemen aan het politieke debat omtrent 'vrije ruimte' voor de gemeente Amsterdam (onder de radar).

De verdeling en gebruiksbehoefte van Usual en Unusual suspects in de quiwck scan is:

— 30,77% zijn Unusual Suspects bevinden zich onder de categorie van tijdelijk/eenmalig gebruik, namelijk: 16 van de 52. Dit zijn over het algemeen gebruikers die een voorkeur hebben voor eenmalige culturele evenementen met aandacht voor dans, kunst en voedsel in de openbare ruimte

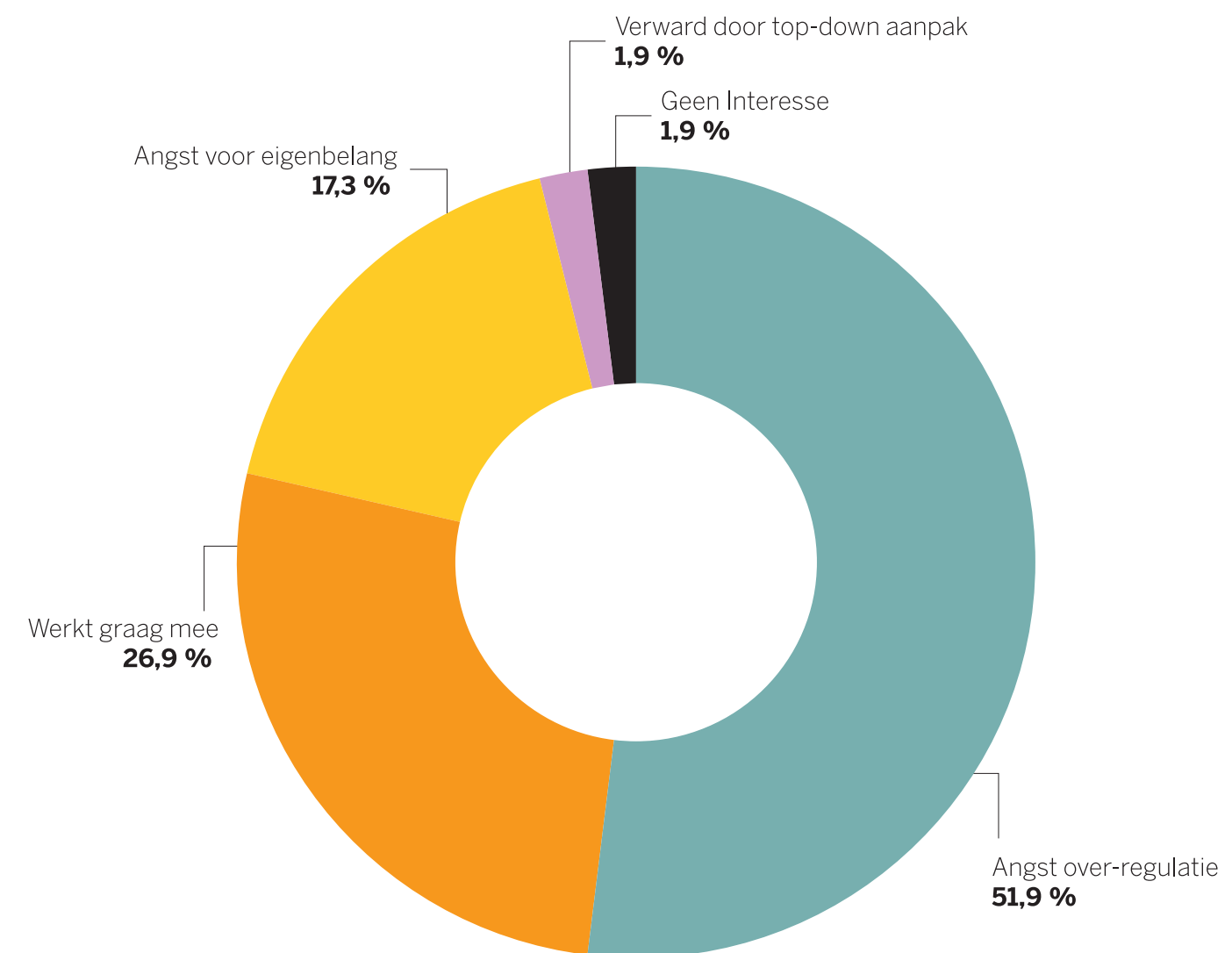
— 69,23% zijn Usual Suspects die zich bevinden onder de categorie langdurig gebruik zonder wonen of langdurig gebruik met de combinatie werken en wonen. Deze bestaande gebruikers hebben een achtergrond in het debat over rafelranden en tegencultuur dat sinds eind jaren '90 gevoerd wordt.

6.2. Uitkomsten telefonische interviews

“Veel regels zijn goedbedoeld om mensen die dicht bij elkaar wonen niet met elkaar in conflict te laten komen. Een vrijplaats bestaat uit mensen die zichzelf verantwoordelijk voelen in het voorkomen en oplossen van conflicten.”

(Femke Ravensbergen, Bajesdorp)

De telefonische interviews zijn uitgevoerd van mid-augustus tot begin september onder 52 gebruikers van vrije ruimte. Onderstaand worden de belangrijkste reacties van de deelnemers over de bestuursopdracht 'vrije ruimte' weergegeven.

Figuur 4. Uitkomsten telefonische interviews gebruikers van 'vrije ruimte'

Angst voor overregulatie

De opdracht voor de bescherming van bestaande en realisatie van nieuwe ‘vrije ruimte’ is een bestuursopdracht vanuit de gemeente Amsterdam, wat een ´top-down’ aanpak is. Bij een top-down aanpak start de verandering bij de hoogste leiding. De ondervraagde gebruikers van ‘vrije ruimte’ is verteld dat de bestaande en nieuwe ‘vrije ruimte’ in kaart wordt gebracht door de gemeente Amsterdam. Ook wordt door de gemeente onderzoek gedaan naar een alternatief beleid wat toegang tot de ‘vrije ruimte’ verschaft. Dit veroorzaakte bij 51.9% een sceptische reactie. Er heerst angst voor overregulatie van de ‘vrije ruimte’, met name regulering over welke gebruikers er toegang krijgen tot ‘vrije ruimte’ en regulering over de inhoud van activiteiten in de ‘vrije ruimte’. De CAWA regeling wordt nadrukkelijk genoemd als ongeschikt voor toepassing op ‘vrije ruimte’. De gebruikers vinden dat de gemeente de invulling van ‘vrije ruimte’ zo veel mogelijk aan zelforganisatie en eigen verantwoordelijkheid van de gebruikers moet overlaten. Deze mening komt vooral voor bij ondervraagden met de behoefte voor lange termijn beschikbare ruimte met woonfunctie.

Werkt graag mee aan onderzoek

Een positieve bevinding is dat 26.9% van de ondervraagden vooral de kansen zien van het onderzoek. Dit zijn over het algemeen gebruikers met behoefte aan tijdelijke ‘vrije ruimte’. Bij hun ligt er minder nadruk op de bedreigingen van een top-down georganiseerd beleid. Zij reageren enthousiast op het leveren van input en het samenwerken met de gemeente voor het onderzoek.

Angst voor eigenbelang

17.3% van de ondervraagden zegt angst te hebben voor het eigenbelang van samenwerkingspartijen in het netwerk van de gemeente Amsterdam en de bestuursopdracht Vrije Ruimte. De angst richt zich specifiek op samenwerkingen tussen de gemeente en haar bekende partijen die de ‘vrije ruimte’ in beheer nemen en zelf uitgeven. Hierdoor krijgen de gebruikers niet de mogelijkheid om ‘vrije ruimte’ in eigen beheer te ontwikkelen. Deze mening komt met name voor bij ondervraagden met de behoefte voor lange termijn beschikbare ruimte met woonfunctie.

Verwarring door verschillende aanpakken

Eén van de ondervraagden (1.9 %) is verbaasd niets te weten over de bestuursopdracht Vrije Ruimte. De ondervraagde is van mening dat deze top-down aanpak dubbelop werkt naast het bestaande Vrijplaatsenakkoord.³

Niet geïnteresseerd

Eén van de ondervraagden (1.9%) is niet geïnteresseerd in het leveren van input voor de bestuursopdracht Vrije Ruimte en wenst niet meer benaderd te worden. Alle andere interviewees hebben wel meegewerkt aan het telefonische interview.

6.3. Uitkomsten Vrije Ruimte Survey

Een van de vragen in de opdracht betreft de behoeften van de gebruikers van ‘vrije ruimte’. De aard van het gebruik van ‘vrije ruimte’ heeft over het algemeen een non-commercieel en sociaal-culturele karakter variërend van tijdelijke evenementen op het vlak voedsel, dans en kunst tot langdurig gebruik met stadslandbouw, low profit of non profit ondernemerschap, vrijplaatsen en de combinatie wonen en werken. (Q5. N=39)

De uitkomsten van de Vrije Ruimte Survey laten zien dat 85,37% (Q2. N=41) van de ondervraagden op dit moment actief gebruik maakt van bestaande ruimte om activiteiten uit te voeren. Deze bestaande ruimte is vooral van tijdelijke aard of recent opgeheven met als gevolg dat 80,49% (Q3. N=41) procent van de gebruikers actief naar ‘vrije ruimte’ zoekt.

Respondenten classificeren hun activiteiten volgens een breed scala aan organisatiestructuren. De meest in het oog springende is als collectief (35%), of gemeenschap (30%), en in mindere mate als initiatief, organisatie, netwerk of particulier publiek partnerschap. (Q6. N=40). Uit de resultaten blijkt dat in beide gevallen, 28,21% van deze respondenten geen rechtsvorm heeft of liever zonder rechtsvorm blijft. De meest voorkomende rechtsvormen zijn een stichting, vereniging, vennootschap onder firma, of eenmanszaak (Q8. N=39).

In totaal heeft 55% van de respondenten een set gedragscodes ontwikkeld en verspreid deze in een 'manifest dat online of in gedrukte vorm' (37,14%), door middel van 'verbaal discours of demonstratie' (28,57%) of in het kader van een uitnodiging tot het doen van activiteiten (17,14%) (Q44. N=40 & Q45. N=45).

Alle respondenten laten een zekere mate van bereidheid zien om met de gemeente samen te werken in een participatief proces om beleidskaders te creëren die de toegang tot ‘vrije ruimte’ vergroten. 67% zei direct ‘ja’ en de overige 33% zei ‘misschien’, omdat ze daar nog niet op kunnen antwoorden (Q74. N=40).

In een multiple choice vraag geeft 66,67% van de respondenten aan dat 'het uitvoeren van een praktijktest op locaties met terugkoppeling naar de gemeente' de meest wenselijke manier van participatie is, gevolgd door 'periodieke rondetafelgesprekken met de gemeente' (56,41%) (Q75. N=39). Verder geeft 55% van de respondenten aan bereid te zijn tijd te investeren in een rondetafelgesprek met andere initiatieven om actieplannen op te stellen voor de ontwikkeling van ‘vrije ruimte’ en aanverwant beleid (Q76. N=40).

Naast deze uitkomsten is een Practical Needs Assessment uitgevoerd, waarbij een groot aantal praktische behoeften is vastgesteld door de respondenten. De Practical Needs Assessment geeft nieuwe inzichten voor ontwikkel- en ontwerpkenmerken om te overwegen bij het opbouwen van een portefeuille van ruimtes voor het gebruik als ‘vrije ruimte’.

De resultaten tonen aan dat sociaal-culturele initiatieven op zoek zijn naar een verscheidenheid aan ruimtelijke typen, die breed kunnen worden ingedeeld in drie ruimtelijke gebruik-ruimte categorieën:

1. Tijdelijke ruimte voor korte termijn gebruik, evenementen en activiteiten
2. Lange termijn ruimte die flexibel wordt gebruikt voor korte termijn gebruik, evenementen en activiteiten.
3. Langdurige ruimte voor gebruik voor wonen, werken en publieke activiteiten

De statistische input van de survey is laag en kan niet als representatief voor alle actoren van Amsterdam worden beschouwd. Wel lijkt er een correlatie te bestaan tussen respondenten die gezamenlijke eigendom en huurcontracten voor 5 jaar wensen en de lange termijn categorieën (2 & 3). Maatschappelijke initiatieven geven de voorkeur aan toegang tot ruimte in het centrum van Amsterdam en binnen de ring. Culturele initiatieven vinden ruimtes binnen en buiten de ring wenselijker. Dit komt vooral doordat culturele initiatieven meer ruimte willen voor experiment in laag bevolkte gebieden.

“Zelfbeheer laat vele vormen van participatie toe. Zij die daarin actief hebben deelgenomen, hebben zich vele praktische en sociale vaardigheden eigen kunnen maken die weer te pas komen bij hun eigen ontwikkeling.”

(Sonia de Waal, woon-werkpand de Fabriek)

“Een broedplaats is een plek waar je talent ontwikkelt, een vrijplaats is een plek waar je talent ontdekt.”

(Jim de Ruiter, de Vliegtuin)

“Wij zijn een rafelrandacademie. Wij ondernemen samen en ontwikkelen samen nieuwe ideeën. Dit is een plek waar mensen zich kunnen verenigen.”

(Jim de Ruiter, de Vliegtuin)

³ Het Vrijplaatsenakkoord wordt geschreven door een coalitie van partijen die de maatschappelijke en culturele waarde van vrije ruimte en vrijplaatsen erkent. Met het akkoord willen zij vrije ruimte in de stad houden en creëren.

Een combinatie van binnen, half-binnen en buitenruimte wordt zowel voor de sociale als de culturele initiatieven het meest wenselijk geacht.

Zie Bijlage D Practical Needs Assessment voor een uitgebreid overzicht van de praktische behoeften van de respondenten.

6.4. Uitkomsten ronde tafels

De uitkomsten zijn per rondetafelbijeenkomst weergegeven met de focus op de meest eenstemmige antwoorden van de deelnemers.

Uitkomsten eerste ronde tafel

“Laat aan de stad zien wat voor stad wij zijn. Er is geen sociale identiteit in het centrum. De boodschap die je als buitenlander krijgt is helemaal vercommercialiseerd.”

(Sahr John Ngungor, Diversity House)

- a. Belemmeringen huidig vergunningenbeleid
 - Communicatie en ondersteuning vanuit de gemeente ontbreekt; men voelt zich niet op gelijke ooghoogte behandeld. Er heerst wantrouwen naar de gemeente
 - De gemeente stelt zich nu op als coördinator, in plaats van als facilitator
 - De deelnemers ervaren overregulatie door de wet- en regelgeving
- b. Behoeften toekomstig beleid voor ‘vrije ruimte’
 - De deelnemers zijn bang voor een CAWA gerelateerd toetsingskader voor ‘vrije ruimte’
 - Er heerst vrees voor overregulatie op de laatste ‘vrije ruimten’ die Amsterdam nog kent
- c. Invloed Toekomstig Beleid
 - De deelnemers willen serieus genomen worden. Zij willen partner worden in de ontwikkeling van nieuw beleid in de tweede fase van de bestuursopdracht Vrije Ruimte.
 - Er is behoefte aan de mogelijkheid om samen met de gemeente een visie te ontwikkelen en om eigenaar te zijn van het proces
 - Werken met een governance model waarbij zelforganisatie en zelfbeschikking ondersteund wordt

Uitkomsten twee ronde tafel

- a. De wenselijke rol van de gemeente Amsterdam binnen een zelf-governance model
 - Onbestemde plekken aanwijzen voor lange termijn (decennia), met doorstroom
 - Zelforganisatie toelaten en vervolgens de ervaringen delen met de gemeente
 - De vorm van samenwerking pas bepalen zodra de plek en gebruikers er zijn. Samen in gesprek gaan over voorwaarden/regels. Niet alle plekken/mensen hebben dezelfde wensen
 - Na een pilot hebben de gebruikers het laatste woord of iets doorgang vindt, niet de gemeente
- b. Hoe werkt een intern zelforganisatie model voor beheer van ‘vrije ruimte’ in de praktijk?
 - Gebaseerd op de volgende (voor)waarden; doen, inclusiviteit (iedereen is welkom), laagdrempelig, niet-commercieel (kostendekkend), collectief belang, legale entiteit (bv stichting), democratisch
 - Een manifest met waarden voor ‘vrije ruimte’ (gemaakt door alle gebruikers in Amsterdam)
 - Tenderen staat zelfwerkzaamheid in de weg
 - Ruimte voor een ‘showcase’ etalage
 - Verwerk de organisatiestructuur in de statuten zodat vrijplaatsen behouden blijven
- c. Hoe ziet een toetsingskader voor ‘vrije ruimte’ er uit?
 - Een algemeen toetsingskader is niet mogelijk, dit is altijd maatwerk
 - Doelen óf waarden vaststellen die aangeven welke thema’s gerepresenteerd worden in de aangewezen vrijplaatsen
 - Geen CAWA praktijk / “wel inspanning, geen resultaat”
 - ‘Live’ onderzoek/ zichtbaar maken/ met elkaar delen. Observeren. Ontdekken in het pilot jaar
 - Tijd/ geduld/ ruimte om te proberen en om te mislukken
 - Doorstroming naar een nieuwe plek als iets te commercieel wordt

6.5. Uitkomsten prototyping

“Wij proberen mensen te laten zien dat je met weinig geld ook iets moois kunt doen en er veel waardering voor krijgt”

(Nico Redeker, de Fik)

Het pilot event is op zaterdag 21 September tussen 14:00 en 22:00 georganiseerd in het Rhonepark, met circa 80 aanwezige bezoekers. De organisatie van het evenement wordt overgelaten aan de lokale partijen Guerilla Gigs en stichting de Fik. Er is voor lokale organisatoren gekozen om de externe invloed vanuit de onderzoekers op het evenement te minimaliseren. Thema van de pilot is de ontmoeting tussen statushouders en Amsterdammers via kunst en muziek.

Locatie Rhonepark Sloterdijk

De door stadsdeel Nieuw West aangewezen locatie in Sloterdijk blijkt ook een gewenste locatie van de organisatoren te zijn. Zij gebruikten de locatie in het verleden vaker voor meldingsplichtige evenementen en altijd met een positief resultaat. Ook is het één van de 20 geanalyseerde locaties via Model Space Project parameters, tijdens een workshop door Space of Urgency voor het masterprogramma Geographical Information Sciences (UNIGIS Amsterdam) in juni 2019. De vraag is of dit van invloed is geweest op de keuze van het stadsdeel om deze locatie als ‘vrije ruimte’ aan te wijzen. Ook dient opgemerkt te worden dat het gemeentelijke evenementenbeleid in het kader van de beleidsnotitie Stad in Balans - gericht op spreiden van festivals en evenementen om de binnenstad te ontlasten - bepaalde gebieden in Sloterdijk als evenementenlocatie aanwijst.

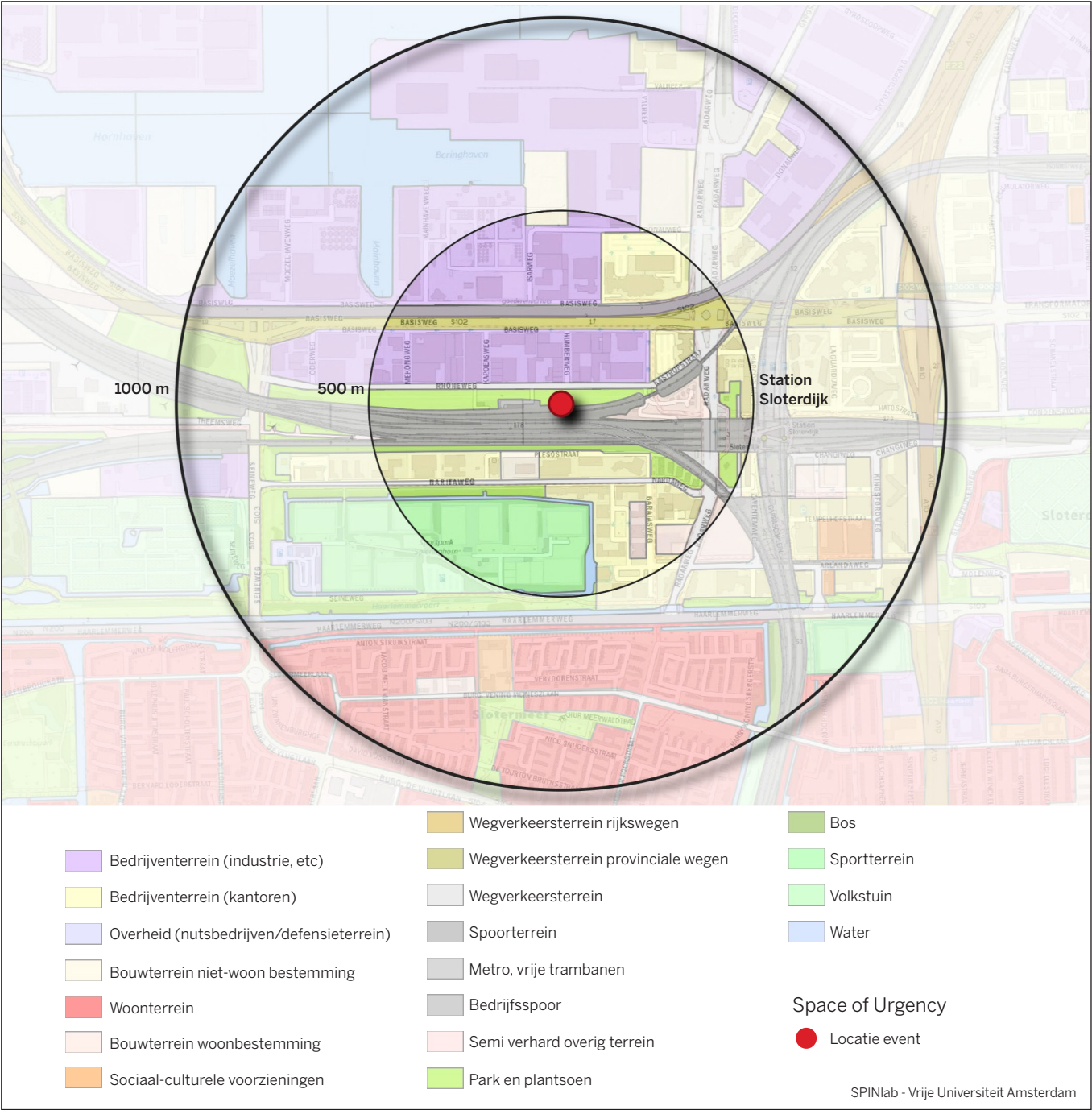
Model Space Project analyse

De locatie is voorafgaand aan het event geanalyseerd volgens de parameters van het Model Space Project. Deze parameters zijn ontwikkeld om een locatie te analyseren op potentiële conflicten voor de openbare orde en veiligheid, door een kleinschalig evenement met versterkte muziek. De uiteindelijke score van de locatie is een bovengemiddeld hoog, namelijk een 7,4. Dit betekent dat de locatie zeer geschikt is voor kleinschalige evenementen en activiteiten. Aangezien de organisatoren er vaker evenementen organiseren, lijken zij goed in te kunnen schatten dat de locatie een laag conflictpotentieel heeft. In figuur 5 is de analyse van de locatie weergegeven volgens de parameters van het Model Space Project.

Afdeling	Score	Punten
Bereikbaarheid		
a. Afstand tot openbaar transport	Tussen de 500 en 1000 meter	4
b. Afstand tot de openbare weg	Minder dan 100 meter	5
Buurt en Omgeving		
a. Geluidshinder; afstand tot dichtstbijzijnde woonhuizen	Meer dan 500 meter	5
b. Omgeving	Enigszins groene omgeving	3
c. Gebruiksconflicten	Weinig recreatief gebruik	9
d. Beschermingsstatus	Geen beschermingsstatus terrein	5
e. Landschap; zichtbaarheid	Van drie kanten zichtbaar	2
f. Mogelijke gevaren	Weinig gevaarlijke objecten	4
	Total score	37

Figuur 5. Analyse pilot event locatie

Er zijn maximaal 50 punten te scoren. Het Rhonepark krijgt 37 van de 50 punten, dit betekent een cijfer van 7,4. Ter vergelijking: Tijdens het Model Space Project zijn 60 potentiële locaties geanalyseerd, 11 hiervan kregen een hogere score dan een 7,4. Niet elk van deze locaties was echter geschikt voor gebruik, vanwege privaat eigenaarschap of een te hoge beschermingsstatus.

Figuur 6. Omgeving pilot event locatie

Figuur 6 toont het omliggende grondgebruik van de pilot event locatie. Hierin is te zien dat de nabijgelegen huizen meer dan 500 meter van de locatie verwijderd zijn. Bovendien ligt er een spoordijk tussen de locatie en de huizen. Station Sloterdijk is met een loopafstand van 750 meter het dichtstbijzijnde openbare vervoer. Op korte afstand liggen bedrijventerreinen met industrie en kantoren. Bij een evenement buiten kantooruren is aan te nemen dat de omliggende kantoren geen overlast ervaren. Industrie zal niet snel overlast ervaren, hier is vaak al veel geluid aanwezig. Hetzelfde geldt voor het nabijgelegen sportpark.

Melding evenement

De melding is 12 dagen voorafgaand aan het evenement ingediend bij stadsdeel Nieuw-West. De gestelde aanvraagtijd is minimaal 14 dagen, uit navraag bij de gebiedscoördinator bleek dat de melding toch in behandeling was genomen. Een formele bevestiging van de ontheffing heeft de organisator niet ontvangen vanuit het stadsdeel. Daarbij was het voor de organisator ook niet duidelijk of een formele bevestiging gebruikelijk is. Tijdens een controle door de politie tijdens het evenement is alleen de aanvraag van de ontheffing getoond, hier nam de politie genoeg mee. Het invullen van de evenementenmelding zelf heeft geen problemen opgeleverd.

Uitvoering

Er worden vooraf geen conflicten verwacht door de organisatoren. Zij denken aan eventuele overlast voor geopende bedrijven op het naastgelegen bedrijventerrein of conflicten met handhaving, ondanks de ontheffing. Vanuit onderzoeksperspectief is gelet op geluidsoverlast, conflicten met andere gebruikers van het terrein, conflicten met lokale autoriteiten en het ontbreken van voorzieningen. Zowel organisatoren als onderzoekers verwachtten geen gevaren voor de veiligheid van bezoekers.

Geen van organisatoren geeft aan conflicten te hebben ervaren tijdens het evenement. Er is geen aanwijzing dat er geluidsoverlast veroorzaakt is- zo'n 100 meter van het evenement was de muziek niet meer te horen. Ook de enkele andere gebruikers van het terrein lijken geen overlast te ervaren. Bezoekers van een bruiloft in een naastgelegen partycentrum kwamen spontaan deelnemen aan het evenement. Rond 17:00 rijdt een politieauto voorbij, de beamtben wilden de organisator spreken. Na het tonen van de ontheffingsaanvraag vertrekken zij weer. Zolang de organisatoren binnen de meldings voorwaarden blijven kan het evenement doorgaan. Het ontbreken van WC's wordt opgelost in de omliggende begroeiing, voornamelijk de aanwezige vrouwen ervaren dit als onprettig. Het ontbreken van netstroom is opgelost met een stroomaggregaat, wat zonder problemen werkt. Deze oplossing heeft niet de voorkeur van de organisatoren, omdat er brandstof verbruikt wordt en kan lekken in het gras.

Constatering

De belangrijkste constatering is dat een evenement binnen de voorwaarden van een evenementenmelding op deze locatie zonder gevaar voor de openbare orde en veiligheid kan plaatsvinden.

6.6. Uitkomsten lokale casestudies

Kenmerken

Met de lokale casestudies is een breed veld van 'vrije ruimte' initiatieven onderzocht. De vormen van gebruik en gebruiksduur verschillen per initiatief en daarmee verschillen ook de wensen en behoeften. Er zijn ook kenmerken die bij veel van de initiatieven terugkomen, namelijk:

- Het voornaamste kenmerk van de geïnterviewde initiatieven is de behoefte tot **zelfbeschikking**. Zelfbeschikking is het recht op eigen keuzen en zelfstandigheid, zowel voor het individu als voor een collectief.
- De initiatieven kunnen de hoge marktconforme huren niet betalen; er is behoefte aan **lagere kosten** om sociaal-cultureel ondernemerschap en experiment mogelijk te maken.
- De initiatieven geloven dat de **mate van controle vanuit de overheid** vaak nutteloos en overbodig is. Niemand is tegen regelgeving, het gaat vooral om de voorwaarden die door de overheid aan de aard en het gebruik van 'vrije ruimtes' worden opgelegd. Deze worden liefst intern (binnen de eigen community) met elkaar bepaald.
- De initiatieven hebben moeite met de **communicatie met de gemeente**. Zij voelen zich vaak neerbuigend behandeld. Er heerst onduidelijkheid over de behandeling van vergunningen en over de handhaving op wet- en regelgeving. Ook is het voor de initiatieven niet duidelijk waar ze terecht kunnen met vragen.
- Elk initiatief zegt intrinsiek gemotiveerd te zijn om een **sociale functie** voor de omgeving te vervullen (bijvoorbeeld met betaalbare maaltijden of activiteiten)
- Elk initiatief zegt te streven naar **duurzaamheid** in bouw en energiegebruik. Hoe meer een initiatief met tijdelijkheid of onzekerheid te maken heeft, hoe lastiger dit uit te voeren is.

Indeling

Figuur 7 toont een overzicht van de indeling van de casestudies als 'vrije ruimte'. In het overzicht zijn bij elke casestudie de vormen van gebruik te zien. Alleen de meest voorkomende gebruiksvormen zijn weergegeven; wonen, werken en gezamenlijke sociale en culturele activiteiten.

Het belangrijkste kenmerk van de casestudie initiatieven is de behoefte tot zelfbeschikking. Ook zijn de externe invloeden die de zelfbeschikking beperken te onderscheiden. Dit zijn beperkingen door regelgeving en de controle vanuit de overheid en door financiële invloeden vanuit de markt die sociaal-cultureel ondernemen en experiment beperken. Een derde beperking op zelfbeschikking is beperking op organisatorisch vlak. Dit is het geval wanneer een initiatief het beheer niet volledig in eigen handen heeft, bijvoorbeeld door een bestuur dat niet uit gebruikers bestaat. De externe beperkingen zijn in onderstaand overzicht beoordeeld op een schaal van één tot vijf, met één; geen externe beperkingen, twee; lage externe beperkingen, drie; gebruikelijke externe beperkingen, vier; hoge externe beperkingen en vijf; complete externe controle.

Het overzicht dient om te verduidelijken in hoeverre de casestudies als ‘vrije ruimte’ aangewezen kunnen worden. Een theoretische ‘vrije ruimte’ scoort op elk van de externe beperkingen een één. In de praktijk is dit in een groeiende en verdichtende stad als Amsterdam niet realistisch. Wel volgt uit de casestudies dat hoe lager een initiatief scoort op de ‘externe beperkingen’, hoe meer zij zichzelf als ‘vrije ruimte’ zien. Onderstaand overzicht dient daarom om inzichtelijk te maken in hoeverre de casestudies als ‘vrije ruimte’ te beschouwen zijn. Ter vergelijking is het voorbeeld van een broedplaats toegevoegd.

Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
Bajesdorp oude situatie	Wonen	Regelgeving en controle	2
	Werken	Financieel	1
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	1
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
Bajesdorp nieuwe situatie	Wonen	Regelgeving en controle	3
	Werken	Financieel	2
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	2
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
De Fabriek	Wonen	Regelgeving en controle	3
	Werken	Financieel	2
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	1
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
De Vliegtuin	Wonen	Regelgeving en controle	3
	Werken	Financieel	2
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	1
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
Nieuwland	Wonen	Regelgeving en controle	3
		Financieel	3
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	1

Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
Heestervelde	Wonen	Regelgeving en controle	3
	Werken	Financieel	2
		Organisatie	3
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
De Fik		Regelgeving en controle	2
		Financieel	2
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	1
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
Diversity House		Regelgeving en controle	3
		Financieel	2
	Gezamenlijke activiteiten	Organisatie	2
Case Study	Gebruiksvormen	Externe beperkingen	Schaal 1-5
Broedplaats zonder wonen of zelforganisatie		Regelgeving en controle	3
	Werken	Financieel	2
		Organisatie	3

Figuur 7. Beoordeling lokale casestudies

6.7. Uitkomsten internationale casestudies

De behoeften van de ‘vrije ruimte’ gebruikers in Amsterdam en de Duitse casestudies hebben veel gemeenschappelijke perspectieven. Zowel de Nederlandse als de Duitse gebruikers willen meer zelfbeschikking en controle in de ontwikkeling van hun initiatief, ruimte en interne besluitvormingsprocessen. De beperkingen die alle gebruikers aangegeven zijn gericht op de regulerende instrumenten en de invloed van de lokale overheid op de besluitvorming als bepalende factoren voor zelforganisatie.

Stattbad Wedding, © Daniel Plasch

In een interview met Iver Ohm werden de randvoorwaarden voor het mogelijk maken en verbeteren van zelfgeorganiseerde ruimtes besproken:

"Als je de ontwikkeling van zelfgeorganiseerde ruimtes wilt ondersteunen, moet je begrijpen dat zelforganisatie tijd, ruimte, middelen en vertrouwen nodig heeft om zich te ontwikkelen. De pijlers van deze ontwikkeling zijn niet alleen tijd, ruimte en vertrouwen, maar ook emancipatorische waarden als diversiteit zijn een cruciaal aspect van het zelf georganiseerde project/ruimte. Het tijdsbestek is fundamenteel, omdat het gebonden is aan de kwaliteit, kwantiteit en grootte van de ruimte en de mogelijke programmering ervan. Binnen deze randvoorwaarden kun je analyseren welke organisatievormen je nodig hebt

om op/in de ruimte te bouwen in de zin van het mogelijke (tijd)gebruik. Het doel van het programmeren in/van 'vrije ruimtes' voor diverse gebruikers zou echter ook moeten zijn om inclusieve diversiteit mogelijk te maken. Om dat te bereiken

"Jij zegt het daar; wij als zelfgeorganiseerde gemeenschappen zijn onze tijd ver vooruit. We delen middelen, zijn mobiel, upcyclen onze materialen en zijn milieubewust. Het feit dat we niet kunnen experimenteren met alternatieve vormen van wonen in Berlijn, omdat de overregulerende wetten 40 jaar geleden zijn gemaakt, levert slechts een grote blokkade voor een stad en haar stedelijke ontwikkeling.

(Jakob Turtur - Jonny Knüppel, Clubcommission Berlin)

moet je vaak een set van collectieve en/of organisatorische ideeën en vormen van communicatie ontwikkelen. Het ontwikkelen van emancipatoire omgevingen van vertrouwen en waarden is dus essentieel voor zelfgeorganiseerde ruimtes die de inclusiviteit voor een lange tijd willen behouden. Deze omstandigheden moeten worden erkend door stadsbesturen, projectmanagers en ruimte-eigenaren als ze willen samenwerken met zelfgeorganiseerde actoren. Sociale diversiteit en kwaliteit hebben tijd nodig" (Iver Ohm - Hidden Institute, KOORST, AKS).

Van hieruit worden de casestudies van de pijlers van de zelforganisatie onderzocht: Ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid, waarden/ behoeften en de verschillende samenwerkingsvormen en instrumenten die worden gebruikt om deze principes te realiseren en ruimtes van zelforganisatie mogelijk te maken.

Het mogelijk maken van ruimten voor zelforganisatie

De twee prominente voorbeelden in Nuremberg en Berlijn vinden beiden plaats in de openbare ruimte. In Nuremberg vormden verschillende collectieven een comité 'Openairplätze für alle'(OAPFA) en dienen bij de gemeente een lijst van 20 plaatsen in, waarvan er twee worden toegekend en een prototyping fase die in de zomer van 2019 van start gaat. De missie van het comité is het verbeteren van de toegankelijkheid van de ruimte voor niet-commerciële initiatieven voor het organiseren van legale culturele evenementen. Zij voeren deze taken uit door geïnteresseerde organisatoren op basis van hun inhoud naar een van deze ruimtes door te verwijzen. Culturele evenementen met podiumkunsten en akoestische muziek vinden doorgaans plaats in de binnenstad, terwijl elektronische evenementen in de periferie plaatsvinden. Het terrein van HaselHorst 13 in Spandau ligt aan de rand van Berlijn en wordt al enkele jaren informeel gebruikt door culturele collectieven. In die zin was de ruimte al door de gemeenschap als geschikt gekwalificeerd en was het een onderzoekspunt in het Model Space Project vanwege de bezorgdheid van de gemeente over het gebruik op de openbare orde en veiligheid. Tegen het einde van 2018 wordt een contractuele onderhandeling gevoerd tussen de gemeente Spandau, de Berlijnse publieke grondbeheerder (BIM), en de Clubcommission namens de geplande beherende organisatie, Neue Urbane Welten e.V. (NUW). Er wordt een driejarig contract afgesloten voor een bedrag dat de overheadkosten van het BIM dekt. De missie van het project is het creëren van een ruimte waar niet-commerciële collectieven openluchtevenementen kunnen organiseren op een legale basis.

In beide gevallen kan het eerste jaar van de ontwikkeling worden beschouwd als een prototyping fase. De focus ligt hierbij op: (1) het opbouwen van interne managementstructuren en besluitvormingsprocessen om de inclusiviteit te bevorderen; (2) Het testen van de fysieke potenties en beperkingen van de ruimte, met name op het gebied van geluidsemissies, op de vastgestelde gebruikstermijnen en het voldoen aan de eisen van veiligheids en hygiëne; (3) het opbouwen van vertrouwen bij de gemeente door 4-6 weken van te voren aan hun vergunningseisen te voldoen en voor elk evenement een aanvraag in te dienen.

Een meer gedetailleerde analyse van de twee gevallen brengt echter verschillen in de samenwerkings- en planningsstrategieën aan het licht. In Nuremberg wordt de prototyping fase beschreven als een nauwe samenwerking tussen de gemeente en het initiatief. De processen omvatten periodieke rondetafelgesprekken met de gemeente en een evaluatie aan het eind van de zomer, waarbij de ruimte is onderworpen aan milieutests. Een bijeenkomst met de belanghebbenden is gepland om de resultaten en het toekomstige gebruik van de ruimte te evalueren. Een startfonds van 4000 euro is gesponsord door de gemeente om het comité te helpen bij de installatie van de toiletten en om de ruimte in een hygiënische, veilige en operationele orde te brengen.

Het bouwen van vertrouwen in Spandau daarentegen wordt beschreven als een meer belastend proces. Communicatie speelt hierbij een hoofdrol. NUW is van mening dat periodieke rondetafels nuttig zouden zijn geweest om de behoeften van elke belanghebbende te communiceren en prioriteiten te stellen om de ruimte op een niveau te brengen dat voldoet aan de eisen van de lokale overheid. De eis om een permanente toiletinstallatie op de ruimte te bouwen verhoogde de druk,

“Wanneer je een legaal openlucht evenement organiseert in de stad Berlijn, dan moet je met meer dan 10 verschillende autoriteiten praten om alle vergunningen te krijgen. Wet- en regelgeving en strenge controles zijn belangrijke drempels voor experiment. Je moet een bestuurswetenschapper zijn, een jurist en een organisatiegenie om simpelweg een evenement in de stad te organiseren. Bovendien is er tegenwoordig meer financiële druk om evenementen te realiseren die kostendekkend zijn. Er zijn te veel regels die niet nodig zijn voor evenementen van bescheiden omvang. Er moeten plekken komen voor experimenteel cultureel gebruik. En ook gebieden die geluidshinder moeten tolereren dat verbonden kan zijn aan culturele activiteiten. Het is belangrijk om een bepaald percentage te wijden aan culturele ruimte in nieuw ontwikkelde wijken, gebieden, grote gebouwen of andere belangrijke ontwikkelingsprojecten.”

(Daniel Plasch - voormalig eigenaar Stattbad Wedding)

omdat het NUW moeite had met het vinden van financiële middelen om deze en andere delen van de ruimte aan de normen te laten voldoen.

Uit deze twee casestudies kunnen we de hoofdbestanddelen afleiden van een coöperatieve prototype fase die op lange termijn zelfgeorganiseerde ruimtes mogelijk maakt en versterkt. Dit houdt in: periodieke rondetafelgesprekken om de behoeften, zorgen en het vertrouwen van elke partner aan het licht te brengen en te bevredigen; het testen van de beperkingen en het volledige potentieel van de ruimte met het verzamelen van gegevens en evaluatiemomenten; en het mogelijk maken van een gefaseerd ontwikkelingsproces om naleving van de lokale wetten en regels te realiseren. In beide gevallen beschrijven de initiatieven de vergunningsprocedure voor het toestaan van evenementen als een overheersende taak. Zij proberen voor de volgende zomer een overkoepelende vergunning voor 40 tot 60 evenementen te verkrijgen om meer zelfstandige beslissingen te kunnen nemen over de inhoud die op de ruimte wordt gecreëerd.

Institutionalisering van good practices

Het proces van dataverzameling en evaluatie is een belangrijk instrument om vertrouwen op te bouwen tussen culturele initiatieven en de gemeente Bremen. Deze aanpak was erop gericht om een lokale wet te formuleren die aan de basisbehoeften van de gemeenschap voldeed en aan de gemeente liet zien dat niet-commerciële evenementen op een verantwoorde manier in de openbare ruimte konden worden uitgevoerd. De weg naar institutionalisering van deze lokale wet voor het niet-commerciële culturele gebruik van de openbare ruimte is echter niet begonnen met het identificeren van de behoeften van de gebruikers door de gemeente.

In eerste instantie werden door de gemeente twee locaties in moeilijk te bereiken gebieden aan de rand van de stad aangewezen. Deze ruimtes werden onmiddellijk verworpen door de gebruikers vanwege hun onpraktisch karakter en onesthetische kenmerken. Dit resulteerde het uitoefenen van druk de Senaat van Bremen op basis van de principes van de gebruikers: spontaan gebruik en onafhankelijke selectie van de openbare ruimte. Zo begon een experimenteerfase van twee jaar, deels bedoeld om de randvoorwaarden van de wet te testen en de gemeente te verzekeren dat de gebruikers verantwoordelijk om kunnen gaan met de openbare ruimte. Om aan deze voorwaarden te voldoen, werden bij de uitvoerende afdelingen en de politie gegevens verzameld over de locaties en de behandeling van geluidsklachten en afval. Na een aantal aanpassingen van de randvoorwaarden is de lokale wet in 2017 officieel geïnstitutionaliseerd.

De optimalisatie van de administratieve processen om tegemoet te komen aan de behoefte aan spontaan gebruik van de openbare ruimte is bereikt door de verantwoordelijkheid voor het verlenen van vergunningen van verschillende bestuursorganen te bundelen tot één centrale autoriteit. De vorm die organisatoren indienen werkt eenvoudig: Een online formulier van één pagina voor contactinformatie, locatiegegevens en gebruikstijden. Niets over de inhoud van het evenement wordt in het vergunningsproces in aanmerking genomen. Dit formulier kan tot 24 uur voor aanvang van het gewenste evenement worden ingediend.

Het belangrijkste punt van kritiek op de wetswijziging is de aanstelling van een adviesraad die verantwoordelijk is voor het nemen van beslissingen over de langetermijn bestemming van ruimtes waar evenementen kunnen plaatsvinden. Het bestuur bestaat uit leden van elk van de politieke partijen. Een zetel voor de gebruikers bestaat niet in dit bestuur, net zo min als voor de gemeente. De mate van samenwerking tussen politiek, bestuur en gebruikers is dan ook drastisch beperkt in de besluitvorming over het gebruik van de locaties. Hierdoor is de hoeveelheid beschikbare openbare ruimte voor de evenementen in Bremen afgenomen tot ongeveer 9 mogelijke gebieden, zonder hierbij uitleg te geven. De collectieven gebruiken nu een gemeenschappelijke kalender in een groepsforum om de gedeelde belangen te beheren en het gebruik van de weinige ruimtes te delen.

“Berlijn helpt meer en meer om haar bestaande culturele ruimtes te beschermen. Het idee is om een levendige culturele muziekscene te behouden en de ruimte voor de nieuwe generaties kunstenaars, muzikanten en locaties veilig te stellen. Daarom ziet de stad in dat ze deze ruimtes ook moeten beschermen tegen marktmechanismen en individuen die deze ruimtes bedreigen (individuele die aanstoot nemen aan de muziek). Politici hebben de opdracht om verschillende belangen binnen de steden tegen elkaar af te wegen, dus beginnen ze in te zien dat het beschermen van culturele ruimtes een investering is in de stedelijke samenleving in het algemeen, ook in grote en levendige buurten.”

(Raimund Reintjes - Lärmschutzfonds, Clubcommission Berlin)

Prototyping van nieuwe samenwerkingsstructuren

Terugkerend naar Berlijn, werd de komst van nieuwe vormen van beheer onderzocht voor samenwerking op ooghoogte tussen de politiek, de gemeente en gebruikers op het gebied van stedelijke ontwikkeling en processen van zelforganisatie. Het model project Haus der Statistik en het AKS-model van een 'werk- en coördinatiestructuur voor een op publieke dienstverlening gerichte stadsontwikkeling' zijn twee hedendaagse voorbeelden.

Haus der Statistik is een modelproject voor de ontwikkeling van een diverse locatie voor cultuur, sociale activiteit, onderwijs en geïntegreerd wonen. Het is een progressieve samenwerking tussen gemeentelijke afdelingen en civiele initiatieven en streeft naar een model van democratisch zelfbestuur. Het maatschappelijk middenveld wordt vertegenwoordigd door Die ZUsammenKUNFT Berlin eG (ZKB), dat met vier gemeentelijke afdelingen elk één vijfde van de coöperatie 'KOOP5' inneemt. 20% van de totale ruimte van het Haus der Statistik zal worden ontwikkeld volgens het programma van het Initiatief Haus der Statistik. De overige 80 % zal worden ontwikkeld door de 4 gemeentelijke partners. De ZKB heeft de hoofdverantwoordelijkheid voor de organisatie in de ontwikkeling voor de civiele initiatieven.

Om te zorgen voor een samenwerking op ooghoogte gedurende de geplande ontwikkelingstermijn van 10 jaar en voor een gezamenlijk gebruik van de ontwikkelde ruimte ontwikkelt de ZKB een handvest. Dit instrument definieert de rolverdeling tussen alle actoren van de KOOP5, met name in het proces van ontwikkeling, democratisering en individueel gebruik van het gebouw.

Het handvest is een instrument voor strategische coöperatieve ontwikkeling. Eerder zijn er drie samenwerkingsovereenkomsten getekend tussen de KOOP5 in belangrijke fasen van de ontwikkeling. Het handvest is opgezet als een permanente overeenkomst.

Daarnaast ontwerpt de ZKB het hele ontwikkelingsmodel door middel van een experiment met pionier gebruik op de begane grond. Tijdelijke gemeenschapsinitiatieven nemen direct de begane grond in gebruik en bouwen hun initiatieven uit. Ze betalen geen huur, maar worden uitgenodigd om het gebouw zelf te upgraden voor gebruik - in samenwerking met elkaar en met de ZUsammenKUNFT eG. De gebruikers moeten wel betalen voor elektriciteit, water en organisatie- en infrastructuurinvesteringen.

Het idee is dat dit experimenteren met pionier gebruik een model zal opleveren voor hoe de aangewezen 20% van het gebouw voor civiele initiatieven in een zelf georganiseerd proces kan worden ontwikkeld. Een belangrijk instrument van het selectieproces voor initiatieven is een handvest van waarden. Enkele waarden zijn: urgentie, diversiteit, activering, samenwerking, experimenteren, en gevestigde initiatieven en nieuwkomers. In de pioniers-/prototyping fase wordt de waarde van dit handvest getest op geschiktheid om beslissingen te nemen over toekomstige gebruiken van het gebouw.

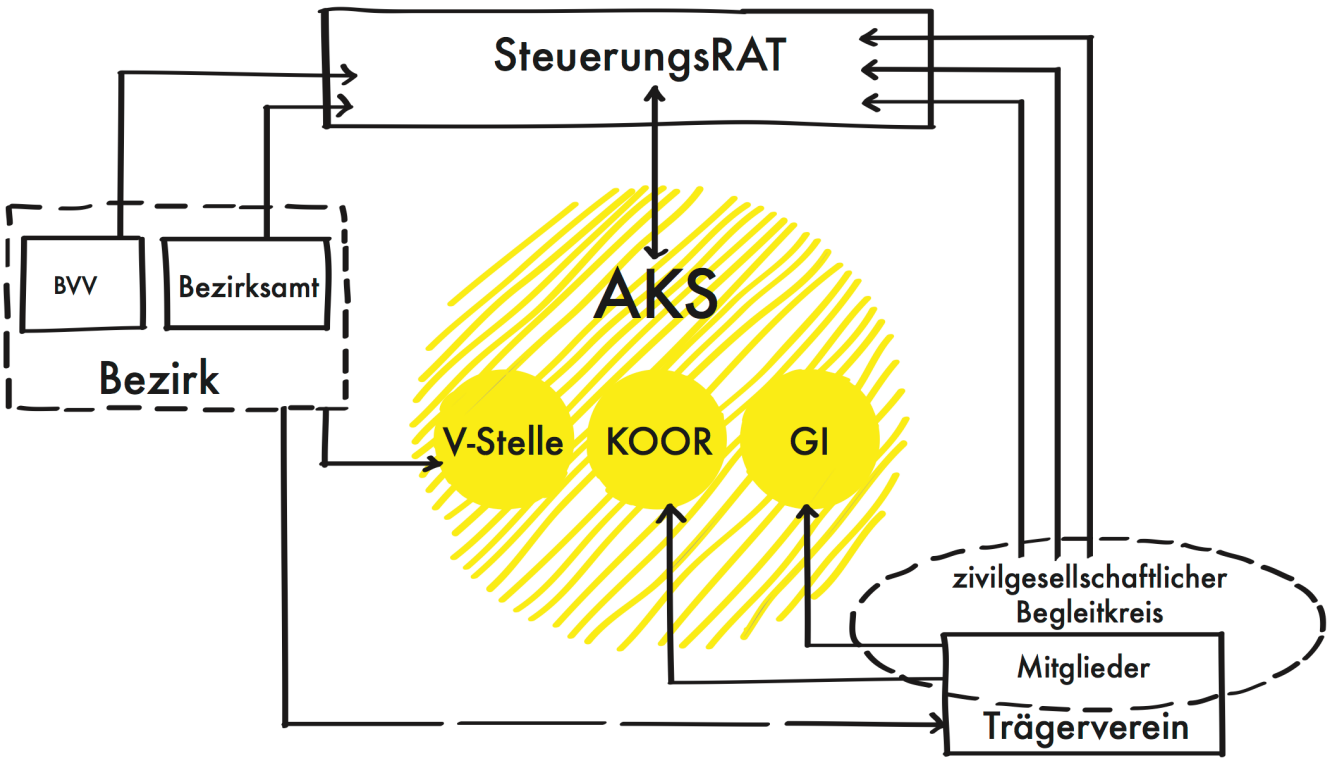
Het voorbeeld van Haus der Statistik toont de toepassing van instrumenten die ontworpen zijn om de samenwerking op meerdere niveaus te verbeteren en ruimte te bieden aan civiele zelforganisatie binnen stedelijke ontwikkeling. Parallel aan deze ontwikkelingen is een structureel en werkend model voor de coproductie tussen de gemeente en zelf-georganiseerde civiele initiatieven en hun stedenbouwkundige projecten onderzocht, geprototyped en geïmplementeerd op lokaal stadsdeelniveau.

De ruimte waarin dit veld van coproductie plaatsvindt wordt beschreven als de 'Derde Ruimte'. In de Derde Ruimte kunnen actoren van civiele initiatieven direct in gesprek gaan met een bestuurlijk orgaan, bestaande uit civiele en overheidsorganen, om te discussiëren en overleggen om specifieke problemen op te lossen die te maken hebben met hun lokale stadsontwikkelingsprojecten.

AKS is de werk- en coördinatiestructuur die is opgezet om een effectieve en langdurige samenwerking tussen deze partijen te waarborgen. Het doel van

de AKS is het creëren en permanent beveiligen van betaalbare en toegankelijke ruimtes, het faciliteren van de co-creatie en samenwerking van zelf-georganiseerde stedelijke initiatieven en het tegengaan van repressie. Concreet ondersteunt AKS zelforganisatie- en samenwerkingsprojecten die deze doelstellingen nastreven. Het werkt nauw samen met huurders, gebruikers, gemeente, adviescentra, buurtcentra en maatschappelijk georiënteerde vastgoedbedrijven. De AKS adviseert, verbindt en bemiddelt.

De AKS-projectstudie werd uitgevoerd door het transdisciplinaire consortium KOOP X.Hain GBR in opdracht van het districtskantoor Friedrichshain-Kreuzberg, om een idee en concept te ontwikkelen voor een samenwerkingsstructuur in 2018. Sindsdien werd het getest en geïnstalleerd door een interdisciplinaire tijdelijke task force. Het wordt nu geïnstitutionaliseerd.

© <http://www.gemeinwohl.berlin>

In de praktijk ondersteunt de AKS werk- en coördinatiestructuur drie kernposities:
V-Stelle: Bestuursorgaan van de overheid, bestaande uit een ambtenaar die de civiele initiatieven van juridisch en administratief advies voorziet. Hun rol komt neer op het afbreken van complexe bestuurstaal tot algemeen begrijpelijke taal. De financiering van deze positie wordt rechtstreeks door de lokale overheid betaald.
KOOR: Civiele projectmanagement positie die de vragen van de civiele maatschappij coördineert, strategische discussies voert en het AKS-team ondersteunt.
GI: Vastgoed- en bouwdeskundige, voornamelijk op het gebied van coöperatieve woningen. De KOOR, GI en het gehele AKS orgaan wordt indirect gefinancierd door de lokale overheid via een non-profit organisatie 'Trägerverein', die als juridische entiteit van de AKS optreedt. Het omvat leden van civiele initiatieven die de AKS matigen, met een extra bestuur dat als stuurgroep optreedt.

De afstand tussen de civiele initiatieven, de gemeente en de politiek wordt ook overbrugd met de nog op te richten adviesraad 'SteuerungsrAT'. Deze omvat vier posities vanuit de politieke partijen, twee personen uit de gemeente, vier tussenpersonen van de AKS-werkgroep en vier leden van het bestuur van Trägerverein. Deze adviesraad zal vier keer per jaar bijeenkomen om besluiten te nemen over de werkstructuur van AKS en om de belangrijkste bevindingen uit de interactie tussen AKS en de civiele initiatieven te bespreken. Dit kan een effectieve samenwerking mogelijk maken voor de ontwikkeling en uitvoering van beleid, gebaseerd op de behoeften en eisen van de civiele gemeenschap.

“Prototyping is noodzakelijk. De stad heeft veel identiteiten en dergelijke 'infinite spaces' moeten een positieve puinhoop kunnen zijn, omdat er geen recept is dat bij alle ruimtes past - het is een proces. Elke ruimte is specifiek en elk mens is specifiek, de gebruiken zijn daarom verschillend. Het is een Europese behoefte om deze ruimtes te realiseren. Daarom moeten we ervaringen tussen steden uitwisselen, omdat je anders alleen maar je eigen aanpak centraal stelt.”

(Nicola Delon - Encore Heureux Paris)

Naast positieve voorbeelden van participatieve experimenten bestaan er ook negatieve voorbeelden in Berlijn. Een belangrijke case is het hoofdgebouw van de voormalige luchthaven Tempelhof. Onderstaand wordt door een lid van de adviesraad toegelicht waarom de door de politiek voorgenomen participatieve processen daar niet goed verlopen zijn.

In het coalitieakkoord van het Berlijnse ‘rot-rot-grün’ stadsbestuur (Senaat) staat geschreven dat het voormalige vliegveld Berlin Tempelhof op participatieve wijze ontwikkeld dient te worden tot een plek voor kunst, cultuur en experimenten. Hiervoor heeft het Tempelhof Projekt GmbH - verantwoordelijk voor beheer, verhuur en ontwikkeling van het Tempelhof-gebouw (niet te verwarren met het Tempelhoferfeld dat onder beheer van Grün Berlin valt) - in het voorjaar van 2018 een participatietraject in gang gezet. De burgerwerkgroep (Arbeitsgremium) is hiervoor in het leven geroepen, waarvoor burgers zich konden aanmelden. Het participatietraject werd geleid door een extern bureau. Naast de werkgroep is er ook een Raad van Toezicht en een Raad van Advies die minstens 6 keer per jaar bij elkaar komen om het participatieproces te bewaken. Opdracht aan de werkgroep luidde: hoe ziet het participatieproces eruit? Midden 2019 is het participatietraject - ondanks het coalitieakkoord - stopgezet met een nieuwe ‘Politische Klärung’. Het Berlijnse Stadsbestuur besloot opeens het hele gebouw te willen vullen met gevestigde culturele instellingen die elders in overheidsgebouwen gevestigd zijn in de verschillende wijken van Berlijn. Ook het participatieproject verliep niet geheel vlekkeloos. De aanbevelingen van de burgerwerkgroep en de Adviesraad werden niet overgenomen, het externe bureau dat het participatietraject leidde gaf de opdracht terug en een groot aantal leden van de Raad van Advies stapte op. Ook een aantal leden van de Toezichtsraad overweegt om op te stappen. Tempelhof Projekt GmbH voert nu als reden aan dat het nog zeker tien tot vijftien jaar zal duren voordat de eerste huurders hun intrek kunnen nemen vanwege de enorme verbouwing en renovatie van het monumentale gebouw (300.000 m2). Kosten zijn geraamd op minstens 1,5 miljard euro waarbij de ‘toelage’ die Tempelhof Projekt GmbH jaarlijks van het stadsbestuur ontvangt meer dan 10 miljoen euro bedraagt. Welke lessen zijn hieruit te trekken?

1. Het vliegveld Berlin Tempelhof sloot in 2008 haar terminals. In 2011 is Tempelhof Projekt GmbH opgericht in opdracht van de ‘Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Wohnen des Landes Berlin’. Er is na al die jaren nog veel onduidelijkheid over de staat van het gebouw, de kostenramingen en aanpak. Er is geen business model en atlas van het gebouw die inzicht geven in alternatieve financieringsmodellen en typologieën van het gebouw.

2. Tempelhof Projekt GmbH komt zelf met gesubsidieerde initiatieven die vooral gericht zijn op (exclusieve) bezoekers en toeristen. Goedlopende culturele initiatieven in het gebouw wordt de huur opgezegd om plaats te maken voor o.a. een bezoekerscentrum van het Tempelhof Projekt GmbH. Een goed bezochte en zelf geïnitieerde sporthal dat voortgekomen is uit het vluchtelingenwerk is de huur opgezegd.

3. De participatieve aanpak zoals beschreven in het coalitieakkoord lijkt - volgens de toespraken van Senatorin Katrin Lompscher - een direct gevolg van het referendum in 2014 over de woningbouwplannen aan de rand van het Tempelhoferfeld dat na de sluiting voor het publiek werd opengesteld. Het lijkt vooralsnog een politiek gekleurde visie voor de korte termijn en uit vrees voor opstand geboren, in plaats van een vernieuwende democratische visie voor de langere termijn met breed draagvlak.

4. Participatie wordt als inspraak bedoeld en niet als actief participeren waarbij de overheid faciliteert en zich uitnodigend opstelt.

5. Het participatieproces is onvoldoende voorbereid: een realistisch tijdspad, een goed voorbereide aanpak met ervaringsdeskundigen en een duidelijke opdrachtformulering ontbraken. Procesafspraken met de burgerwerkgroep werden onvoldoende of helemaal niet nagekomen.

6. Het ontbreekt het externe bureau (‘preferred supplier’ van de overheid) aan kennis en ervaring met participatieprocessen zoals de burgerwerkgroep en Adviesraad zelf voor ogen hebben. Het tekort aan competenties op het gebied van participatie geldt ook voor de participatie medewerkers in dienst van het

Tempelhof Projekt GmbH. Dit wil overigens niet zeggen dat het projectbureau geen goede bedoelingen heeft. Integendeel. Het bureau staat onder politieke druk en het gebrek aan kennis en ervaring op het gebied van participatie is iets waar meer overheden in Europa mee te maken hebben. Er is nog een lange weg in te gaan.

7. Financiering 100% afhankelijk van subsidies. Er mag niet worden gesproken over publiek-private financieringsmodellen waarbij participerende (culturele) ondernemers, georganiseerde burgerinitiatieven, bedrijven en instellingen ook mede-investeerd zijn. Er lijkt een taboe op privaat geld, ook van kleine investeerders die in coöperatief verband willen mee-ontwikkelen

8. Tempelhof Projekt GmbH is beheerder van het gebouw. Competenties binnen de organisatie ontbreken op het gebied van ontwikkeling, programmering en participatieprocessen. Er gaat veel geld verloren met inhuur van derden.

9. Besluitvormingsprocessen zijn niet/onvoldoende geborgd in het participatieproces. Alle plannen voor het gebouw worden door het projectbureau van bovenaf gepresenteerd en/of aan de Adviesraad voorgelegd. Vervolgens worden de aanbevelingen en adviezen van de burgerwerkgroep en Adviesraad terzijde gelegd.

10. De voorzitters (politieke bestuurders) van de Toezichtsraad en de Adviesraad besteden hooguit 1% van hun tijd aan Berlin Tempelhof.

11. Vertrouwen ontbreekt over en weer vanwege onduidelijke en onrealistische doelstellingen, inwisselbare visies, het niet nakomen van procesafspraken, het ontbreken van een governance structuur en juridische borging van het participatieproces voor de langere termijn.

Tot slot: Learning by doing is leren van je fouten. Er is in de afgelopen twee jaar veel ervaring opgedaan over the do’s and don’t’s van participatie in Berlin Tempelhof. Desalniettemin is het participatieproces stopgezet. Dat doet geen recht aan de onbezoldigde en intensieve inspanningen van de burgerwerkgroep die meer dan tien keer per jaar bij elkaar kwam en nu, na opheffing, nog steeds wekelijks samenkomt om de band met bestaande huurders, potentiële huurders, de buurt en geïnteresseerden te versterken om zo op eigen kracht invulling te geven aan een participatieproces. De Adviesraad van Berlin Tempelhof is van mening dat er binnen afzienbare tijd een participatieproject van start gaat voor de participatieve ontwikkeling van tenminste 10.000 m2 in zelfbeheer, d.w.z. van initiatieffase tot aan oplevering, en middels een openbare tender op basis van een coöperatieve aanpak, eigen voorkeur voor locatie, eigen ontwerp en bouwaanvraag, eigen investering en eventuele externe financiering van het onrendabele deel. Het Tempelhof Projekt GmbH heeft nu slechts 1.000 m2 opgenomen voor een participatief project na eerste oplevering in 2030. Tot zover participatie en experimentele ruimtes in Berlin Tempelhof. Het is misschien wel wachten op een tweede referendum.

Eva de Klerk
Lid Adviesraad Berlin Tempelhof (2017 tot heden)
<https://www.thf-berlin.de/tempelhof-projekt-gmbh/thf-beirat/>
Lid Burgerwerkgroep namens de Adviesraad (2018 -2019)
<https://www.thf-berlin.de/partizipation/arbeitsgremium/>

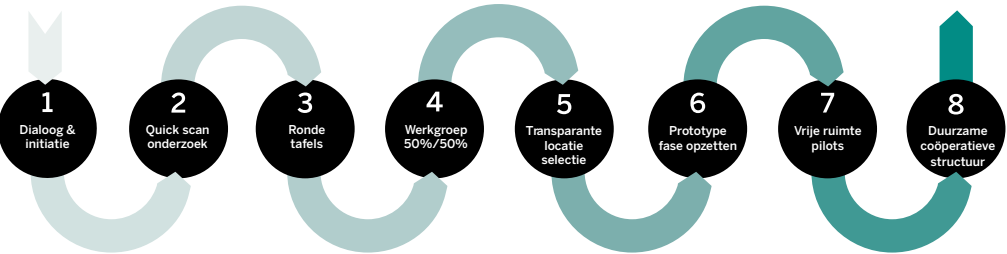
Jonny Knüppel Berlin
© Juliana Matos

Samenvatting

Verschillende factoren worden genoemd als katalysatoren voor de ontwikkeling van ruimtes voor zelforganisatie. Ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid en waarden/behoefte zijn de pijlers van de zelforganisatie. Deze kunnen worden bevredigd door het voorzien in ruimte voor prototyping met nauwe samenwerking tussen gemeente, initiatiefnemende gebruikers en politiek. Doordachte verruiming van het regelgevend kader in 'vrije ruimte' beleid maakt het mogelijk dat zelfgeorganiseerde initiatieven aan hun eigen doelstellingen en behoeften kunnen voldoen. In Berlin bestaan er coöperatieve instrumenten en geïnstitutionaliseerde structuren om gebruikers te ondersteunen bij het zelforganiseren en voor de ontwikkeling van 'vrije ruimte' projecten en beleid.

Space of Urgency 8 stappen methodologie

Mede aan de hand van de internationale casestudies heeft Space of Urgency een 8 stappen methodologie ontwikkelt. De methodologie geeft de te doorlopen stappen weer voor het opbouwen van vertrouwen en samenwerking tussen zelfgeorganiseerde sociaal-culturele initiatieven en lokale overheden.

Toelichting Space of Urgency methodologie

- 1. Dialoog en initiatie** (de urgentie benadrukken). Via bijvoorbeeld presentaties, discussies en conferenties het onderwerp vrije ruimte op de politieke agenda zetten, gebaseerd op een urgentie vanuit de lokale community.
- 2. Quick scan onderzoek** (behoefte en knelpunten identificeren). Een behoefteonderzoek onder de lokale 'vrije ruimte' gebruikers, bestaande uit onder andere telefonische interviews, surveys en casestudies.
- 3. Ronde tafels** (wederzijds begrip opbouwen). Ronde tafels tussen 'vrije ruimte' gebruikers en lokale overheid, met als doel wederzijds begrip en vertrouwen op te bouwen.
- 4. Werkgroep 50%/50%** (samenwerking tussen community, lokale overheid en experts). Voor het opzetten van de langdurige structuren van (7) vrije ruimte pilots en een (8) duurzame coöperatieve structuur wordt een initiërende werkgroep gevormd, bestaande uit 50% vrije ruimte gebruikers en 50% lokale overheid en experts.
- 5. Transparante locatie selectie** (gezamenlijk locaties identificeren). Het selecteren van vrije ruimte locaties gebeurt in samenspraak tussen sociaal-culturele initiatieven en lokale overheid. Beide partijen kunnen potentiële locaties aandragen.
- 6. Prototype fase opzetten** (co-creatie van een gezamenlijk actieplan). Het ontwikkelen van het raamwerk voor de vrije ruimte pilots door de werkgroep, in samenspraak met experts en potentiële gebruikers.
- 7. Vrije ruimte pilots** (coproductie, "learning by doing"). Het uitvoeren van vrije ruimte pilots met verschillende vormen en duur van gebruik, om de potenties en beperkingen van locaties, beheer en regelgeving te ontdekken. Evaluatie vindt gezamenlijk plaats tussen gebruikers en lokale overheid.
- 8. Duurzame coöperatieve structuur** (community, lokale overheid en experts). Een langdurige en gebalanceerde samenwerkingsstructuur tussen 'vrije ruimte' gebruikers, lokale overheid en experts.

6.8. Uitkomsten interviews gemeente Amsterdam

De belangrijkste uitkomsten uit de interviews met beleidsafdelingen van de gemeente Amsterdam zijn puntsgewijs weergegeven. Het betreft voornamelijk losse punten afgeleid uit behoeften en knelpunten van 'vrije ruimte' gebruikers, die meegenomen zijn de bevindingen en richtlijnen voor advies in hoofdstuk 9.

Bureau Broedplaatsen

Bureau Broedplaatsen heeft de bestuurlijke opdracht om meer broedplaatsen te creëren, bijvoorbeeld door leegstaand vastgoed tot een broedplaats te transformeren. Het bureau werkt hierin samen met de creatieve ondernemers, stadsdelen, centrale diensten, corporaties, makelaars, ontwikkelaars en banken.⁴

- Een broedplaats is geen vrijplaats. Het is niet mogelijk om een vrijplaats een broedplaats status te geven. Dit kan alleen als er aan de voorwaarden van een broedplaats voldaan wordt. Deze voorwaarden zijn; een professioneel bestuur, selectie van gebruikers via CAWA normen het inleveren van een jaarverslag.
- Wanneer er voor 'vrije ruimte' gekozen wordt voor een andere toetsingskader dan de huidige CAWA regeling zal er geen subsidie en facilitaire ondersteuning mogelijk zijn vanuit Bureau Broedplaatsen.
- Bureau Broedplaatsen reguleert niet of broedplaatsen aan bottom-up initiatieven worden gegeven. Zij faciliteren en subsidiëren alleen.

4

website gemeente Amsterdam
<https://www.amsterdam.nl>

Grond & Ontwikkeling

Grond en Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam geeft vorm aan de groei en ontwikkeling van Amsterdam en realiseert daarmee gemeentelijke doelstellingen op het terrein van gebieds- en vastgoedontwikkeling. De kerntaken zijn: het bouwrijp maken van gemeentelijke grond en het in erfpacht uitgeven daarvan; het beheer van onroerend goed en financieel-economische begeleiding en management van ruimtelijke projecten.⁵

- De gemeente faciliteert zelfgeorganiseerde burgers uitgebreid, onder andere met informatie via de website.
- Het is mogelijk om plekken in het bestemmingsplan op te nemen zonder vastgelegde bestemming op basis van een globaal bestemmingsplan.
- Het is mogelijk om een nieuwe categorie voor Vrije Ruimte op te nemen in het bestemmingsplan. De vraag is wel wat een nieuwe categorie toevoegt. ‘Vrije ruimte’ is of openbare ruimte (die niet afzonderlijk bestemd hoeft te worden), of een gebouw dat een sociaal maatschappelijke bestemming krijgt.
- Er zijn verschillende categorieën grondprijzen, waaronder grondprijzen voor commercieel-/marktvastgoed, grondprijzen voor sociale woningbouw en grondprijzen voor maatschappelijke voorzieningen. De laatste twee categorieën gelden voor een niet-commerciële invulling.
- Grond voor ‘vrije ruimte’ kan worden opgenomen in gebiedsontwikkelingsplannen
- Het is mogelijk om tenders uit te schrijven voor het gebruik van grond als ‘vrije ruimte’. Het gemeentebestuur bepaalt dit. Overwegingen daarbij zijn onder meer verlies aan mogelijkheid om woningen en andere bestemmingen te realiseren, en verlies aan opbrengstpotentie.
- Er zijn nu diverse ‘vrije ruimte’ initiatieven met tijdelijk karakter. Die kan het college een (meer) permanent karakter geven.

Gemeentelijk vastgoed

Vastgoed is de eigenaar en beheerder van al het gemeentelijk vastgoed, met uitzondering van parkeergebouwen en onderwijsgebouwen. Zij werkt faciliterend en met inachtneming van de beleidsdoelstellingen van de stad.⁶

- Als ‘vrije ruimte’ door het gemeentebestuur wordt aangemerkt als een beleidsdoel, dan wordt ‘vrije ruimte’ gelijk gezien als alle andere gemeentelijke beleidsdoelen. Als een object of grond van functie gaat veranderen, dan wordt de leurprocedure doorlopen. Iedere beleidsdirectie en het stadsdeel waar het vastgoed in ligt kan dan een claim indienen. Indien er meerdere claims zijn wordt gekeken of een claim kan vervallen. Iedere claim moet zijn onderbouwd met een financiële onderbouwing. De beleidsclaimer moet namelijk met de financiële middelen hebben om de minimaal de maatschappelijke huur te voldoen.
- Grond en vastgoed is schaars en al helemaal dat wat de gemeente zelf in eigendom heeft. Het is belangrijk om een juiste beslissing te nemen over wie waar en hoe lang gebruik van mag maken. Door een open en transparant proces te doorlopen, heeft iedere beleidsdirectie en stadsdeel een gelijk speelveld om een claim te leggen. Er kan juist een gewogen beslissing worden genomen welk beleidsdoel gebruik kan maken van welk vastgoed. Adhoc besluiten dat iets verhuurd is, zorgt ervoor dat andere beleidsdirecties en stadsdeel buiten worden gesloten.
- De maatschappelijke huur is over het algemeen van een terrein lager dan van een gebouw. Als de financiële middelen beperkt zijn, dan liggen terreinen eerder binnen de mogelijkheden.

Stedelijk Evenementenbureau

Het Stedelijk Evenementenbureau heeft de volgende taken: (1) Het zorgdragen voor een state of the art evenementenbeleid (componenten, vergunningenbeleid, locatie- en spreidingsbeleid, programmeringsbeleid) en het prijsbeleid. Het SEB adviseert ook op het scheppen van de juiste randvoorwaarden voor de uitvoering door stadsdelen en andere overheidspartijen. (2) De begeleiding van de voorbereiding op de hele grote evenementen (C evenementen) inclusief de vergunning. (3) Het beheer van het evenementenfonds.

- Het Evenementenbureau kan een rol spelen in het faciliteren van meer ‘vrije ruimte’ voor kleinschalige, niet-commerciële evenementen en activiteiten. Dit kan door de criteria voor evenementenmeldingen aan te passen in de APV. Het lastige

is om dit generiek te doen. Er zijn plekken waar de criteria gemakkelijk verruimd kunnen worden, maar ook plekken waar dit niet kan. Het is echter mogelijk om geografisch te specificeren waar verruimde criteria van toepassing zijn.

- Een andere optie is een nadere toetsing of een evenement een vergunning of melding nodig heeft. De voorwaarden moeten dan duidelijk zijn voor buitenstaanders en vergunningverleners.
- Het verruimen van de criteria voor een evenementenmelding is een mogelijkheid om niet-commerciële initiatieven tegemoet te komen. Juridisch kan er geen onderscheid gemaakt worden in leges voor niet-commerciële en commerciële evenementen. Voor een melding worden nooit leges betaald.
- Experimenteren met verruiming van de meldingscriteria is een goed idee. Dit “lijkt de enige manier om uit te vogelen wat vrijer kan en wat echt moet blijven qua regels”
- Een meer omvattend experiment is nodig, dat door onzekerheden omgeven is. Het is aan de organisator om aan te tonen of zij hier goed mee om kunnen gaan. Hierbij gaat het om intern toezicht op de veiligheid en de overlast voor de omgeving.
- Een terrein dat beheerd wordt door een tussenpartij is ook een mogelijkheid. Voor het terrein kan een parapluvergunning afgegeven worden, met voorwaarden die ruimer zijn dan gebruikelijk. Kleine initiatieven krijgen de mogelijkheid om het terrein te gebruiken, zo kan de drempel voor hun verlaagd worden. Het voordeel is dat er maar één keer een locatie beoordeeld hoeft te worden.

Directie Juridisch Bureau

De directie Juridische Zaken heeft binnen de gemeente een specialistische adviserende en regisserende rol, die zich specifiek richt op het college, de burgemeester, de raad en de ambtelijke top. Zij ziet toe op de kwaliteit van het handelen van de gemeente op juridisch gebied en is als centrale vakdirectie eindverantwoordelijk voor de juridische functie.⁷

- De uitkomsten van het interview met de Directie Juridisch Bureau zijn verwerkt in hoofdstuk 7 ‘Juridisch en Administratief’.

Stadsloods

De Stadsloods geeft informatie over vestigingslocaties, gemeentelijk beleid, regelgeving en ambities. De Stadsloods beschikt zelf niet over panden of kavels, maar heeft wel een groot netwerk in de vastgoedwereld. De Stadsloods werkt aanvullend op makelaars en andere (commerciële) bemiddelaars.⁸

- Iedereen kan zich bij Stadsloods inschrijven, behalve partijen die woonruimte zoeken en alleen integere partijen.
- Stadsloods vraagt niet naar de organisatiestructuur van inschrijvers, dus het is niet bekend of deze zelf-georganiseerd zijn.
- Er zijn altijd één of twee personen die contact opnemen. Het wordt door de Stadsloods niet geregistreerd of het groepen betreffen.
- De Stadsloods kan niet generiek aan leegstandbeheerders opleggen hoe een pand in gebruik genomen moeten worden. Dit hangt af van de bestemming van het pand en welke activiteiten er in komen.en van andere zaken zoals de wens en toestemming van de eigenaar.

⁵ website gemeente Amsterdam
<https://www.amsterdam.nl>

⁶ website gemeente Amsterdam
<https://www.amsterdam.nl>

⁷ website gemeente Amsterdam
<https://www.amsterdam.nl>

⁸ website gemeente Amsterdam
<https://www.amsterdam.nl>

Juridisch en Administratief

In voorgaande definitie van ‘vrije ruimte’ staan de voorwaarden en waarden van haar gebruikers beschreven. De uitdaging voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’ ligt in het samenbrengen van dit gebruikersperspectief met de beschikbare juridische en administratieve instrumenten. Dit hoofdstuk beschrijft instrumenten die in het onderzoek naar voren zijn gekomen en als kansrijk gezien worden voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’. Belangrijk is een onderscheid te maken tussen centrale en decentrale wet- en regelgeving. Binnen centraal vastgelegde wetgeving heeft de gemeente geen autonomie. In de Gemeentewet is vastgelegd dat het bestuur op wettelijke grondslag verplicht is, ofwel de bevoegdheid heeft om te voorzien in zaken waar geen specifieke hogere regelgeving bestaat. Het algemene wettelijk kader blijft wel van toepassing en rechterlijke toetsing daarmee steeds mogelijk.

7.1. Facilitatie van ‘vrije ruimte’

Het juridische en administratieve instrumentarium hiervoor is bijvoorbeeld een derde bouwbesluit/witte vlekkenplan/’derde zone’ bestemmingsplan dat een combinatie is van zelfbestemming, sociale huur, ruimere regelgeving op het gebied van gecombineerd wonen, werken en recreëren en een voorwaarde voor zelforganisatie in de vorm van bijvoorbeeld een coöperatie of een op waarden-gebaseerd model voor de ‘Commons’. De rol van de overheid is dan faciliterend in plaats van sturend. De overheid biedt loketten met een aanspreekpunt of bemiddelaar (externe professional) die de gebruikers coacht (niet overneemt) en de brug vormt tussen de gemeente en gebruikers van ‘vrije ruimte’. Hierbij wordt afstand gedaan van de ‘subsidieretoriek’ om tot een meer duurzame aanpak van ‘vrije ruimte’ te komen. Afhankelijkheid van subsidies en bijbehorende kaders doet af aan het idee van ‘vrije ruimte’ en maakt een lange termijn perspectief onmogelijk.

Gebruikscategorieën

Uit het onderzoek komen drie hoofdcategorieën van het gebruik van ‘vrije ruimte’ naar voren:

1. Tijdelijke beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik zoals evenementen en activiteiten
2. Beschikbare ruimte voor de langere termijn die flexibel gebruikt wordt experimenten, showcases, evenementen en activiteiten
3. Langere termijn beschikbare ruimte voor wonen, werken en publieke activiteiten

Hierbij is tijdelijk beschikbare ruimte, ruimte zonder eigenaarschap van de gebruiker. De gebruiksduur kan één of meerdere dagen zijn, afhankelijk van de activiteit, maar het beheer

van de locatie zelf is niet in handen van de gebruiker. Langere termijn beschikbare ruimte kent een vorm van eigenaarschap door de ‘vrije ruimte’ gebruiker, via een huurovereenkomst of als permanent eigendom. De gebruiker beheert de ruimte zelf en bepaalt hoe en wat er gebeurt. Dit kan voor 1, 5, 10 of 30 jaar zijn, of permanent. Een langere gebruiksduur heeft daarbij een positief effect op onder andere de betrokkenheid van de gebruikers en de gedane investeringen.

Het faciliteren van ‘vrije ruimte’ door de overheid

Uit een juridische en bestuurlijke verkenning zijn de fysieke mogelijkheden voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’ onder te verdelen in vier categorieën:

1. Braakliggende of onbebouwde kavels (in het kader van gebiedsontwikkeling voor de korte en lange termijn)
2. Gemeentelijk vastgoed (tijdelijke of vaste huur)
3. Particulier vastgoed (via de leegstandsverordening)
4. Openbare ruimte (evenementen en activiteiten)

Juridische en administratieve instrumenten

Voor deze vier mogelijkheden gecombineerd met de drie gebruikscategorieën zijn de volgende juridische en administratieve instrumenten kansrijk voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’. De Juridische Directie is bereid om de voorgestelde instrumenten concreet juridisch te checken, met bijstand van een RO-jurist. Dit zal gebeuren wanneer naar aanleiding van dit rapport aangegeven wordt dat een verdere juridisch check gewenst is.

Fysieke mogelijkheden	Gebruikscategorie (product)	Instrument (proces)
Braakliggende of onbebouwde kavels (gebiedsontwikkeling) in eigendom van de gemeente	Tijdelijk beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik (evenementen en activiteiten) met beherende partij	(Niet-commercieel) evenemententerrein APV art. 2.42 en/of parapluvergunning
	Tijdelijke beschikbare ruimte voor wonen, werken en activiteiten	Tenders gericht op ‘vrije ruimte’ Tijdelijk bestemmingsplan (onthefing)
	Lange termijn ruimte voor wonen, werken en activiteiten	Opnemen in nota's van uitgangspunten Tenders gericht op ‘vrije ruimte’ Onbepaalde bestemmingen (witte vlekkenplan/ derde bouwbesluit/ derde zone)
Gemeentelijk vastgoed < 1 jaar	Flexibele ruimte voor korte termijn gebruik	Opnemen in gemeentelijke beleidsdoelen
Gemeentelijk vastgoed > 1 jaar	Flexibele ruimte voor korte termijn gebruik, gemeenschappelijk gebruik en/ of werken	Opnemen in gemeentelijke beleidsdoelen
Gemeentelijk vastgoed lange termijn	Lange termijn beschikbare ruimte voor gebruik voor wonen, werken en/of gemeenschappelijk gebruik	Opnemen in gemeentelijke beleidsdoelen
Particulier vastgoed	Tijdelijke beschikbare ruimte voor wonen, werken en activiteiten	Beleidsregels volgens art. 7 van de leegstandsverordening
Openbare ruimte	Tijdelijk beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik, evenementen en activiteiten	Verruiming melding APV art. 2.41

Figuur 8. Juridische en administratieve instrumenten voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’

7.2. Gebiedsontwikkeling

Gebiedsontwikkeling met tijdelijke ruimte voor korte termijn gebruiken (evenementen en activiteiten) met beherende partij

Het aanwijzen van een evenemententerrein voor niet-commerciële, kleinschalige evenementen en activiteiten als vorm van ‘vrije ruimte’. De APV biedt in artikel 2.42 mogelijkheid voor deze invulling. Een (door de gebruikers aangewezen) tussenpartij beheert het terrein via een overeenkomst met het stadsdeel. De tussenpartij geeft het terrein door aan gebruikers van ‘vrije ruimte’ en geeft daarbij ook ondersteuning. Parapluvergunningen bieden de mogelijkheid evenementen en activiteiten te organiseren zonder dat steeds toestemming van het stadsdeel nodig is. Hierbij is het voordeel dat een locatie maar één keer beoordeeld hoeft te worden om de voorwaarden voor gebruik vast te leggen.

Gebiedsontwikkeling met tijdelijke ruimte voor wonen, werken en activiteiten

Tijdelijke invulling van onbebouwde terreinen als ‘vrije ruimte’ is mogelijk via tenders. Hiermee kan grond tijdelijk worden uitgegeven aan ‘vrije ruimte’ gebruikers met een urgent gebrek aan ruimte, of aan nieuwe gebruikers. Een tweede mogelijkheid is een ontheffing via een tijdelijk bestemmingsplan. Op deze wijze is grond tijdelijk in te zetten voor een mix van functies, zoals gewenst door ‘vrije ruimte’ gebruikers.

Gebiedsontwikkeling voor lange termijn gebruik voor voor wonen, werken en activiteiten

Bepalingen over de uitgifte van grond in gebiedsontwikkeling worden gedaan door het gemeentebestuur. Via deze weg is de bepaling van grond voor het gebruik als ‘vrije ruimte’ mogelijk. Zo is bijvoorbeeld “Broedplaatsen” als functie opgenomen in het strategisch huisvestingsplan kunst en cultuur 2020-2025. Broedplaatsen worden aan de hand hiervan meegenomen in nota’s van uitgangspunten voor ontwikkeling van terreinen. Op eenzelfde wijze kan ‘vrije ruimte’ gewaarborgd worden in nieuwe gebiedsontwikkeling.

Tenders voor het meerjarig gebruik van onbebouwde terreinen (naar voorbeeld van de Ceuvel) voor ‘vrije ruimte’ zijn mogelijk. Bureau Broedplaatsen noemt het stimuleren van deze uitgiften als beleidsdoelstelling. In de eisen van de tender is af te bakenen welke partijen en doeleinden voor de grond in aanmerking komen om gebruik als ‘vrije ruimte’ te waarborgen. Zowel binnen de regels van het bestemmingsplan (functieaanwijzing) als in de voorwaarden bij erfpachtnutgifte (grondprijscategorie) is het mogelijk om gebruik voor ‘vrije ruimte’ te faciliteren.

Een veelgehoorde wens is het aanwijzen van onbepaalde bestemmingen, het zogenaamde ‘witte vlekkenplan’, ‘derde bouwbesluit’, of ‘derde zone’. Dit is mogelijk op basis van een globaal bestemmingsplan. Ook biedt de nieuwe landelijke Omgevingswet opties voor onbepaalde bestemmingen. Gebruikers geven dan uit eigen keuze een meer gemengde bestemming aan, zolang aan elementaire regels van veiligheid en hygiëne wordt voldaan. Hiermee kan de behoefte vervuld worden om wonen en werken verder te combineren.

7.3. Vastgoed

Gemeentelijk vastgoed

- Voor een goed begrip van de vastgoedstrategie zijn de volgende twee noties van belang:
- De gemeente gaat onder invloed van de Wet Markt en Overheid uit van minimaal de kostprijs dekkende huur per pand.
 - De gemeente heeft alleen vastgoed in bezit ter ondersteuning van gemeentelijke beleidsdoelen en niet voor commerciële doeleinden.

Gemeentelijk vastgoed via tijdelijke verhuur (korter of langer dan een jaar)

Bij leegstand korter dan een jaar is sprake van leegstandsbeheer. Bij voorzienbare leegstand langer dan een jaar is tijdelijke verhuur mogelijk. In deze gevallen sluit Gemeentelijk Vastgoed de contracten zoveel mogelijk met professionele organisaties, zoals beschreven in uitgangspunt 15 van de strategische uitgangspunten. Een belangrijke voorwaarde van ‘vrije ruimte’ gebruikers is echter de mogelijkheid tot zelfbeschikking. Dit houdt in dat het beheer in handen is van de gebruiker, met mogelijk professionele organisaties als tussenschakel naar de gemeente. Facilitatie van ‘vrije ruimte’ is daarom mogelijk wanneer gemeentelijk vastgoed direct in beheer van de gebruiker wordt gegeven. Dit kan vormgegeven worden in een pilotfase, waarin het niet nodig is de strategische uitgangspunten direct aan te passen.

Gemeentelijk vastgoed voor lange termijn gebruik voor wonen, werken en activiteiten

Bij de uitgifte van gemeentelijk vastgoed voor lange termijn zijn de gemeentelijke beleidsdoelen leidend. Er zijn 9 beleidsdoelen vastgesteld. Daarvan biedt het beleidsdoel Kunst en Cultuur het meeste perspectief voor de facilitatie van ‘vrije ruimte’. Het concreet opnemen van ‘vrije ruimte’ binnen dit beleidsdoel (zoals bijvoorbeeld met Broedplaatsen gebeurd is), geeft de mogelijkheid om gemeentelijk vastgoed hiervoor in te zetten.

Particulier vastgoed voor tijdelijk gebruik voor wonen, werken en activiteiten

Voor particulier vastgoed kan bij leegstand langer dan 12 maanden volgens de leegstandsverordening bindend een partij aangewezen worden door de gemeente. Hierbij kan gedacht worden aan gebruikers van ‘vrije ruimte’, eventueel met professionele organisaties als tussenschakel. Artikel 7 geeft de mogelijk beleidsregels te stellen aan een leegstandbeheerder door wie de eigenaar een pand laat beheren. Dit biedt ruimte voor leegstandbeheer waar ‘vrije ruimte’ mee gefaciliteerd wordt.

7.4. Openbare ruimte

Tijdelijk beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik (evenementen en activiteiten)

Het meest voor de hand liggende instrument is de aanpassing van APV artikel 2.41; uitbreiding van de regelgeving voor een evenementenmelding. Dit artikel omschrijft de voorwaarden waarbinnen ontheffing van de vergunningplicht kan worden verleend aan een evenement in de openbare ruimte. Het richt zich specifiek op kleinschalige, niet-commerciële evenementen en activiteiten, zoals buurtinitiatieven. Gebruikers van ‘vrije ruimte’ geven aan dat bepaalde voorwaarden uit het artikel verruimd kunnen worden zonder problemen op te leveren voor de openbare orde en veiligheid. Ook het Stedelijk Evenementenbureau geeft aan dat dit zonder problemen kan gebeuren, maar niet overal in de stad. Prototyping door pilots kan uitwijzen welke voorwaarden te verruimen zijn en in welke geografische gebieden dit wel/niet mogelijk is. Hiermee worden de drempels voor kleinschalige, niet-commerciële evenementen verlaagd en daarmee meer ‘vrije ruimte’ gefaciliteerd.

Knelpunten en Conclusie

Tijdens de quick scan zijn verschillende knelpunten van ‘vrije ruimte’ gebruikers naar de gemeente toe geïdentificeerd. Het grootste deel hiervan heeft te doen met communicatie, vergunningen en het bestemmingsplan. Onderstaande tekst behandelt de belangrijkste knelpunten, inclusief verwachte knelpunten naar de bestuursopdracht Vrije Ruimte.

8.1. Knelpunten naar overheid - communicatie

Stadsdelen

De gebruikers lopen tegen een verschil in zicht aan over werkwijzen tussen henzelf en ambtenaren van van de stadsdelen. Vanuit de doorgaans zelf-georganiseerde structuren binnen ‘vrije ruimtes’ komen ze vaak met alternatieve voorstellen, ideeën en oplossingen, maar botsen hierin met handhavers, vergunningverleners en juristen van het stadsdeel. Ze hebben het gevoel dat de stadsdelen ze liever kwijt dan rijk zijn. Het feit dat de gebruikers zelf het gevoel hebben iets positief toe te voegen aan hun omgeving maakt dit extra moeilijk voor ze om te accepteren.

Voorbeeld

— Het stadsdeel legt een dwangsom op aan stichting de Fik naar aanleiding van een evenementenmelding. Er moet een hoog bedrag betaald worden wanneer het evenement doorgang vindt. Hierbij is stichting de Fik slechts verhuurder van de apparatuur en geen organisator en ontheffingsaanvrager.

Centrale afdelingen gemeente

— De gebruikers hebben het gevoel er niet doorheen te komen bij centrale afdelingen van de gemeente. Waar en bij wie ze terecht kunnen vinden ze lastig. Wanneer er contact is wordt van hen gevraagd om uitgebreide documenten in te leveren, waarop de gebruikers geen, weinig of te trage reactie krijgen.

Voorbeeld

— Bajesdorp vraagt de gemeente in mei 2018 om grond te kopen en aan Bajesdorp uit te geven via een erfpachtconstructie. De wethoudster van Ruimtelijke Ordening is positief en geeft de opdracht om dit te realiseren. Dit zou een paar maanden duren. In Oktober 2019 is er nog geen overeenkomst en wonen de bewoners van Bajesdorp al geruime tijd in mobiele woningen op een nabijgelegen terrein.

Politiek/ gemeentebestuur

— De gebruikers voelen vaak geen erkenning voor hun inspanningen. Ze denken dat meer tijd, begrip en ondersteuning vanuit de politiek en het gemeentebestuur hun zaak beter tot zijn recht kan laten komen. Wanneer er meer erkenning is voor hun zaak, verwachten ze dat de samenwerking met stadsdelen beter verloopt.

Voorbeeld

— Bij internationale projecten is te zien dat deze vaak slagen bij de gratie van één wethouder of raadslid. Een voorbeeld is Bremen. Hier nam één raadslid het initiatief om nieuwe lokale wetgeving te ontwerpen samen met bottom-up initiatieven. Het raadslid zorgde vervolgens dat de wet er in de politiek en binnen de gemeentelijke afdelingen doorheen kwam.

Aanspreekpunt

— Veel gebruikers van ‘vrije ruimte’ hebben behoefte aan een duidelijk en vast aanspreekpunt binnen de gemeente. Ze begrijpen niet waar ze terecht kunnen en wat de gemeente van hen verlangt. Dit leidt tot onduidelijkheid en onzekerheid; *“als je dingen net iets anders wilt doen, bij wie moet je dan zijn?”*.⁹

8.2. Knelpunten naar overheid - regelgeving

Bestemmingsplan

Op ‘vrije ruimte’ willen gebruikers graag zelf bepalen wat ze doen, zonder vaststaand meerjarenplan. Waar bestemmingsplannen over het algemeen maar ruimte laten voor één functie, zijn vaak meerdere functies gewenst door de gebruikers. Het liefst zien ze helemaal geen functie en krijgen de vrijheid om de bestemming van een terrein of gebouw organisch te ontwikkelen.

Bouwen

Gebruikers van ‘vrije ruimte’ bouwen het liefst zelf. Externe bouwprofessionals inhuren is niet altijd gewenst en bovendien vaak niet betaalbaar voor deze groep. Graag zouden ze meer advies ontvangen van de gemeente, in plaats van controles. Ook worden verschillende gebruiken bij elkaar geplaatst. Naast wonen hebben veel gebruikers een eigen sociaal-culturele onderneming, regelmatig met werk dat onder de milieuwet valt. Onder het huidige bouwbesluit zijn deze functies niet te verenigen.

Evenementen

De quick scan richt zich voornamelijk op de evenementenmelding. De evenementenmelding is een ontheffing van de vergunningplicht voor kleinschalige evenementen. Voorwaarden zijn onder ander dat het evenement uiterlijk om 23:00 afgelopen is, er maximaal 100 bezoekers op het drukste moment aanwezig zijn, er geen reclame wordt gemaakt en geen eten en drinken verkocht.

De evenementenmelding past bij ‘vrije ruimte’ gebruik, enerzijds omdat deze geen kosten met zich meebrengt, anderzijds omdat de door ‘vrije ruimte’ gebruikers georganiseerde evenementen kleinschalig zijn en vaak deels al onder de meldingsvoorwaarden vallen. Uit het pilot event blijken verschillende punten van de evenementenmelding die de organisatoren graag verruimd willen zien.

Het grootste knelpunt binnen de voorwaarden is dat er geen reclame voor het evenement gemaakt mag worden. In de praktijk komt dit neer op het opzetten van een besloten

9 Jim de Ruiter, de Vliegtuin

evenement op Facebook, in plaats van een openbaar evenement. Dat maakt het lastig om het evenement onder de aandacht te brengen, zelfs bij vrienden en bekenden.

Een tweede voorwaarde is het verbod op verkoop van eten en drinken. Voor de organisatoren is dit lastig, omdat met name voor apparatuur en logistiek kosten gemaakt worden. Om deze kosten te dekken, zonder winst te maken, is het nodig eten en drinken voor een lage prijs te verkopen aan deelnemers. Daarnaast nemen deelnemers in de regel niet genoeg eigen eten en drinken mee en vinden de evenementen op locaties plaats die niet dichtbij winkels liggen.

De organisatoren hebben ook moeite met de voorwaarde dat er niet meer dan 100 bezoekers op het drukste moment aanwezig mogen zijn. Zij beredeneren dat het op veel locaties niet aannemelijk is, dat een aantal van 200 of 300 bezoekers problemen voor de openbare orde en veiligheid oplevert. Daarbij hebben zij het gevoel genoeg overzicht te hebben om gevaarlijke situaties te voorkomen en zien zij het vaak persoonlijk bekende publiek niet in conflict komen.

8.3. Knelpunten bestuursopdracht Vrije Ruimte

In de uitkomsten van quick scan komen verschillende angsten van gebruikers ten opzichte van het nieuwe ‘vrije ruimte’ beleid naar voren. Meest genoemd is de angst voor overregulatie van de nieuwe en bestaande ‘vrije ruimtes’. Door nauwere betrokkenheid van de gemeente vrezen zij dat er juist minder ruimte overblijft om vrij te handelen. Ook vrezen de gebruikers voor eigenbelang van bestaande samenwerkingspartners van de gemeente, die de ‘vrije ruimtes’ zelf in beheer willen nemen in plaats van dit aan de gebruikers te laten.

Een andere belemmering die genoemd wordt is een toetsingskader voor ‘vrije ruimte’. De vrees komt voort uit wantrouwen naar de huidige CAWA regelgeving voor broedplaatsen. Hierbij wordt getoetst op kunstenaarsschap bij de toelating van kandidaten tot broedplaatsen en ateliers. De gebruikers vrezen niet binnen dit kader te vallen (of willen er niet binnen vallen) en daarom mogelijk de toegang tot ‘vrije ruimte’ te worden ontzegd.

Naast angst heerst ook scepticisme. De gebruikers voelen zich niet serieus genomen en niet gelijkwaardig behandeld door de gemeente. Ze hebben het gevoel alleen maar te geven, omdat alle macht in handen is van de gemeente.

8.4. Conclusie

De quick scan toont aan dat gebruikers van ‘vrije ruimte’ weinig begrip en vertrouwen hebben naar de gemeente toe. Uit gesprekken met ambtenaren blijkt juist dat zij niet goed begrijpen waar ‘vrije ruimte’ gebruikers voor staan, maar ook weinig vertrouwen hebben in hun kunnen.

Geconcludeerd kan worden dat om het beschermen en ontwikkelen van ‘vrije ruimte’ vanuit de gemeente mogelijk te maken, er een nauwere samenwerking nodig is tussen gemeente en gebruikers. De volgende hoofdstukken met ‘bevindingen’ en ‘richtlijnen voor vervolg’ laten zien hoe dit proces mogelijk is.

9.

Bevindingen en Aanbevelingen

De bevindingen van de quick scan bestaan uit de voornaamste geluiden van ‘vrije ruimte’ gebruikers, aangevuld met good practices uit internationale casestudies en externe adviezen. Aan de hand hiervan zijn aanbevelingen voor de tweede fase van de bestuursopdracht Vrije Ruimte opgesteld; “*de aanzet tot een participatief beleid en instrumentarium voor een duurzame aanpak voor vrije ruimtes*”. Zowel de bevindingen en aanbevelingen volgen eenzelfde opzet:

Een basis leggen voor samenwerking

- 1. erken de waarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers
- 2. ontwikkel wederzijds begrip door de verkenning van behoeften en waarden

Ontwikkeling door prototyping

- 3. vertrouwen bouwen en kaders verkennen door pilots
- 4. een structuur die samenwerking tussen gebruikers en gemeente ondersteunt

Instrumentarium

- 5. instrumenten voor het faciliteren van fysieke ‘vrije ruimte’

Netwerk en kennisuitwisseling

- 6. activatie en het opgebouwde vertrouwen behouden
- 7. doorlopende internationale kennisuitwisseling

9.1. Een basis leggen voor samenwerking

Aanbeveling 1: Erken de waarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers

Bevindingen	Aanbevelingen
Gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam Het onderzoek laat zien dat het lastig is om het begrip ‘vrije ruimte’ precies te definiëren. Het begrip verandert door de jaren heen en kent verschillende gebruikscategorieën, zowel in fysieke aard als duur. Wel komen als meest fundamentele elementen van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers naar voren; — volgens haar gebruikers is zelfbeschikking de belangrijkste behoefte voor ‘vrije ruimte’; het recht op eigen keuzen en zelfstandigheid, zowel voor het individu als voor een collectief — ‘vrije ruimte’ gebruikers werken met zelfgeorganiseerde structuren waar interne waarden centraal staan — een groot gemis van gebruikers van ‘vrije ruimte’ is erkenning vanuit de gemeente voor de waarde die zij toevoegen aan de stad Internationale casestudies en expertadvies Ook internationale ‘vrije ruimte’ gebruikers missen erkenning voor de toegevoegde waarde van hun zelfgeorganiseerde structuren; <i>“wij zijn onze tijd ver vooruit, maar zitten vast aan wetgeving van 40 jaar geleden”</i>.¹⁰	Advies Leg de basis door als gemeente meer erkenning te geven voor — de toegevoegde waarde van ‘vrije ruimte’ en haar gebruikers voor de stad — zelforganiserende structuren die uit de behoefte aan zelfbeschikking ontstaan Voorbeelden — De gemeente Amsterdam heeft een belangrijke stap genomen door in het coalitieakkoord de ambitie voor meer ‘vrije ruimte’ in de stad uit te spreken. — Voor erkenning van de meerwaarde van ‘vrije ruimte’ en zelforganiserende structuren wordt een nieuw perspectief aangenomen gebaseerd op de behoeften en waarden van ‘vrije ruimte’ gebruikers.

Aanbeveling 2: Ontwikkel wederzijds begrip door de verkenning van behoeften en waarden

Bevindingen	Aanbevelingen
Gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam Een tweede houvast uit het onderzoek is de beschrijving van de behoeften en waarden van ‘vrije ruimte’ gebruikers. — Behoeften zijn — zelfbeschikking — zonder opgelegde regels en voorwaarden van buiten-af: overheid of tussenschakel (met inachtneming van veiligheid en hygiëne) — non-commerciële activiteiten zonder winstoogmerk, — community building (‘Commons’) en cultureel ondernemerschap — maatschappelijk draagvlak — experimenteren — combinatie van gebruiksfuncties — er is tijd nodig — organische ontwikkeling Waarden zijn — streven naar duurzaamheid — empowerment, elkaar ondersteunen en in staat stellen te groeien — inclusieve diversiteit, het streven naar een open plek waar iedereen welkom is — ruimte voor experiment en trial and error — iedereen draagt bij aan een collectief belang Internationale casestudies en expertadvies Behoeften van internationale ‘vrije ruimte’ gebruikers komen goed overeen met de bevindingen uit Amsterdam. Ook waarden spelen een belangrijke rol in de internationale casestudies; — zelforganisatie is gebaseerd op de pijlers ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid en waarden/behoeften — zelfgeorganiseerde initiatieven hanteren waarden om te definiëren hoe zij ‘vrije ruimte’ gebruiken waarden zijn daarom belangrijke instrumenten binnen — hun organisatie- en beslissingsstructuren — waarden worden gewoonlijk geschreven in de vorm van manifesten of chartas, maar er zijn ook ongeschreven waarden gedemonstreerd door middel van verbale of non-verbale acties — er moet onderzocht worden hoe deze waarden samengebracht kunnen worden met de organisatie- en beslissingsstructuren binnen de gemeente — hiervoor is het nodig dat gebruikers van ‘vrije ruimte’ en de gemeente wederzijds begrip ontwikkelen	Advies Waarden liggen voor gebruikers van ‘vrije ruimte’ aan de basis van organisatie- en beslissingsstructuren. De volgende stap is om wederzijds begrip te creëren en de verschillende structuren van gemeente en gebruikers samen te brengen. Hiervoor is dialoog nodig in de vorm van — ronde tafels tussen gemeente en gebruikers van ‘vrije ruimte’ — workshops waarin verschillende perspectieven belicht worden Voorbeelden — De jaarlijkse Free Open Air workshop in Berlijn geeft deelnemers een orale educatie over juridische en administratieve perspectieven met conflictvermijdend advies voor het verantwoordelijk gebruik van ‘vrije ruimte’. Bovendien vindt een dialoog tussen beleidsmakers en gebruikers plaats waarin op gelijke ooghoogte behoeften en waarden uitgewisseld worden. — Het opzetten van maandelijkse ronde tafels in Amsterdam waar ‘vrije ruimte’ gebruikers en afgevaardigden van de gemeente constructief werken aan samenwerkingsstructuren

9.2. Ontwikkeling door prototyping

Aanbeveling 3:
Vertrouwen bouwen en kaders verkennen door pilots

Bevindingen	Aanbevelingen
Gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam De wens voor pilots komt op meerdere wijzen naar voren tijdens het onderzoek. Categorisatie van ‘vrije ruimte’ helpt bij het vaststellen welke pilots nodig zijn. — in de Vrije Ruimte survey noemen respondenten pilots als meest gewenste vorm van een participatieproces in de ontwikkeling van nieuw beleid — tijdens ronde tafels met ‘vrije ruimte’ gebruikers komt de wens voor pilots unaniem naar voren, gebaseerd op het idee van; eerst toestaan, de tijd geven, laten ontdekken en daarna de ervaringen bespreken — ook ambtenaren spreken hun voorkeur uit voor pilots, dit “lijkt de enige manier om uit te vogelen wat wel en niet werkt” waarbij “het best een zootje mag worden” De drie meest genoemde condities voor pilots zijn — gebruikers kiezen zelf de locaties van ‘vrije ruimte’ — er vindt gezamenlijke evaluatie plaats tussen gebruikers en gemeente — gebruikers hebben het laatste oordeel in de gezamenlijke evaluatie De drie categorieën van ‘vrije ruimte’ zijn 1. Tijdelijke beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik zoals evenementen en activiteiten 2. Langere termijn beschikbare ruimte die flexibel gebruikt wordt experimenten, showcases, evenementen en activiteiten 3. Langere termijn beschikbare ruimte voor wonen, werken en publieke activiteiten Internationale casestudies en expertadvies Pilots met een nauwe samenwerking tussen gebruikers, de lokale overheid en relevante derde partijen zijn een belangrijke stap in het proces om een duurzame structuur te ontwikkelen die ruimte biedt voor zelforganiserend vermogen op de lange termijn. Kenmerken van internationale ‘vrije ruimte’ pilots zijn — periodieke ronde tafels tussen gebruikers en gemeente om de kaders van de pilot vast te stellen, uitgaande van de pijlers ruimte/tijd, vertrouwen/ verantwoordelijkheid en waarden/behoeften — gebruikers krijgen meer eigen verantwoordelijkheid in het beheer van ‘vrije ruimte’ — gebruikers krijgen ruimte met minimale tijdsdruk — zo wordt een zelfgeorganiseerde structuur en vertrouwen met lokale overheden opgebouwd Met daarbij — verruimde regelgeving om het potentieel en de beperkingen van de ruimte ontdekken — dataverzameling en evaluatiemomenten binnen een coöperatieve structuur van gebruikers, gemeente en omgeving	Advies Neem het advies over van zowel gebruikers van ‘vrije ruimte’ als ambtenaren voor een prototype fase met ‘vrije ruimte’ pilots en — ontwikkel gezamenlijk kaders uitgaande van de pijlers ruimte/tijd, vertrouwen/verantwoordelijkheid en waarden/behoeften — laat gebruikers zelf de pilot locaties aandragen — ontwikkel afzonderlijke pilots voor de drie categorieën van ‘vrije ruimte’ — laat regelmatige evaluaties plaatsvinden binnen een coöperatieve structuur van gebruikers, gemeente en omgeving Voorbeelden — Tijdens een pilotfase in Nuremberg beheert een comité van collectieven twee openbare ruimtes. Het comité neemt beslissingen over het toelaten van organisatoren op basis van waarden. Om de pilot vorm te geven wordt nauw samengewerkt met de gemeente. Het comité heeft een lijst van 20 locaties ingediend bij de gemeente, waarvan er 2 goedgekeurd worden. Hier kan geëxperimenteerd worden om de potenties en beperkingen te onderzoeken. Er vinden regelmatig rondetafelgesprekken plaats met de gemeente en een gezamenlijke evaluatie aan het einde van de pilotfase om het toekomstige gebruik van de ruimte vast te leggen.

11

Berend Temme, Hoofd Stedelijk Evenementenbureau

12

Marcel Kampers, Projectleider/
Senior-adviseur Directie Juridisch Bureau, met de aantekening "mits het niet op gespannen voet komt te staan met de openbare orde en veiligheid"

Aanbeveling 4:
Een structuur die samenwerking tussen gebruikers, gemeente en politiek ondersteunt

Bevindingen	Aanbevelingen
Gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam Er zijn weinig positieve geluiden te horen vanuit de gebruikers over huidige samenwerking met de gemeente. — Onder de gebruikers heerst angst voor overregulatie van bestaande en nieuwe ‘vrije ruimte’ — De gemeente stelt zich nu op als coördinator, in plaats van als facilitator — Gebruikers van ‘vrije ruimte’ voelen zich niet op gelijke ooghoogte behandeld door de gemeente — Veel gebruikers hebben behoefte aan een duidelijk en vast aanspreekpunt bij de gemeente. Voor hun is het lastig om te begrijpen waar ze terecht kunnen en wat de gemeente van hen verlangt. — Gebruikers zijn geïnteresseerd in bemiddelaars tussen hen en de gemeente, zonder dat het beheer wordt overgenomen Internationale casestudies en expertadvies Bij internationale case studies in zowel de prototype- en implementatiefase wordt aangegeven dat er op het gebied van communicatie en evaluatie een duidelijke participatiestructuur ontbreekt. Enkele Berlijnse voorbeelden met integratie van gebruikers in een participatieve structuur zijn: — Het doel van de AKS Gemeinwohl is (1) om betaalbare en toegankelijke ruimtes te creëren en op lange termijn veilig te stellen, (2) om deze ruimtes mede te laten ontwerpen door zelfgeorganiseerde initiatieven en (3) om de samenwerking gelijkwaardig te laten verlopen. Hiervoor biedt het een gebalanceerde participatiestructuur tussen gemeente en gebruikers, gericht op wederzijds begrip en het vinden van oplossingen. De structuur is gericht op gelijkwaardige inbreng voor het opbouwen van wederzijds vertrouwen. —KOORST is een model van een "Werk- en coördinatiestructuur voor publieksgerichte stadsplanning en -ontwikkeling". De samenwerking vindt plaats in een fysieke "Third Space", waar actoren van civiele initiatieven, de politiek en de gemeente werken aan nieuwe beleidsstrategieën en het oplossen van specifieke problemen op het gebied van stadsontwikkeling.	Advies Binnen gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam heerst vooral onvrede over de samenwerking met de gemeente. Ook internationaal is in elke case behoefte aan verbetering met oog op gelijkwaardige communicatie in samenwerkingsstructuren. De positieve uitzonderingen bieden de volgende praktische oplossingen: — Maak de gebruikers van ‘vrije ruimte’ deel van de ontwikkeling van nieuw beleid — Evalueer gezamenlijk en beslis gezamenlijk — Ontwikkel hiervoor een participatieve structuur die de complexe behoeften vanuit politiek, juridisch, administratief en gebruikersperspectief ondersteunt — Een duurzame structuur is mogelijk via een coöperatief model met gelijkwaardig inbreng vanuit gebruikers, gemeente en derde partijen — Pilots worden geëvalueerd binnen de structuur, die op haar beurt advies en middelen biedt aan de pilots — De structuur staat aan de basis van de ontwikkeling van nieuw beleid Voorbeelden — De AKS-projectstudie is uitgevoerd door het transdisciplinaire consortium KOOP X.Hain GBR in opdracht van het districtskantoor Friedrichshain-Kreuzberg. Doel is een concept te ontwikkelen voor een duurzame participatiestructuur tussen gemeente en civiele initiatieven, waarin behoeften van beide kanten vertaald en samengebracht worden. Inmiddels is het model getest en geïnstalleerd door een interdisciplinaire tijdelijke task force. Het wordt in 2020 definitief geïnstitutionaliseerd. — De AKS-participatiestructuur is zo ontworpen dat deze transnationaal inzetbaar is, aanpasbaar op de onderwerpen die lokaal relevant zijn.

9.3. Instrumentarium

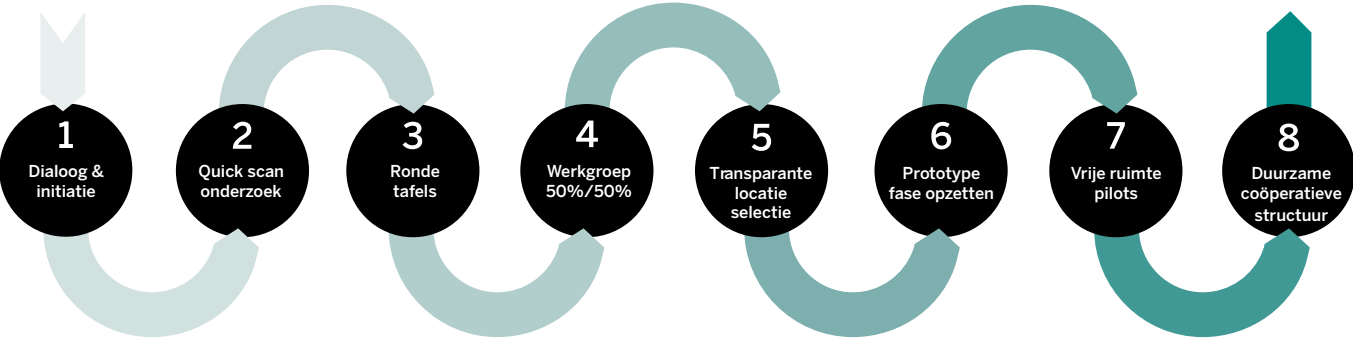
Aanbeveling 5:
Instrumenten voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’

Bevindingen	Aanbevelingen
Gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam Tijdens de ronde tafels, in de survey en in de casestudie interviews zijn gebruikers gevraagd naar instrumenten voor facilitatie van ‘vrije ruimte’. Terugkerende antwoorden zijn: — Een duidelijk online mapping system for gebruikers waar zij plekken voor hun zelfgeorganiseerde non-commerciële activiteiten kunnen vinden. — Er moet ruimte zijn (voor) vrij experiment (witte vlekkenplan) — Bouwbestemming is geen eindbestemming — Tender (wedstrijd) uitgifte voor ‘vrije ruimte’ — Regul luwe zones — Onbestemde plekken aanwijzen voor lange termijn (decennia), met doorstroom — Bouwvoorschriften in relatie tot zelfredzaamheid — Kraken moet in sommige gevallen gedoogd worden — Beleid rondom leegstand: anti-kraak verdoezelt (maatschappelijk en commercieel) leegstand Internationale casestudies en expertadvies Uit de internationale casestudies komen verschillende praktische instrumenten naar voren. De instrumenten zijn ontworpen op specifieke lokale situaties en streven naar verbeteringen voor zowel gebruikers als gemeente. — In Bremen is optimalisatie van de administratieve processen bereikt door de verantwoordelijkheid voor het verlenen van vergunningen van meerdere bestuursorganen te nemen en deze verantwoordelijkheid te bundelen tot één centrale autoriteit. Hiermee is tegemoet gekomen aan de gebruikersbehoefte van spontaan gebruik van de openbare ruimte. — Het Haus der Statistik ontwikkelt een handvest met richtlijnen om interne werkprocessen vast te leggen binnen een ontwikkelingscoöperatie bestaande uit gemeente, gebruikers en derde partijen. — Tijdens het Model Space Project in Berlijn is in samenwerking met de Technische Universiteit een ‘mapping tool’ ontwikkeld. Deze tool kan een geografisch gebied scannen op potentiële locaties en analyseert de locaties op geschiktheid voor typen gebruik aan de hand van parameters. De mapping tool wordt momenteel verder ontwikkeld door Space of Urgency in samenwerking met de Technische Universiteit in Berlijn en de Vrije Universiteit in Amsterdam. Doel is een interactief overzicht van een stad te creëren, waarmee door zowel gebruikers als gemeente locaties gevonden kunnen worden en waar te zien is voor welke typen gebruik deze locaties geschikt zijn.	Advies In de bestuursopdracht Vrije Ruimte staat beschreven dat “<i>gekeken wordt in openbare ruimte, gebiedsontwikkeling en vastgoed naar mogelijkheden om gebruiken te faciliteren</i>”. Voor deze drie mogelijkheden zijn de volgende juridische en administratieve instrumenten kansrijk voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’. Openbare ruimte — Verruim de kaders van de evenementenmelding volgens APV art. 2.41, waarbij onderscheid gemaakt kan worden tussen geografische gebieden Gebiedsontwikkeling — Wijs een niet-commercieel evenemententerrein aan volgens APV art. 2.42. Het terrein wordt idealiter beheerd door een tussenpartij die via een parapluvergunning het terrein doorgeeft aan andere ‘vrije ruimte’ gebruikers — Neem ‘vrije ruimte’ op in tenders voor tijdelijke gebruik, of verleen ontheffing voor ‘vrije ruimte’ via een tijdelijk bestemmingsplan — Neem onbestemde terreinen op volgens een globaal bestemmingsplan (witte vlekkenplan) — Neem ‘vrije ruimte’ op in nota’s van uitgangspunten voor gebiedsontwikkeling door projectontwikkelaars Gemeentelijk vastgoed — Neem ‘vrije ruimte’ op in de gemeentelijke beleidsdoelen Particulier vastgoed — Creëer mogelijkheden voor ‘vrije ruimte’ door het vastleggen in beleidsregels volgens artikel 7 van de leegstandsverordening Voorbeelden — Door broedplaatsen op te nemen in het strategisch huisvestingsplan is het mogelijk om ruimte voor broedplaatsen vast te leggen in plannen voor gebiedsontwikkeling. Ook zijn broedplaatsen opgenomen in het beleidsdoel Kunst en Cultuur, wat het inzetten van gemeentelijk vastgoed als broedplaats mogelijk maakt. De Ceuvel is een voorbeeld van het tijdelijk uitgeven van grond via een tender voor duurzaam en creatief gebruik. Deze maatregelen bieden perspectief dat ook de instrumenten te vinden zijn voor het faciliteren van ‘vrije ruimte’. Het begint bij de politieke wil.

9.4. Netwerk en kennisuitwisseling

Aanbeveling 6:
Activatie en het opgebouwde vertrouwen behouden

Bevindingen	Aanbevelingen
Gebruikers van ‘vrije ruimte’ in Amsterdam — In de eerste fase van de Bestuursopdracht zijn 80 bestaande en potentiële ‘vrije ruimte’ gebruikers geactiveerd door middel van telefonische interviews, ronde tafels, de Vrije Ruimte survey, casestudies en een pilot event. — Uit de telefonisch interviews aan het begin van het onderzoek blijkt dat het grootste deel van de gebruikers sceptisch of wantrouwend is tegenover de Bestuursopdracht Vrije Ruimte. Het betreft voornamelijk angst voor de beperking van zelforganisatie door overregulatie en angst voor eigenbelang binnen de gemeente. — Aan het einde van het onderzoek laten echter bijna alle betrokken ‘vrije ruimte’ gebruikers een zekere mate van bereidheid zien om met de gemeente samen te werken in een participatief proces. — Met name tijdens de ronde tafels geeft men aan deze keer niet alleen als klankbord gebruikt te willen worden, maar om actief betrokken te blijven bij de verdere ontwikkelingen. Internationale casestudies en expertadvies — Uit internationale voorbeelden van ‘vrije ruimte’ beleidsvormingsprocessen blijkt dat behoefteherkenning, democratisering en transparante samenwerking leidt tot duurzame coöperatie tussen community en lokale overheid. — De Space of Urgency methodologie is samengesteld uit de ervaring met internationale ontwikkelingen. Het model geeft de stappen weer voor het opbouwen van vertrouwen en samenwerking tussen kwetsbare sociaal-culturele initiatieven en lokale overheden. — Gespiegeld aan de internationale casestudie uitkomsten, blijkt dat Amsterdam zich momenteel in Stap 3 van de methodologie bevindt. Dit betekent dat het versterken van wederzijds begrip door ronde tafels net begonnen is, maar er voor een transparante samenwerking nog meer stappen nodig zijn.	Advies — Om het opgebouwde, maar fragiele vertrouwen van de geactiveerde ‘vrije ruimte’ gebruikers en de transparantie te behouden adviseren wij om in de toekomst deze communicatie zeer zorgvuldig voort te zetten. — Een onafhankelijk partij die het vertrouwen van de ‘vrije ruimte’ gebruikers geniet kan hierbij waardevolle ondersteuning bieden. — Ook kan de Space of Urgency 8 stappen methodologie houvast bieden tijdens het ontwikkelingsproces in Amsterdam, richting een transparante en duurzame samenwerking tussen sociaal-culturele initiatieven en gemeente. Voorbeelden — Space of Urgency kan lokaal betrokken blijven bij de tweede fase van de bestuursopdracht door; • verbreding van het bestaande netwerk van ‘vrije ruimte’ gebruikers uit de eerste fase, om de inclusiviteit en diversiteit die Amsterdam weerspiegelt te waarborgen, • het lokaliseren en activeren van sociale en culturele initiatieven voor invulling van de ‘vrije ruimte’ pilots in de prototyping fase, • ondersteuning in communicatie en moderatie tussen sociale en culturele initiatieven en gemeente bij het ontstaan van knelpunten in de tweede fase • verdere samenwerking met lokale universiteiten ter ondersteuning van het ‘vrije ruimte’ beleid. Bijvoorbeeld voortzetting van de locatie selectietool met de Vrije Universiteit Amsterdam, om behoeften van gebruikers aan potentiële locaties te koppelen.

Space of Urgency 8 stappen methodologie

Aanbeveling 7:
Doorlopende internationale kennisuitwisseling

Bevindingen	Aanbevelingen
Internationale casestudies en expertadvies — Steden als Berlijn en Wenen lopen vooruit op gebieden als prototyping, uitvoering en democratisering via een coöperatieve structuur. — Lokale ontwikkelingen worden gekatalyseerd door kennisoverdracht vanuit steden die vergelijkbare processen al doorlopen hebben. — In verschillende steden worden door lokale overheden en universiteiten tools en instrumenten ontwikkelt om de processen richting de ‘vrije ruimte’ te ondersteunen.	Advies — Tijdens de tweede fase van de bestuursopdracht zullen regelmatig onvoorziene uitdagingen naar voren komen. Korte lijnen naar gelijksoortige internationale ontwikkelingen zijn essentieel, om de do's en don'ts per situatie snel in kaart te kunnen brengen. — Het is efficiënt om met een onafhankelijk platform samen te werken dat als schakel tussen verschillende steden dient, kennisuitwisseling faciliteert en experts met elkaar verbindt. Voorbeelden — Een samenwerking met Space of Urgency waarbij kennis over internationale ontwikkelingen doorlopend gekoppeld wordt aan de processen in Amsterdam. — Ondersteuning van Europese samenwerkingsprojecten. Bijvoorbeeld via URBACT of Horizon 2020 met universiteiten en experts uit de steden Amsterdam, Berlijn en Wenen.

10.

Concrete
stappen

Space of Urgency stelt concrete stappen voor om de aanbevelingen tot uitvoer te brengen. De stappen richten zich op een prototyping fase in 2020, zowel met fysieke pilots als met een ondersteunende coöperatieve structuur. Om dit te realiseren wordt een initiërende werkgroep opgericht, die haar taken doorgeeft aan de coöperatieve structuur. Kernopgave is daarbij het mogelijk maken van zelforganisatie in de 'vrije ruimte'.

November 2019 - Maart 2020

Het aanstellen van de initiërende werkgroep 'Vrije Ruimte' met leden van de gemeente en 'vrije ruimte' gebruikers, ondersteund door intermediairs en externe experts. Een actieve werkgroep waarin de gemeente een faciliterende rol aanneemt geeft blijk van erkenning voor de meerwaarde van 'vrije ruimte' en haar gebruikers. De werkgroep ontwikkelt de structuren die nodig zijn voor de prototyping fase.

Opzet

- De eerste benodigde stappen voor het opzetten van de initiërende werkgroep zijn;
- uitbreiding van de bestaande, vooraf geselecteerde expertgroep met aanvullend gebruikersperspectief
 - voor invulling van het gebruikersperspectief kan gewerkt worden met gemotiveerde 'vrije ruimte' gebruikers uit de eerste fase van de Bestuursopdracht, die transparant en democratisch gekozen worden
 - ondersteuning door externe partij - een neutrale partij die vertrouwen heeft opgebouwd met de 'vrije ruimte' gebruikers en gemeente biedt ondersteuning aan de werkgroep
 - vastleggen van de groepsleden - met zowel vertegenwoordigers van relevante gemeentelijke afdelingen als van 'vrije ruimte' gebruikers, inclusief intermediairs en externe experts
 - vastleggen interne structuur - gebaseerd op gelijkwaardige inbreng (vergaderstructuur, beslissingsstructuur, etc.)

Aanbeveling 1

Aanbeveling 6

					Doelen De initiërende werkgroep ontwikkelt de twee benodigde structuren voor de prototyping fase.
Aanbeveling 2					1. Het ontwikkelen van de randvoorwaarden voor fysieke 'vrije ruimte' pilots. Gezamenlijk ontwerp leidt tot wederzijds begrip, transparantie en vertrouwen tussen de gemeente en gebruikers. Hiervoor wordt aangeraden; — een gezamenlijk handvest op te stellen gebaseerd op wederzijdse behoeften en waarden. — prioriteit te geven aan transparantie en verwachttingsmanagement naar alle 'vrije ruimte' gebruikers, bijvoorbeeld door het online plaatsen van alle documentatie en nieuwe ontwikkelingen — mogelijke pilot locaties te analyseren, enerzijds gedefinieerd door de drie categorieën van 'vrije ruimte', anderzijds door parameters gericht op het type gebruik, lengte van beschikbaarheid, conflictpotentieel, afmetingen en fysieke kenmerken. — potentiële gebruikers te betrekken bij het selectieproces van locaties. — een nader uit te werken selectieproces voor gebruikers en een actieplan voor het uitvoeren van de fysieke pilots te ontwikkelen.
					2. Het ontwikkelen van een duurzame coöperatieve structuur bestaande uit gemeente, 'vrije ruimte' gebruikers en externe experts, die zelfstandig kan functioneren. Door; — internationale kennisuitwisseling met voorbeeldprojecten zoals AKS uit Berlijn — onderzoek naar de juridische en praktische uitvoerbaarheid van de structuur — rollen vastleggen van de betrokken partijen — de structuur ondersteunt en adviseert de 'vrije ruimte' initiatieven in de fysieke pilotfase.

De drie categorieën van 'vrije ruimte' zijn

1. Tijdelijke beschikbare ruimte voor korte termijn gebruik zoals evenementen en activiteiten
2. Langere termijn beschikbare ruimte die flexibel gebruikt wordt experimenten, showcases, evenementen en activiteiten
3. Langere termijn beschikbare ruimte voor wonen, werken en publieke activiteiten

April 2020 - Oktober 2020

Aanbeveling 3					1. Het uitvoeren van fysieke ‘vrije ruimte’ pilots, gebaseerd op de de pijlers van zelforganisatie; tijdsframe gebruik/locatie, vertrouwen/verantwoordelijkheid, waarden/behoeften. In de pilots worden; — de potenties en beperkingen van de pilot locaties verkend — zelforganiserende structuren opgebouwd door de initiatieven — met periodieke terugkoppeling naar de coöperatieve structuur (2)
Aanbeveling 4					2. Een pilot met een coöperatieve structuur van gemeente, 'vrije ruimte' gebruikers en externe experts met als hoofdtaak de 'vrije ruimte initiatieven' te ondersteunen en adviseren tijdens de fysieke pilots. — Deze zelfstandig functionerende structuur vervangt de initiërende werkgroep — De kern blijft vergelijkbaar met een werkgroep, met toevoeging van een omliggende structuur die de werkgroep in balans houdt — De omliggende structuur verzekert dat de belangen van civiele initiatieven/gebruikers voorop blijven staan — De coöperatieve structuur geeft advies variërend van administratieve processen, juridisch advies, goedkeuring en vergunningverlening, locatieontwikkeling, tot (zelf) organisatieadvies. — Tegelijkertijd richt de structuur zich op de ontwikkeling van het nieuwe 'vrije ruimte' beleid.

Aanbeveling 5

Aanbeveling 7

3. **Onderzoek en dataverzameling** op de beide elementen van prototyping. Dit helpt bij het definiëren van de juridische en praktische hindernissen, met als doel om na gezamenlijke evaluatie de elementen voor lange termijn in te voeren.

4. **Doorlopende internationale kennisuitwisseling** met steden als Berlijn en Wenen, op gebieden als prototyping, uitvoering en democratisering via een coöperatieve structuur. Korte lijnen naar dergelijke internationale ontwikkelingen zijn essentieel, om de do's en don'ts voor ontstane knelpunten snel in kaart te kunnen brengen.

November 2020 - Maart 2021

- Evaluatie van de fysieke pilots in de coöperatieve structuur waarbij per pilot specifiek lokale partijen zoals omwonenden en stadsdelen betrokken zijn.
- Evaluatie van de coöperatieve werkstructuur gericht op lange termijn implementatie.

Rangschik de volgende uitspraken in termen van relevantie die het beste beschrijven wat een vrije ruimte voor jou is

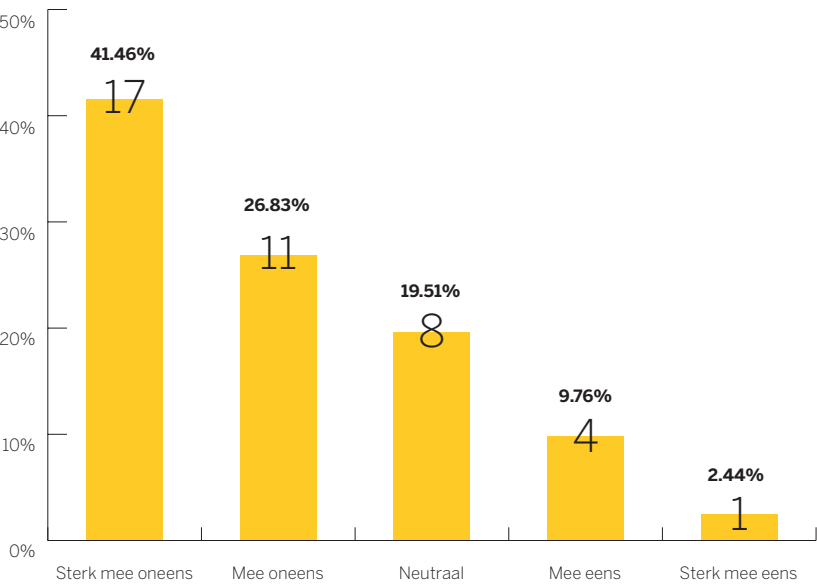

Figure x.
Suitability of
CAWA-regeling
for assessing Free
Space users
Online-Survey,
N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma.
Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.
Question 10.

Rangschik de volgende uitspraken in termen van relevantie die het beste beschrijven wat een vrije ruimte voor jou is

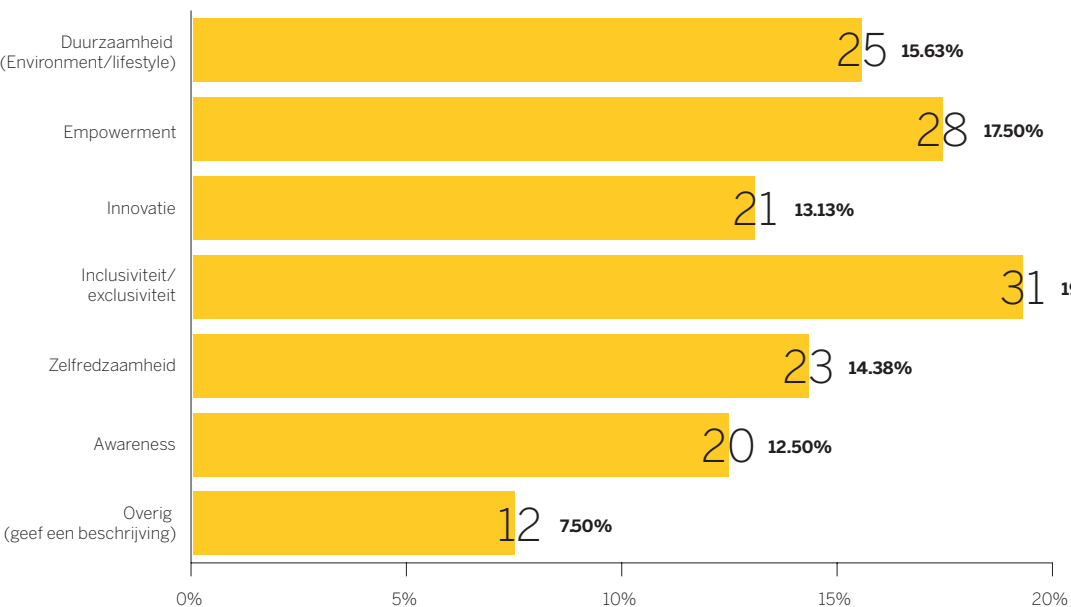

Figure x.
Values associated
with user
initiatives
Online-Survey,
N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma.
Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.
Question 11.

Rangschik de volgende uitspraken in termen van relevantie die het beste beschrijven wat een vrije ruimte voor jou is

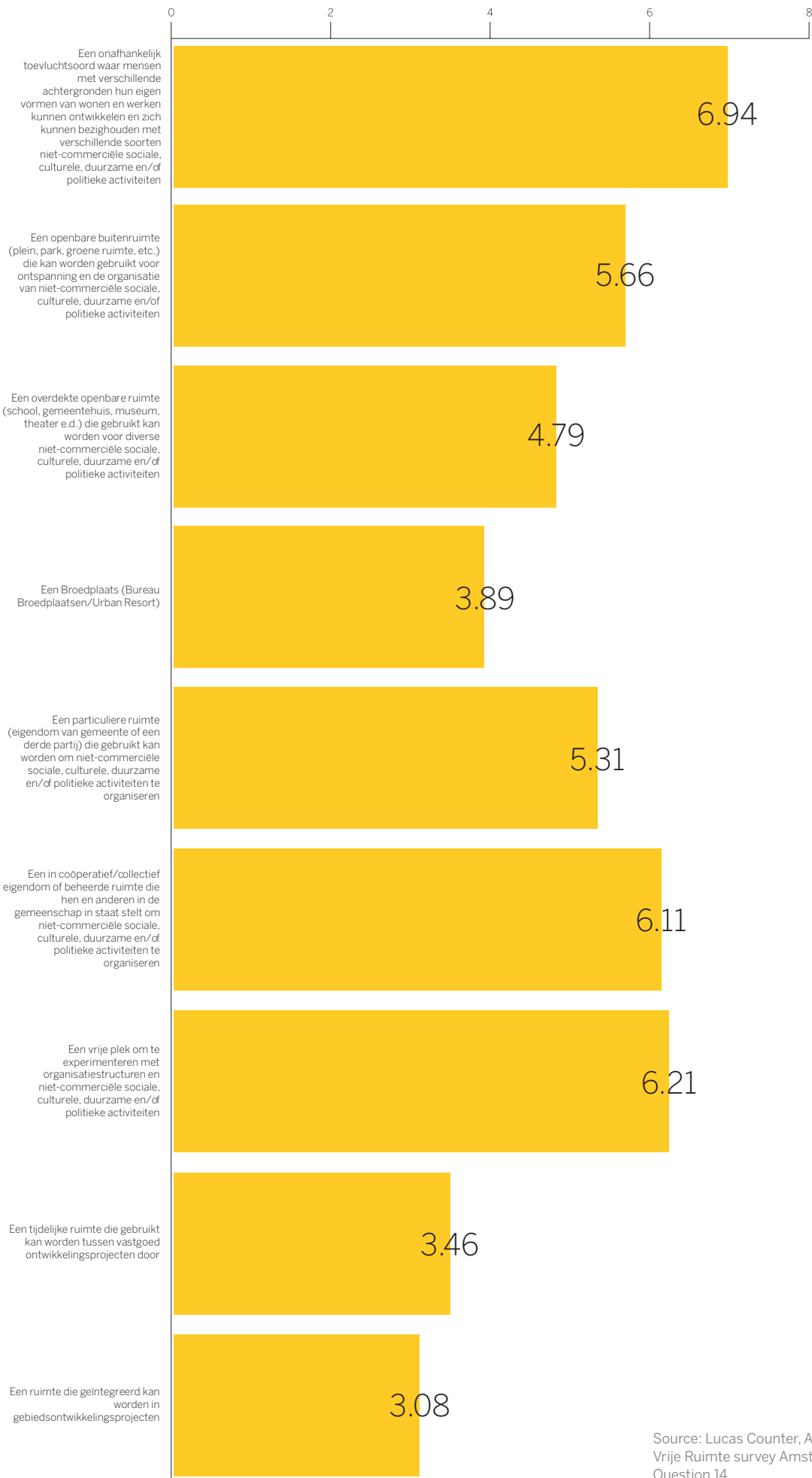

Figure x. Definition of Free Space by Relevance (0 = Least Relevant) Online-Survey, N = 40

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 14.

Rangschik de volgende punten naar relevantie met betrekking tot de term “vrije ruimte”

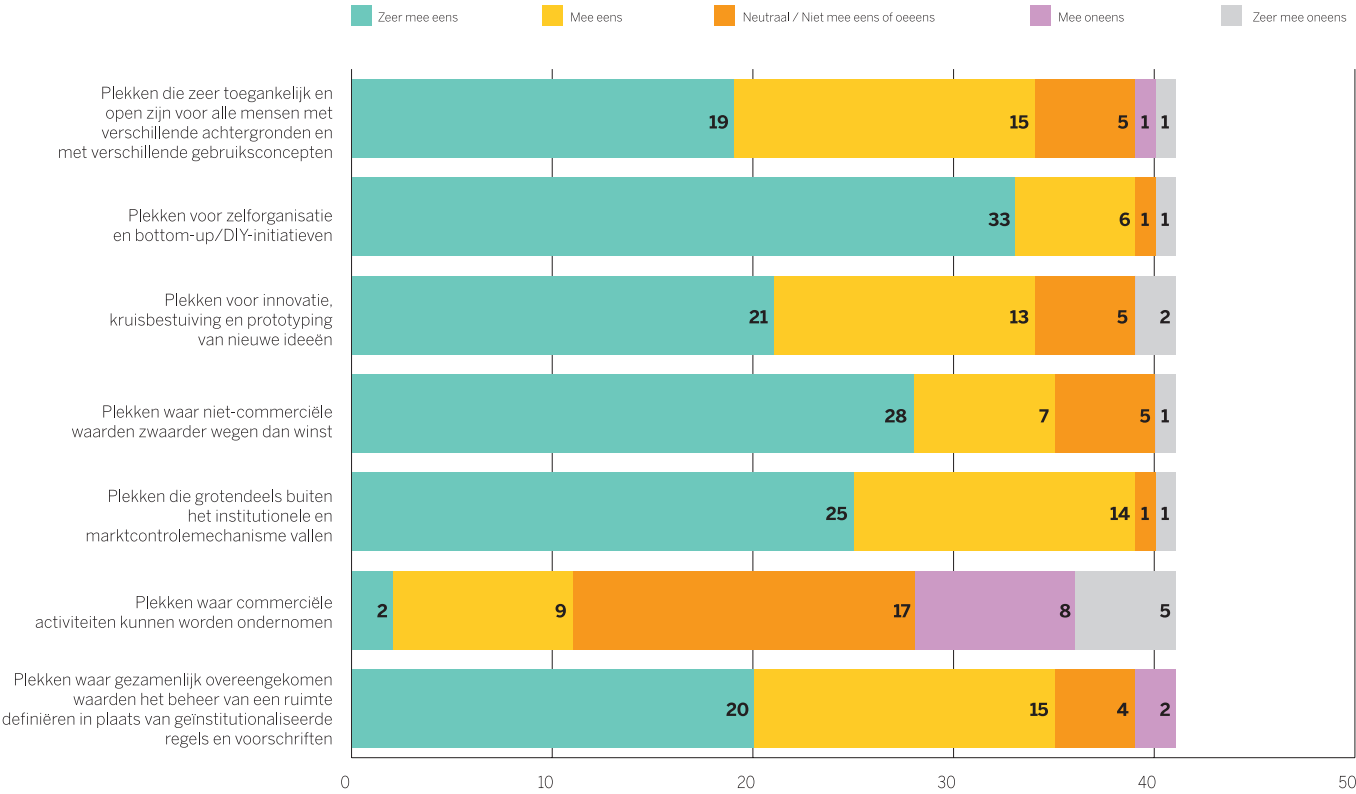

Figure x. Purpose of Free Space Online-Survey, N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 15.

Rangschik hieronder de verklaringen die volgens jou het beste beschrijven hoe een “vrije ruimte” kan worden gebruikt en toegankelijk is

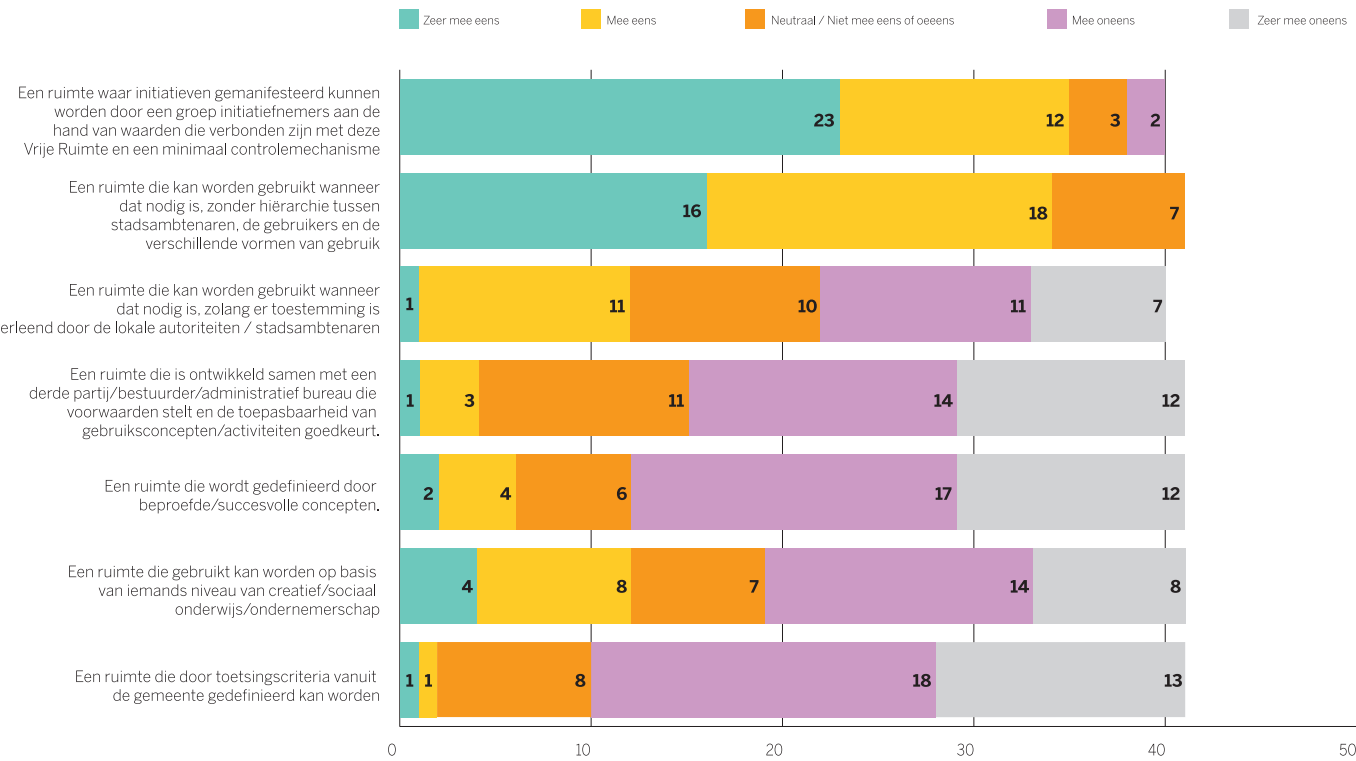

Figure x. Use and access characteristics of Free Space Online-Survey, N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 16.

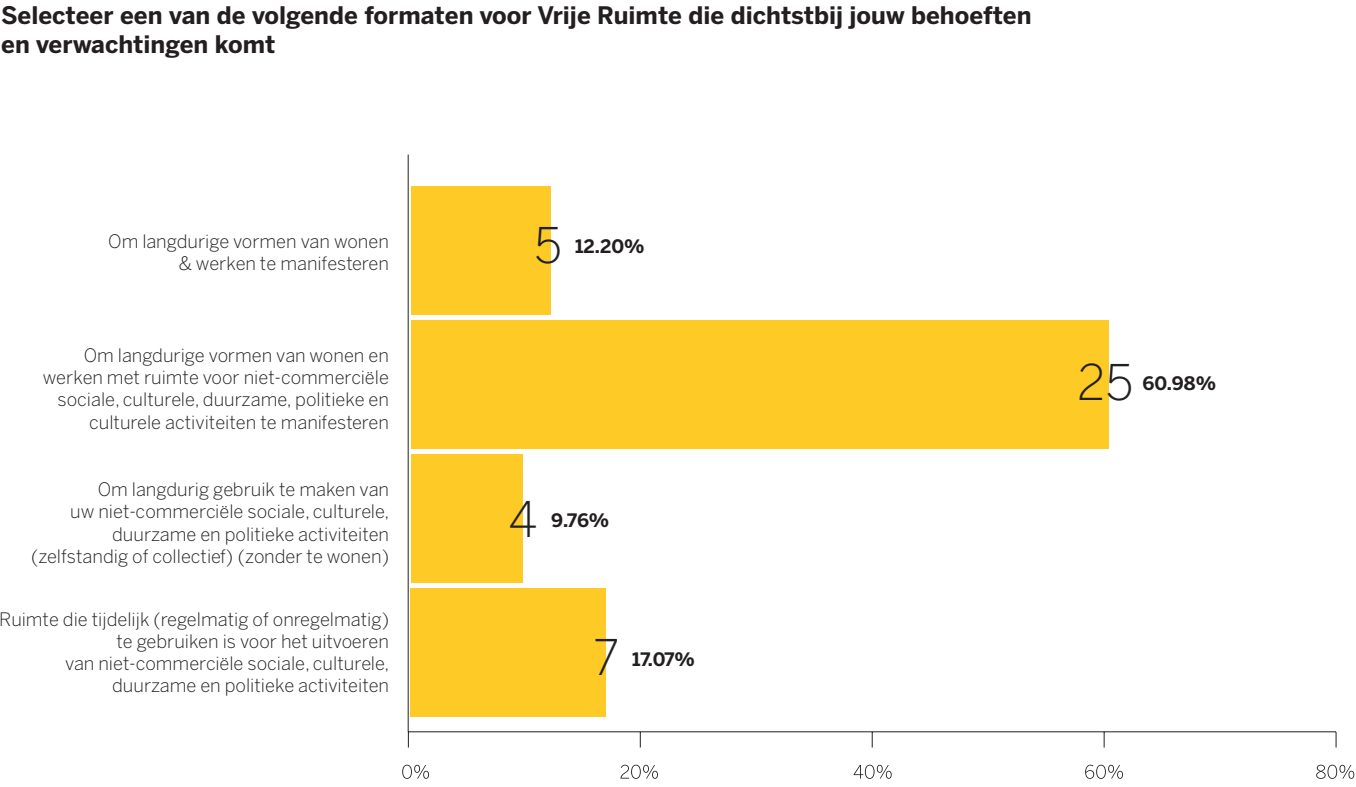

Figure x. Needs and expectations of Free Space Online-Survey, N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 18.

Hoe beoordeel je de beschikbaarheid van vrije ruimte voor niet-commerciële activiteiten?

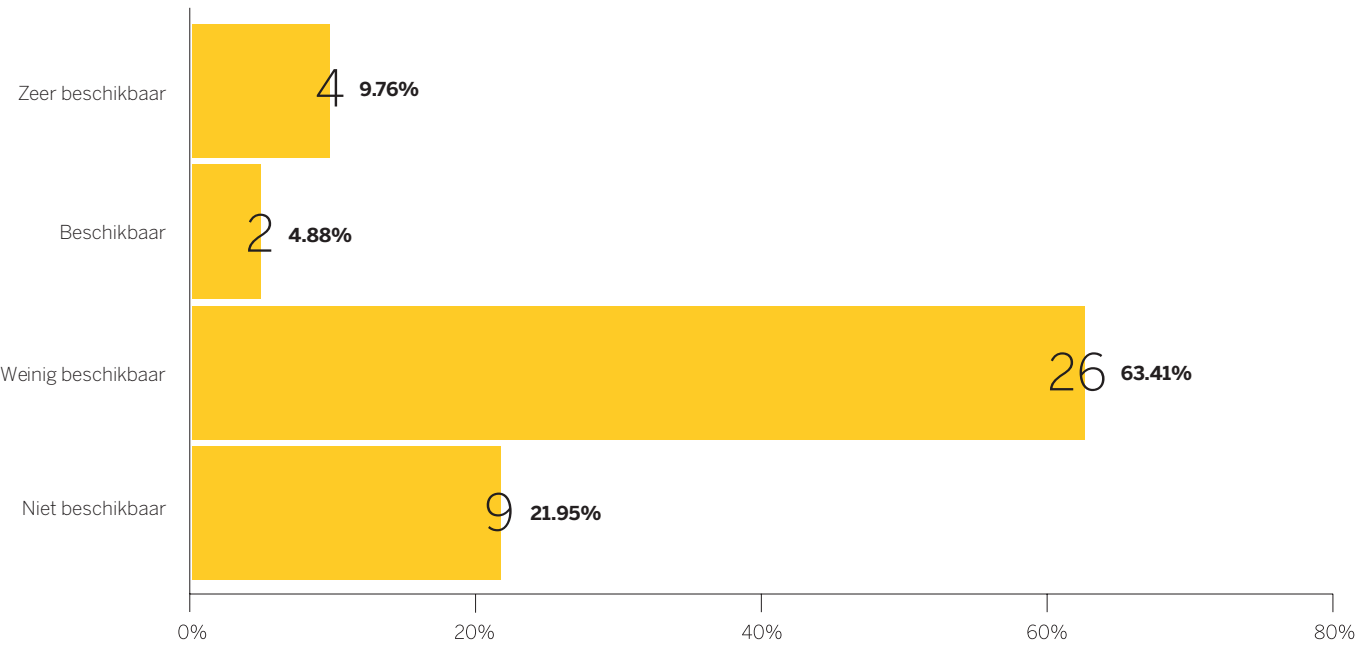

Figure x. Availability of Free Space Online-Survey, N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 19.

Hoeveel 'Vrije Ruimtes' zijn er volgens jou in Amsterdam waar je jouw activiteiten kunt uitvoeren?

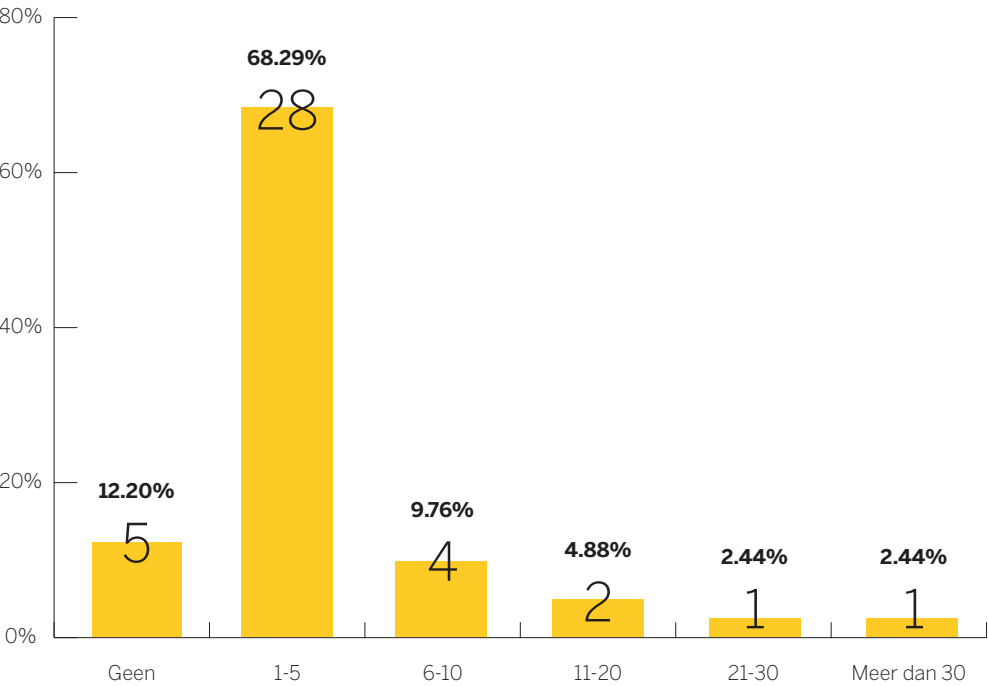

Figure x. Perceptive account of Free Space in Amsterdam Online-Survey, N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 20.

Zou u liever een ruimte vinden die is

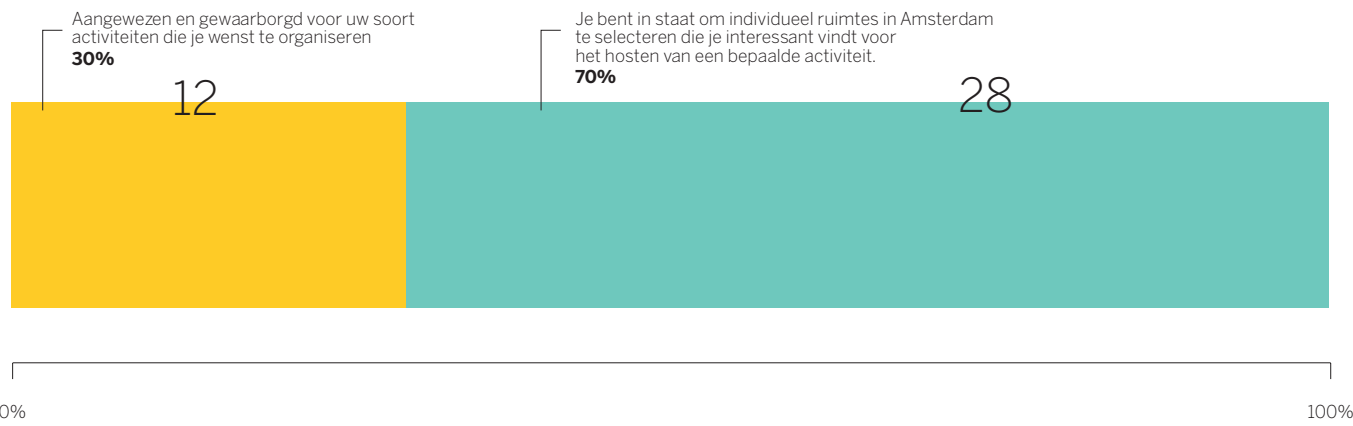
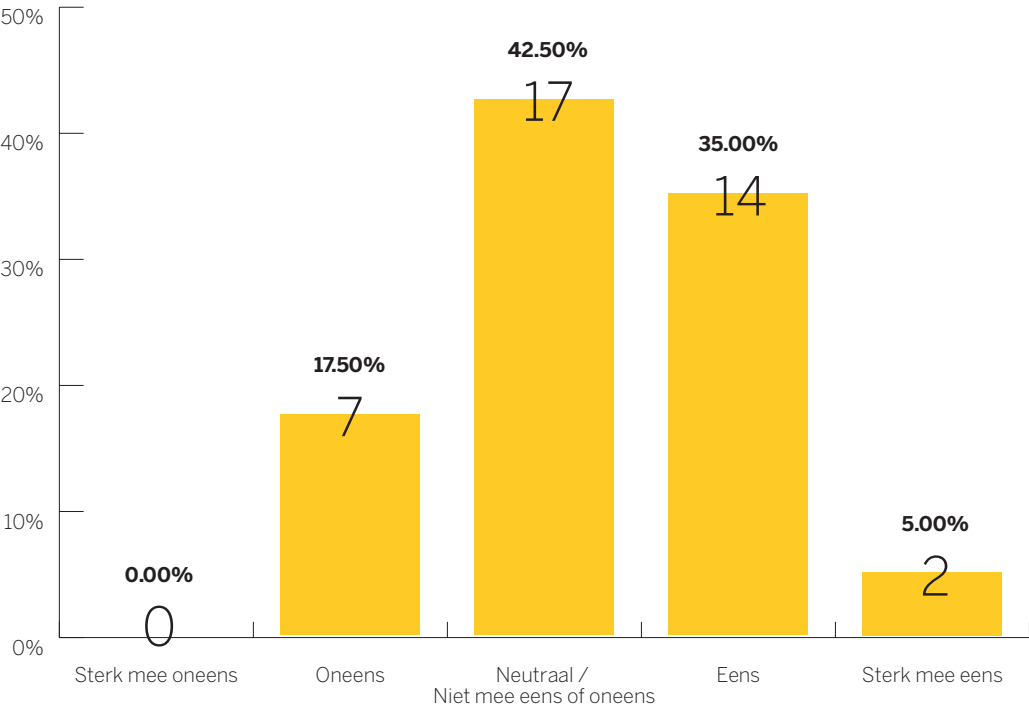

Figure x. Perceptive account of Free Space in Amsterdam Online-Survey, N = 41

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 20.

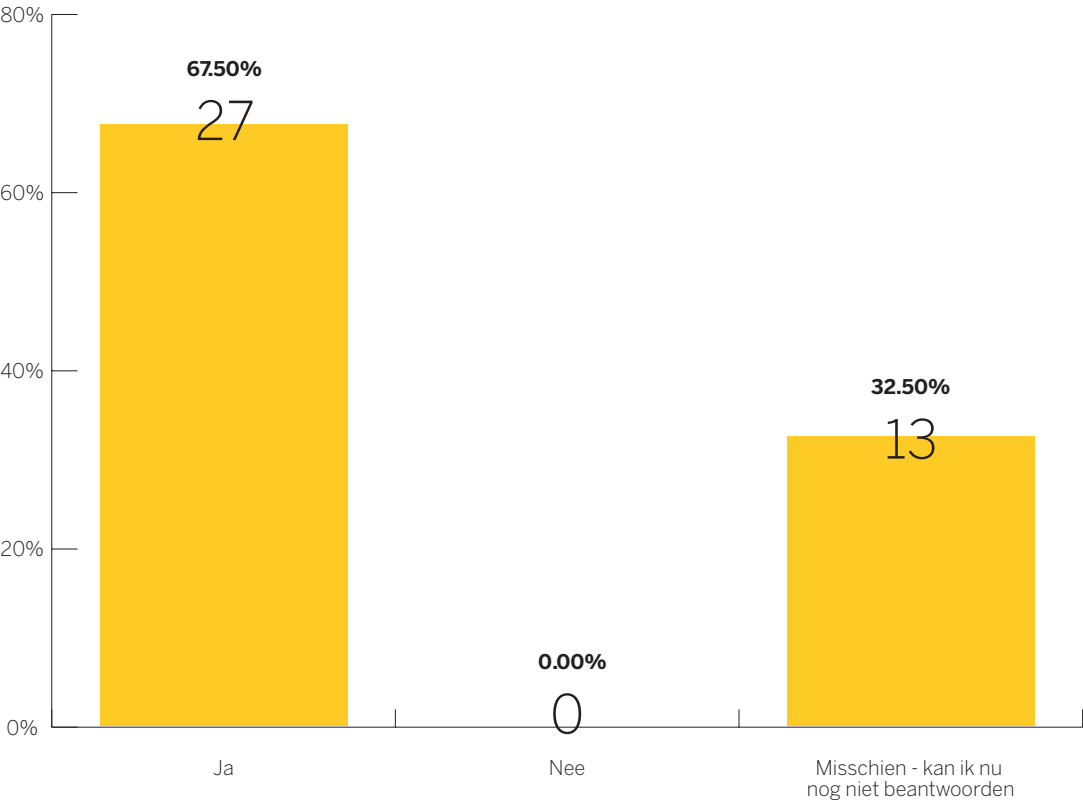
Geloof je dat als je betrokken zou zijn bij een participatief proces door de gemeente dat je inbreng serieus in aanmerking zal worden genomen en zal worden toegepast bij het creëren van nieuwe beleidskaders?

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 72.

Figure x. Citizen perception of participation processes conducted by the Municipality Online-Survey, N = 40

Ben je bereid om met de gemeente samen te werken in een participatief proces voor het creëren van beleidskaders die je toegang tot Vrije Ruimte vergroten?

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 74.

Figure x. Citizen willingness to collaborate with the municipality in a participatory process Online-Survey, N = 40

Welke participatieve vormen/tools zou je de gemeente adviseren om in te zetten bij de uitvoering van het participatieproces?

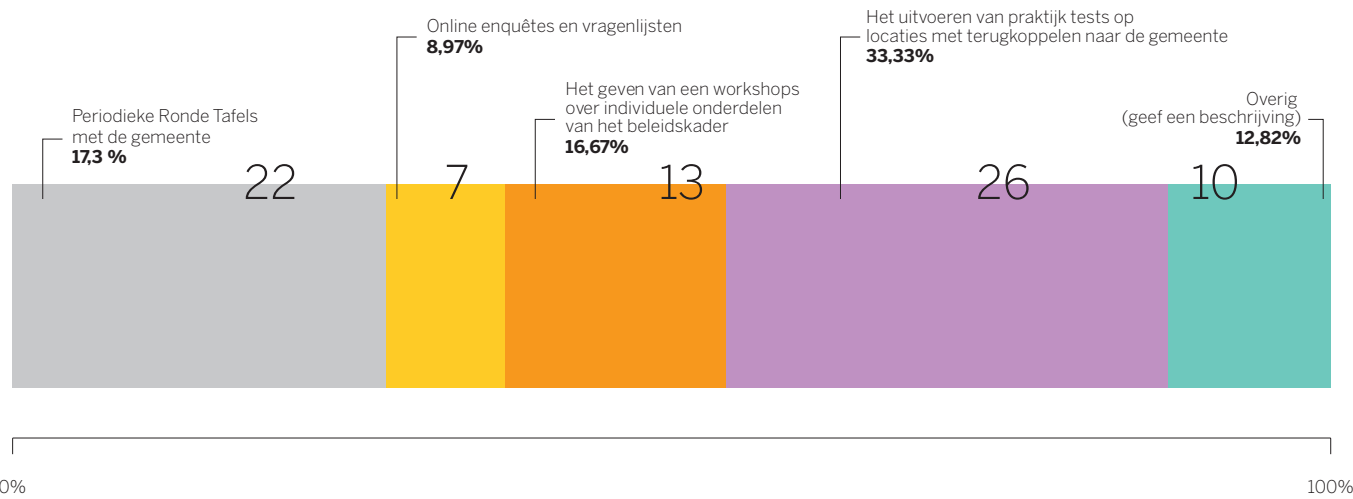

Figure x. Participatory tools desirable for a participation process Online-Survey, N = 40

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 75.

Zou je bereid zijn om tijd te investeren in rondetafelgesprekken met andere niet-commerciële initiatiefnemers om een actieplan op te stellen voor de ontwikkeling van niet-commerciële Vrije Ruimte en beleid voor Amsterdam?

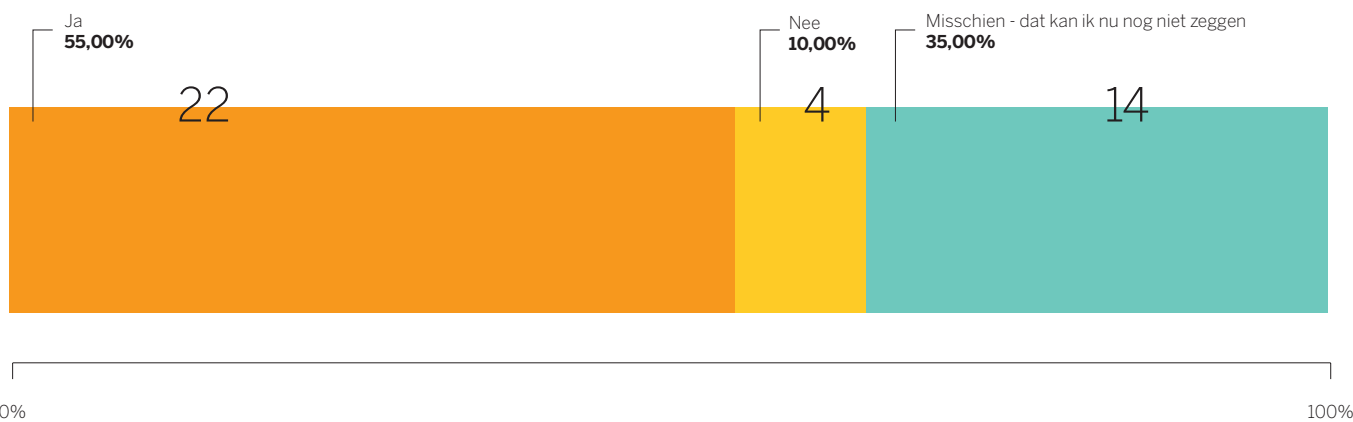

Figure x. Willingness to participate in round-tables with other non-commercial initiators for the preparation of an action plan to develop Free Space Online-Survey, N = 40

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019. Question 76.

Hoe open ben je om samen te werken met de volgende partijen om Vrije Ruimte te ontwikkelen

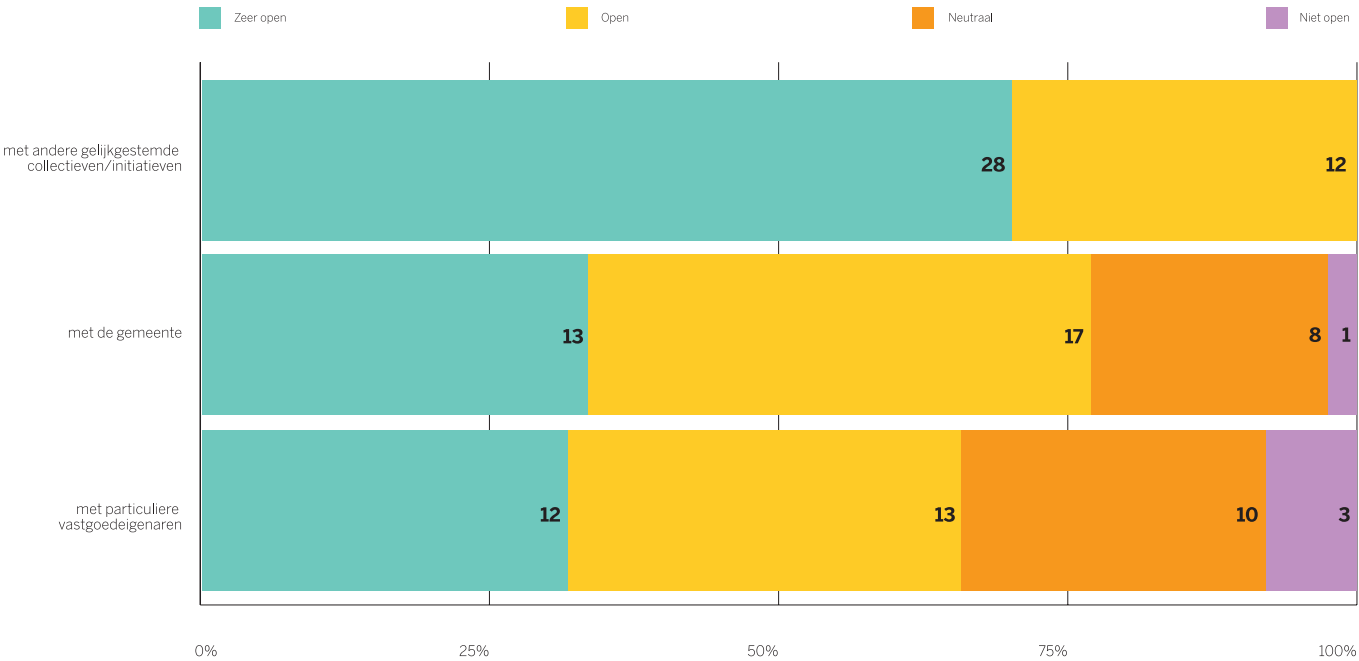

Figure x. Openness to work with various parties for the development of Free Space
Online-Survey, N = 40

Source: Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma.
Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.
Question 77.

Veranderende context van het begrip ‘vrije ruimte’

Het begrip 'culturele vrije ruimte' stamt uit de hoogtijdagen van de kraakbeweging in de jaren '80 en geeft het autonome karakter aan, het veroveren van 'vrije ruimte', waarbij samenwerking met de gemeente uitgesloten is. Gaandeweg realiseert men zich dat op het begrip 'vrije ruimte' iets ingeleverd moet worden, een samenwerking tegen wil en dank met de gemeente. Het meest recente geluid is dat gebruikers zich in de rol van de gemeente verplaatsen en bereid zijn mee te denken over die invulling van de 'vrije ruimte' in de stad. De veranderende context van het begrip is goed af te leiden uit onderstaande geciteerde teksten.

1984, Manifest de Pleinwerker¹³:

“VRIJE CULTURELE RUIMTE
Fabrieken, gevangenissen, kantoren, kazernes, kerken, pakhuizen en winkels worden veranderd in ruimtes waar geëxperimenteerd wordt met eigen beheersvormen.

Verschillende kunst- en cultuurvormen vinden er door en naast elkaar plaats. De grenzen tussen wat cultuurproducenten en -konsumenten zijn vervagen.

- Geen produkt van officieel cultuurbeleid, maar:
- door eigen aktiviteit veroverd
 - op eigen initiatief begonnen
 - vaak zonder de vereiste vergunningen”

Eind jaren '90 (schatting), De Vrije Ruimte¹⁴:

"Principeel zou alle medewerking aan het aanstaande broedplaatsenbeleid kunnen worden afgewezen. Echte broedplaatsen kunnen immers slechts ontstaan niet alleen zonder enige overheidsbemoeienis, maar juist ook gericht tegen dezelfde autoriteiten. Niets houdt natuurlijk de ware vrijgevochtenen tegen om wars van welke regeling dan ook hun eigen weg te gaan. Aan de andere kant moet vastgesteld worden dat ondanks dat er her en der in de stad voortdurend nieuwe initiatieven ontstaan, er bijna geen enkele nog langer dan hooguit een of twee jaar het ontruimingsspook van zich af kan schudden. Vrijplaatsen die op de wat langere termijn willen overleven, zullen vroeger of later meer structurele oplossingen moeten vinden, waarbij op een of andere wijze het vizier op de autoriteiten gericht wordt."

Vrije Ruimte Akkoord 2019 (draft)

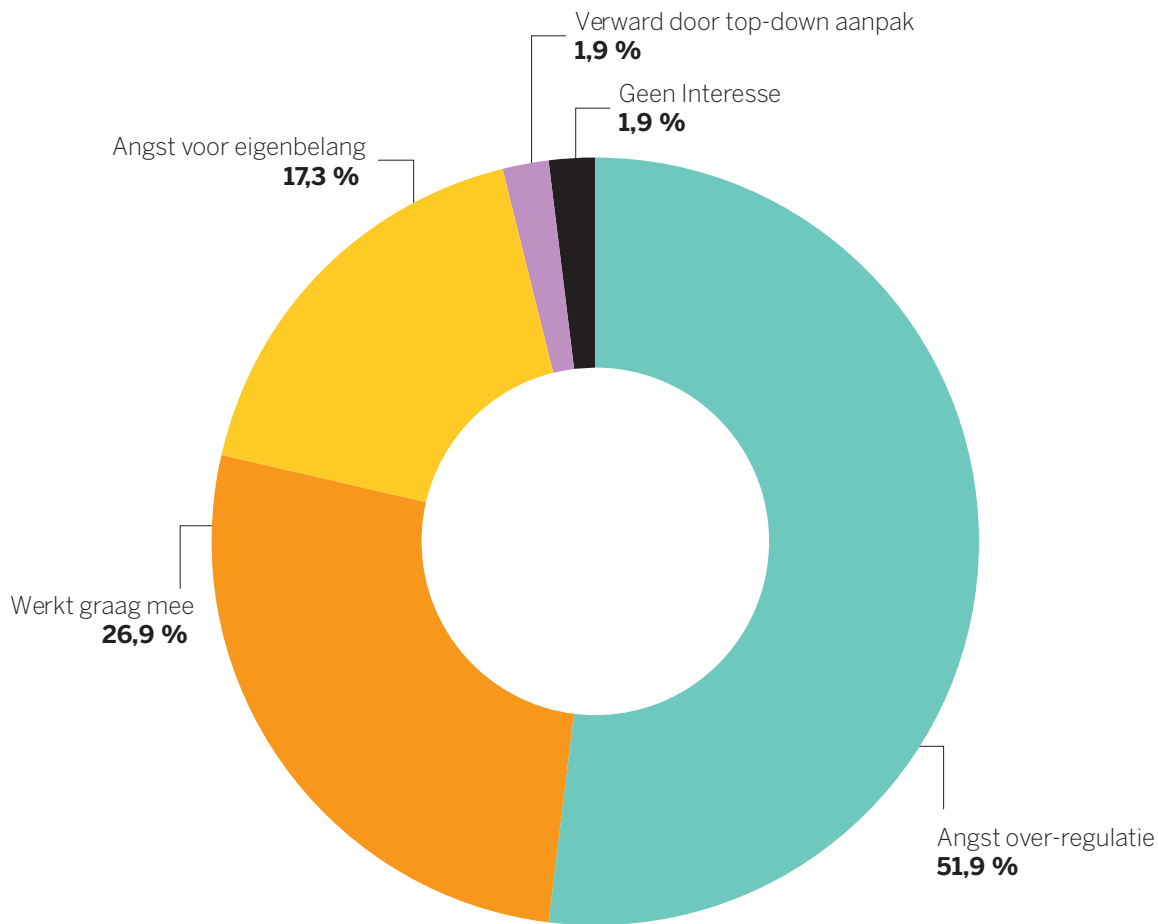
“Met het Vrije Ruimte Akkoord geven we voorstellen hoe we vrije ruimte en vrijplaatsen in het bijzonder in de stad behouden en creëren... We stellen daartoe de volgende maatregelen en uitgangspunten voor om aan te nemen als stedelijk beleid. Een beleid dat rond drie ankerpunten is geformuleerd: beleid, actief overleg en faciliteren van initiatieven.”

¹³ (van Tijen, Tjebbe. 1992. Vrije culturele ruimtes. In Gebroken wit: politiek van de kleine verhalen, ed. Mascarpone, Irene Janze, et al. Amsterdam: Ravijn.)

¹⁴ website www.vrijeruimte.nl, bezocht op 09-10-2019

BIJLAGE B - Telefonische interviews

Telefoongesprekken

Gebruikers perspectief	Aantal gebruikers	Gebruik/Ruimtelijke Categorie
Angst voor over-regulatie: Alleen interessant wanneer zelfgeorganiseerde structuren de mogelijkheid krijgen om te experimenteren.	27 - 51.9%	Lange termijn zonder/ met wonen Tijdelijke binnen & buiten
Werkt graag mee: geïnteresseerd in leveren van input of ondersteuning van beleidsvorming.	14 - 26.9%	Tijdelijk binnen en buiten
Angst voor eigenbelang in beleid:- Tijd voor nieuwe generatie van sociaal-culturele actoren om te participeren in beleidsvorming	9 - 17.3% van totaal	Lange termijn zonder/ met wonen
Verwarring door verschillende aanpakken, Vrijplaatsenakkoord, Culturele Stelling van Amsterdam.	1 - 1.9% van totaal	Lange termijn met wonen
Niet geïnteresseerd	1 - 1.9%	Lange termijn met wonen

De keuze voor de te benaderen prospects voor de Social Cultural Urgency scan

Bij het benaderen van de 52 prospects werd expliciet gezocht naar jonge of nieuwe gebruikers afkomstig uit de sociaal/culturele sector die non-commerciële activiteiten op tijdelijke, langdurige of permanente basis uitoefenen. Tijdens de telefoongesprekken werd aan de interviewees gevraagd naar contacten van nog niet gesproken gebruikers met een urgente behoefte aan ruimte in Amsterdam. Zij konden dit invullen in een gedeelde online lijst. Deze online lijst diende ook als uitgangspunt voor de uitnodiging voor de eerste Space of Urgency ronde tafel op vrijdag 13 september in OT301.

BIJLAGE C - Ronde Tafels

Tijdens de twee ronde tafels hebben gebruikers van 'vrije ruimte' in 'world cafés' suggesties en ideeën opgeschreven. Onderstaand zijn de ingevulde sheets weergegeven.

Ronde tafel 1, 13 september 2019, OT301

Eenmalig Gebruik/Huidig Beleid
<i>Belemmeringen Legaal raamwerk</i>
- Het verbod op alcoholverkoop - Het beleid van handhaving op beëindigen van het evenement na geluidsklachten - De hoge huren en gentrificatie waardoor non-profit bijna onmogelijk gemaakt - De correlatie tussen de huurprijzen en financiële bar garantie, waardoor er minder experiment in de programmering kan ontstaan. - Alleen muzikale instituten worden ondersteund (Hoog Cultuur vs D.I.Y. Cultuur discussie) - Het is onvermijdelijk om commercieel te gaan, door te weinig ruimte voor experiment en ruimte om te prototypen met projecten.
<i>Belemmeringen Ondersteuning/Communicatie</i>
- Het gevoel dat je niet gelijk behandeld wordt (Alsof er op je neer gekeken wordt) - Het gevoel van overtrouwen vanaf de ambtelijke kant naar de organisator/Initiator - De directe druk om commercieel te moeten handelen, door financiële belemmeringen en overregulatie wetgeving.

Eenmalig Gebruik, Toekomstig beleid
<i>Bedreigingen legaal raamwerk</i>
- Any kind of open space is filled by money, festival free entry very limited - Purpose of making profit, not impact - No freedom of programme and content because of commercial owner - Problem for society → no expression, isolation, fragmentation classes
<i>Behoeften Legaal raamwerk</i>
- Lage huren, waardoor men kan opstarten en experimenten - Duidelijkere en meer centraal informatieverstrekking kennis over; vergunningen, verkoop voedsel & kunst en alcohol. - Een duidelijk beleid op het innen van donaties en verkoop alcohol. - Wat is er wel toegestaan en wat niet: Verkoop van goederen en deeleconomie - Financieel raamwerk: Kennis van kaartverkoop versus donaties: Belasting, wettelijke mogelijkheden. - Vergunningen Geluidswetgeving: Vergunningen na 22:00 - Het realiseren van sound-proof partyzones op bases van parameters en geluidreducerende technieken (Zie Berlijn)

Ondersteuning/Communicatie

- Meer duidelijke communicatie over vergunningen
- Een duidelijk online mapping sytem for gebruikers waar zij plekken voor hun zelfgeorganiseerde non-commerciële activiteiten kunnen vinden.
- Een online tool om plekken aan de gebruiken van de actoren te koppelen (categorisatie)
- Een soort meetup.com voor vrije ruimte
- Online support voor vergunningen aanvraag.
- Je online kunnen registreren met je organisatie als gebruiker en vervolgens je aan te melden voor een vergunning (Vast gebruikersprofiel)
- Een onderzoek in de omgeving van de plekken om te kijken hoe de programmering of initiatiefnemer aan kan sluiten om een sociaal cultureel doel te vervullen in de omgeving
- Framework tendering and public participation
 - use this for free space (ed. This is related to 'normal' urban development, working with tendering and public participation)

Eenmalig gebruik, toekomstig beleid

Participatieproces tweede en derde Fase

- Een kwalitatief online platform voor discussie en feedback testfase en ontwikkeling
- Meer samenwerking tussen sociaal-culturele initiatieven
- Een testfase met verschillende soorten vrije ruimte waar de sociaal-culturele actoren aan deel kunnen nemen
- Een onderzoek om de ecologische impact van events te meten in samenwerking met de universiteiten.
- Implementatie van zelforganisatie en waarden vanuit de sociaal-culturele actoren: Manifesten etc als gebruikersmodel voor de vrije ruimte locaties.
- Survey en onderzoekers onder gebruikers en omliggende bewoners tijdens testfase.
- Do communicatie tussen de gemeente en gebruikers versterken door een duidelijke gebruiksaanwijzingen voor beide partijen
- Gelijkwaardig respect voor tussen sociaal-culturele actoren en Gemeente, met mogelijkheid voor zelforganisatie.

Long term use (no living), Belemmeringen huidig beleid

Legal framework

- Overregulering/overregulatuie
- Bouwbestemming is geen eindbestemming,
- Er moet ruimte zijn (voor) vrije experiment (witte vlekken plan)
- Meedenken over gebruik van de ruimte
 - eigenaarschap mogelijk maken voor initiator
- Meer vertrouwen van Gemeente uit
- Erken de sociale-maatschappelijke waarde van al bestaande vrijplaatsen

Support / communication

- Initiatieven die niet binnen kaders passen
- Illegaal zijn (moeten) support krijgen

Long term use (no living), Behoeften toekomst beleid
Legal framework
- Niet beperkend beleid → regelluw - Geen huur ruimte (zoals huidige broedplaatsen) - Vrije ruimte inclusief + ruimte voor experiment - Politiek termijn overstijgende plannen Tijd nodig om vrijplaats op te zetten
Support / communication
- We hebben Ambassadeur van de vrije ruimte (Aanspreekpunt) - Ondersteuning in toekomstbestendig maken - Praktische steun bij het opzetten -> bij aanvragen subsidies veel hordes, meer support - Durf te vertrouwen - Promoten van zelforganisatie → vertrouwen komt bij financiers - Beter getrainde coaches - voor bemiddeling met conflicten met bureu - het dialoog gaande houden - Mensen uit het veld - meedenken met het beleid - Bijhouden positieve verhalen/voorbeelden (Good Practices) - Zien als partner voor oplossing (Vertrouwen herstellen)

Long term use (no living), policy
Threats
- Het beleid leidt tot nog meer repressie en exclusie voor de gene die niet direct in het beleid vallen (Bestaande Plekken) - Een verharde aanpak tegen Kraken - Municipality by nature cannot support free spaces and think freely. Free space will be unfreed /regulated - Free space policy has to be formulated along the big (grote) lines and not described to the last details - Institutionalisering van vrije ruimte - Korte termijn denken - Subjectiviteit van ambtenarij - Vrije markt vastgoed - Als er geen dynamiek is: (generatiebestendig zijn) - Anitkraakbeleid neemt belangrijke ruimte in - tee veel regels
Participation
- Zelfbesturing - In het hele proces meegenomen worden → gemeenschappelijk doelen bepalen → middelen berekenen arbeid, vermogen, expertise - Nieuw waardes berekenen → transformatie van bewustwording van individu → gemeenschap. (veranderen) - Gemeenschappelijk gedrag, realiseren we de transitie - Vrije ruimte wordt circulaire ruimte (expertise generatie, kennis) consument veranderd van burger → eigenaar - Oppassen met participatie

Long term use (living), bottlenecks
Legal framework
- Bureaucratie → jaren van lobby nodig → veel visieplannen + stukken vereist - Te strenge regelgeving → CAWA regeling → niet mogen wonen in een broedplaats → bouweisen niet geschikt voor tijdelijk wonen, "light" wonen, en/of duurzaam-experimenteel wonen - Te tijdelijk en gentrificatie-drijvend (bv Urban Resort) - Elk nieuw college moet weer opnieuw wiel uitvinden (+ data verzamelen) -> en daarna pas beleid kunnen maken - Angst tot handelen v/d gemeente (risico mijden) - Professionaliteit verwacht van burgers (en veeel uren) - Onderzoeken krijgen geen follow-up - Geen beschikbare ruimte - Ontruimingsbeleid / leegstandsbeleid - Urban Resort → te hoge kosten, te groot aandeel, beklemmend
Support / communication
- van politiek → ja (links) → nee (rechts) - Van bureaucratie → ja (sommige) → nee (waar we aan vast zitten) Grond & Ontwikkeling: :(Bureau Broedplaatsen :

Long term use (living), needs
Legal framework
- Coöperatieve studentenwoningen (vertrouwen in zelfbestuur) → alvast beginnen op de middelbare school → zie voorbeelden Japan en Finland - Ruimte met regelluwte - Zelfsturing - Ruimte voor non-commercialiteit → experiment - Begrip (samenwerken met georganiseerde burgers → non professionals) → mee-werkende houding van ambtenaren is nodig (ik ben er om je te helpen) - Mentorschap van groepen die zelf-georganiseerd collectief wonen
Support / communication
- Urban Resort als adviseurs

Long term use (living), policy
Threats
- Te hoge huizenprijs - Marktwerving - (Te) hoge erfpacht waardoor huren te hoog - Geld wordt opgepot of verkregen op onbedoelde plekken → wijk wordt duurder - Tender (wedstrijd) uitgifte → competitie ipv samenwerking → verspillen van kostbare tijd en energie → geen marktwerving toepassen op burgers - Speculatie-concept dat je geld verdient met je huis - Concentratie vrije ruimte in klein aantal buurten - Buitensluiting moeilijker bereikbare doelgroepen - Ontoegankelijkheid broedplaatsen/vrijplaatsen - Gebrek aan tijd om 'eigenaarschap' te ontwikkelen - Gemeente als facilitator, niet coördinator → Fragmentatie van georganiseerde burgers → buitensporige bureaucratie → onprofessionaliteit gemeente (ambtenaren)
Participation
- Participation → Eisen/onderhandelen → hoe versterken we onze onderhandelingspositie ← coalitievorming vrije ruimte - Investeringshulp - Erfpacht-regeling (lage prijs voor non-commerciële cooperaties) - Verspreiding vrije ruimte over alle buurten - Wonen loskoppelen van 'bezit'-idee → Deutsche Wohnen & Co → Vergemeinschaftung → Miethausersyndikat - Data/kennis voor vrijplaatsen(ruimtes), kennis=macht - Niet laten ophalen: in onze handen houden! - Niet de hele stad al inplannen (stedelijke ontwikkeling) → gebruik 'onbestemde' plekken - Ruimte beschikbaar stellen → koppelen aan leegstandsbeleid - Verkorting gang langs gemeente - Cooperaties - Maak een beleid waarbij je bottom-up projecten faciliteert

Notes from discussion
→ Klaar met slechts klankbord zijn. Serieus genomen worden. Partner worden in ontwikkeling. Samen visie ontwikkelen, eigenaar van het proces → Wantrouwen in politiek met data Als er een partnerschap komt moet er een samenwerking op gelijk niveau zijn. Knowledge is power, the data should not <u>just</u> be given to municipality. But should be accessible to everyone → Share results with respondents Cryptopad.fr → share documents encrypted
- Concrete experimenten - Partnerschap nodig! Gelijkwaardige samenwerking - Data survey eerst naar respondenten

Ronde tafel 2, 22 oktober 2019, Vrijpaleis
Hoe ziet de rol van de gemeente er uit in een self governance model (zelforganisatie)?
Gebruikersperspectief:
- Regulluwe zones - Meerdere pilots faciliteren (en goed definiëren wanneer een pilot een succes is) - Zo min mogelijk bemoeienis - Vertrouwen uitspreken - Onbestemde plekken aanwijzen voor lange termijn (decennia), met doorstroom - Zelforganisatie toelaten → ervaringen delen met gemeente → experiment documenteren, wat werkt en wat niet? - (De gemeente moet) zorgen voor de alternatieve ruimte - Geen (rol voor de gemeente) - Super goed benoemen waar maximale vrijheid zit - Samenwerking pas bepalen zodra de plek en gebruikers er zijn. Samen in gesprek over voorwaarden/regels. Niet alle plekken/mensen hebben dezelfde wensen - Hoe faciliteer je dit gesprek?
Gemeentelijk/juridisch perspectief:
- Is maatwerk - Niet teveel regelen - Zelf onderzoeken wat de rekbaarheid is van de wet (Bouwbesluit etc.), en over de mazen informeren → het creatieve loket - Overdraagbaarheid waarborgen → vrije ruimte moet doorgegeven kunnen worden, en zich aanpassen aan de tijdsgeest - Aanbestedingseisen toegankelijker maken voor startende initiatieven - Vrije ruimte opnemen in visie - Hoe schep je ruimte zonder die dicht te timmeren? - Regelluwe zones + self governance
Hoe werkt een intern zelforganisatie model voor beheer van vrije ruimte in de praktijk?
Gebruikersperspectief:
- Met een bestaande groep is het makkelijker om op te zetten - Het ontstaat omdat mensen dingen gaan doen, dat kun je niet precies voorspellen - Natuurlijke groei, rollen ontstaan en veranderen vanzelf - Niet hiërarchisch - Intrinsieke motivatie (wordt vrijwillig/ in vrije tijd gedaan) - Waarden: Doen, inclusiviteit (iedereen is welkom), laagdrempelig, niet-commercieel (kostendekkend), collectief belang, legale entiteit (bv stichting), democratisch → Een manifest met waarden voor Vrije Ruimte (gemaakt door alle gebruikers in Amsterdam) - Maatschappelijk waardemodel - Democratisch systeem - Verwerk je organisatiestructuur in je statuten zodat vrijplaatsen behouden blijven - Gemeenschappelijke vijand creëren - Gedeelde verantwoordelijkheid - Organisch groeien in de tijd - Vertrouwen door het doel

- Samen op zoek naar een organisatiestructuur - Vertrouwen in het collectief - Flexibiliteit - Welke taal spreek je? (overdrachtelijk)
Gemeentelijk/juridisch perspectief:
- Rechtspersoon is nodig om een contract mee te sluiten - Een nieuw voorstel komt van onderop en er zijn meerdere afdelingen die er iets over willen zeggen, zo worden er veel extra regels toegevoegd (overregulatie). - De verschillende directies bemoeien zich er graag mee. → Dit is een politieke keuze, het kan ook om de afdelingen heen → Is de gemeente bereid om dit los te laten in een pilotfase? - Ruimte voor ‘showcase’ etalage - Experimenteer plek - 1 jaar - Wees duidelijk voor welke termijn van beide kanten - Hoe en wat beoordeel je? Rol van gebruikers in evaluatie - Evalueren van energie niet resultaat - Tenderen staat zelfwerkzaamheid in de weg - Vergunning, handhaving, toezicht op één lijn met vrije ruimte

- Kijken naar andere mogelijkheden om vrijplaatsen zelf te laten ontstaan (bijvoorbeeld door kraken) - Definieren van Vrije Waarden - Als je de voorbeelden in gaat dan komen de discussiepunten pas écht aan het licht, bv; is de Ceuvel een vrijplaats? - Geen concurrentie → zoek op vraag - Afhankelijk van locatie - Hoe inclusief? Verantwoordelijkheid beleid? - Gemeente kan onderzoek/ observatie faciliteren/ ondersteunen - Wat kun je testen in 1 jaar (pilot)? Tijd nodig - Toch ruimte maar geen plan!
--

Hoe ziet een toetsingskader/toegangsmodel voor vrije ruimte er uit?
Gebruikersperspectief:
- Een algemeen toetsingskader is niet mogelijk, is altijd maatwerk - Algemene geldende waarden zouden wel mogelijk zijn - Door uitgebreide plannen te vragen sluit je een deel van de mensen uit (dan gaat het alleen om mooie praatjes) → “Er is geen alternatief, maar het is wel een valkuil” - Geen verdeling maken tussen groepen, meerdere groepen en activiteiten mogen samengaan (“het mag best een zootje worden”) - Een race met een dichtgetimmerd pand, in te trappen deuren, te ontwijken politie, veel kastjes en muren, waarvan de winnaar de plek krijgt. - Doelen óf waarden vaststellen die aangeven welke thema's gerepresenteerd worden in de aangewezen vrijplaatsen - Experimenteer met verschillende typen van “vrije ruimtes” - Geen CAWA praktijk / “wel inspanning, geen resultaat” - Bepaalde mate van exclusiviteit omdat je ‘dragers’ nodig hebt, maar geen discriminatie - ‘overvloed’ nodig, geen concurrentie - Zelforganiserende “hulpdienst” uitwisseling van praktijken. ‘Lerend’ netwerk, sociale uitwisseling - ‘Live’ onderzoek/ zichtbaar maken/ met elkaar delen → Observeren. Ontdekken in het pilot jaar - Tijd/ geduld/ ruimte om te proberen & mislukken - (doorstroming naar nieuwe plek als iets te commercieel wordt)
Gemeentelijk/juridisch perspectief:
- Kijken naar andere mogelijkheden om vrijplaatsen zelf te laten ontstaan (bijvoorbeeld door kraken) - Definieren van Vrije Waarden - Als je de voorbeelden in gaat dan komen de discussiepunten pas écht aan het licht, bv; is de Ceuvel een vrijplaats?

BIJLAGE D - Practical needs assessment

Parameters	Schaal	Referentie	Initiatief Typologie	
		Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.	Sociaal	Cultureel
			Educatief; Goed doel; Buurtparticipatie; Jeugd Ontwikkeling; Volkskeuken; Vrije tijds besteding voor ouderen; Energie/ Milieu; Ecologisch; Garden/horticulture; Circulaire Economie; Huisvesting/Wonen/Werken (ambachtelijk, zelfstandige creatievelingen, creatieve makers); Activisme / Demonstraties; Openbare toespraak/discussies (Politiek, levensstijl, ect.); Onderwerp-gerelateerde bijeenkomsten (workshops, rondetafelgesprekken, congressen, seminars, etc.)	Muziek Evenementen (electronisch, akoestisch, orkest, koor, etc.); Visual-Art (mappings, video art, etc.); Screenings (open-air cinema, etc.); Slams (Poetry-Slams, Freestyle-Battles, etc.); DIY Architectuur; Installation Art (sculptures, graffiti, ect.); Sport; Exhibitions; Theater
Eigenaarschap				
Eigenaarschap	Om gezamenlijk eigenaar te zijn van en te betalen voor een Vrije Ruimte voor langdurig permanent gebruik Om gezamenlijk een Vrije Ruimte te huren voor langdurig gebruik (+5 jaar) Om gezamenlijk een Vrije Ruimte te huren voor tijdelijk gebruik (-5 jaar) Tijdelijk gebruik van een Vrije Ruimte op regelmatige of onregelmatige kortetermijn-basis zonder eigendomsverplichtingen	Q.17 Selecteer een van de volgende formaten voor Vrije Ruimte die dichtstbij jouw behoeften en verwachtingen komt	83%17% N=9	48%15%7%30% N=27
Gebruik	Om langdurige vormen van wonen & werken te manifesteren Om langdurige vormen van wonen en werken met ruimte voor niet-commerciële activiteiten te manifesteren Om langdurig gebruik te maken van uw niet-commerciële activiteiten (zelfstandig of collectief) (zonder te wonen) Ruimte die tijdelijk (regelmatig of onregelmatig) te gebruiken is voor het uitvoeren van niet-commerciële activiteiten	Q.18 Selecteer een van de volgende formaten voor Vrije Ruimte die dichtstbij jouw behoeften en verwachtingen komt	22%67%11% N=9	52%15%22% N=27
Ruimtelijke behoeften				
Ruimtelijke typologieën	Groene ruimtes (1) Straten/wegen (2) Community en speciale ruimtes (3) Expeditieplekken (4) Experimentele Ruimtes (5) Buurtgebieden (6) Gesloten ruimten (7)	Q.28 Welke van de categorieën hieronder geven het beste de soort ruimte weer, waarin je het meest regelmatig je activiteiten uitvoert/organiseert?	11%22%33%22%11% N=9	12%4%27%8%31%19% N=26
Ruimtelijke selectiemethode	Aangewezen en gewaarborgd voor uw soort activiteiten die je wenst te organiseren De mogelijkheid om individueel ruimtes in Amsterdam te selecteren die je interessant vindt voor het hosten van een bepaalde activiteit.	Q.41 Zou u liever een ruimte vinden die is	44%56% N=9	27%73% N=26
Lokalisatie behoeften				
Ruimtelijke zones	Centrum van Amsterdam Binnen de Ring Buiten de Ring	Q.22 Welke ruimtelijke zones van Amsterdam zoek je voor jouw niet-commerciële activiteiten?	20%80% N=9	12%50%38% N=26
Lokalisatie typologieën	In centrale, dichtbevolkte gebieden waar je goed zichtbaar bent In centrale delen van Amsterdam, zodat je deelnemers gemakkelijk en gelijkwaardig toegang hebben In wijken waar je met bepaalde doelgroepen actief kunt zijn In de openbare ruimte en parken waar je goed zichtbaar bent voor publiek In de openbare ruimte en in parken waar je niet goed zichtbaar bent voor publiek In laagbevolkte gebieden waar je privacy kunt vinden In laagbevolkte gebieden waar je genoeg ruimte hebt om te experimenteren	Q.23 Zoek je naar ruimtes die zich bevinden	44%33%11%11% N=9	8%15%8%4%12%8%46% N=26

Initiatief Typologie				
		Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.	Sociaal	Cultureel
			Educatief; Goed doel; Buurtparticipatie; Jeugd Ontwikkeling; Volkskeuken; Vrije tijds besteding voor ouderen; Energie/ Milieu; Ecologisch; Garden/horticulture; Circulaire Economie; Huisvesting/Wonen/Werken (ambachtelijk, zelfstandige creatievelingen, creatieve makers); Activisme / Demonstraties; Openbare toespraak/discussies (Politiek, levensstijl, ect.); Onderwerp-gerelateerde bijeenkomsten (workshops, rondetafelgesprekken, congressen, seminars, etc.)	Muziek Evenementen (electronisch, akoestisch, orkest, koor, etc.); Visual-Art (mappings, video art, etc.); Screenings (open-air cinema, etc.); Slams (Poetry-Slams, Freestyle-Battles, etc.); DIY Architectuur; Installation Art (sculptures, graffiti, ect.); Sport; Exhibitions; Theater
Afstand tot woongemeenschappen	< 100m < 500m < 1km < 2km > 2km	Q.30 Op welke afstand van de woonhuizen/wijken wil je jouw activiteiten uitvoeren/organiseren?	 N=9	 N=26
Afstand als een gemeenschapsintegratie of preventiestrategie	Om conflicten met omwonenden te voorkomen/vermijden (geluidsklachten, hinderlijke effecten, e.e.a.) Om verwijderd te zijn van woonwijken maar toch in de nabijheid van openbare diensten en voorzieningen (bijv. openbaar vervoer, winkelcentra e.d.) Om meer betrokken te zijn bij woon- en wijkgemeenschappen Om in lokale gebieden te zijn zodat mijn activiteit toegankelijk is voor alle mensen	Q.31 Waarom kies je voor de hierboven aangegeven afstand tot woonhuizen/wijken? (meerdere opties mogelijk)	 N=9	 N=26
Toegang van derden tot initiatie	Alleen aanwezig op privé-uitnodiging Privé uitgenodigd en door middel van openbare reclame (posters en ander marketingmateriaal) Publiek - voor iedereen en iedereen om te bekijken en deel te nemen (uitgenodigd en passanten)	Q.42 Hoe toegankelijk zijn jouw activiteiten? Derden zijn:	 N=9	 N=26
Gewenst niveau van zichtbaarheid	Goed zichtbaar voor het publiek zijn Matig zichtbaar voor het publiek zijn Slecht zichtbaar voor het publiek zijn Helemaal niet zichtbaar voor het publiek zijn	Q.43 Geef je er de voorkeur aan dat je activiteiten	 N=9	 N=26
Gewenst omringend landgebruik	Woongebieden Detailhandel of commercie Industrie Natuurlijk / open groene ruimte Braak / onderbenutte gebieden Openbare ruimten Maakt niet zo veel uit	Q.32 Zijn er bepaalde vormen van grondgebruik die je graag om je heen hebt voor je activiteiten? (meerdere opties mogelijk)	 N=9	 N=26
Toegankelijkheids behoeften				
Manieren van vervoer	Lopend Auto Bus Tram Metro / trein Fiets Pont / boot	Q.33 Wat is de meest waarschijnlijke manier van vervoer waarmee jij/ deelnemers naar jouw activiteit zou(den) komen?	 N=9	 N=26
Station afstand	< 250 m < 500 m < 750 m < 1000 m < 1500 m < 2000 m > 2000 m	Q.34 Wat is de maximale afstand tussen uw activiteit en de haltes/ stations van het openbaar vervoer?	 N=9	 N=26
Parkeren - Fiets	Minder dan 50 plaatsen Minder dan 100 plaatsen Minder dan 200 plaatsen Meer dan 200 plaatsen	Q.49 En hoeveel fietsenstallingen zijn er volgens jou nodig?	 N=9	 N=26
Parkeren - Voertuig	Geen Minder dan 20 auto's Minder dan 50 auto's Minder dan 100 auto's Meer dan 100 auto's	Q.48 In het algemeen, hoeveel ruimte voor voertuigen denk je dat jullie en bezoekers/deelnemers nodig hebben om te parkeren?	 N=9	 N=26

Parameters	Schaal	Referentie	Initiatief Typologie	
		Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.	Sociaal	Cultureel
			Educatief; Goed doel; Buurtparticipatie; Jeugd Ontwikkeling; Volkskeuken; Vrije tijds besteding voor ouderen; Energie/ Milieu; Ecologisch; Garden/horticulture; Circulaire Economie; Huisvesting/Wonen/Werken (ambachtelijk, zelfstandige creatievelingen, creatieve makers); Activisme / Demonstraties; Openbare toespraak/discussies (Politiek, levensstijl, ect.); Onderwerp-gerelateerde bijeenkomsten (workshops, rondetafelgesprekken, congressen, seminars, etc.)	Muziek Evenementen (electronisch, akoestisch, orkest, koor, etc.); Visual-Art (mappings, video art, etc.); Screenings (open-air cinema, etc.); Slams (Poetry-Slams, Freestyle-Battles, etc.); DIY Architectuur; Installation Art (sculptures, graffiti, ect.); Sport; Exhibitions; Theater
Toegankelijkheids behoeften				
Gebruiker voertuigbehoefte (auto, bestelwagen, vrachtwagen)	Ja Nee Soms	Q.52 Gebruik je meestal een auto/busje/vrachtwagen om materialen en apparatuur te vervoeren die nodig zijn om uw activiteit uit te voeren?	 N=9	 N=26
Structurele voorzieningen	Binnen (binnen/omsloten ruimten) Half-binnen (ruimte met een (deels) niet afgesloten structuur) Buiten (in de open lucht) Al het bovenstaande Een combinatie van binnen, half-binnen en buitenruimte	Q.27 Welke ruimtes vindt je het meest wenselijk om je activiteiten te organiseren?	 N=9	 N=27
Structurele eigenschappen	Technische bouwwerken (Bruggen, Windturbines, spoorwegen/lijnen) Sportvelden/speeltuinen/skateparken Monumenten (historisch, symbolisch, cultureel) Stedelijk meubilair (banken, stoelen, beschuttingen) Muren Platformen (Beton, Bitumen, Tarmac) Gesloten gebouwen (gebruikt) Gesloten gebouwen (ondergebruikt) Amfitheater/podium Overig (geef een beschrijving)	Q.36 Selecteer een of meerdere van de volgende structurele kenmerken die je zoekt bij het uitvoeren van je activiteiten? (meerdere opties mogelijk)	 N=9	 N=25
Oppervlakte voor activiteiten	0-100 (1) 101-300 (2) 301-500 (3) 501-1000 (4) 501-1000 (4) > 2000 (6)	Q.37 Hoeveel vierkante meter ruimte heb je over het algemeen nodig om je activiteit uit te voeren en zonodig te voorzien in de behoeften van je deelnemers?	 N=9	 N=26
Oppervlakte totale terrein	< 100 sqm 101-500 sqm 501-1000 sqm 1001 - 2000 sqm 2001 - 3000 sqm > 3000 sqm	Q.38 Hoe groot verwacht je dat je hele grootte van het benodigde terrein zal zijn?	 N=9	 N=26
Opslagfaciliteit op locatie	Ja Nee Slechts tijdelijk of voor bepaalde gedeelten van het jaar	Q.53 Als je een vrije ruimte had die je regelmatig kon gebruiken, zou het dan praktisch zijn om een opslagplaats te hebben waar je je materiaal/apparatuur kunt bewaren?	 N=9	 N=26
Toegang tot elektriciteit, water, toiletten	Ja Nee	Q.54 Is het noodzakelijk dat je toegang hebt tot elektriciteit, water en toiletten op vrije plaatsen om je activiteiten uit te voeren?	 N=9	 N=26
Behoefte aan gebouwen (open of gesloten)	Ik organiseer mijn activiteiten voornamelijk in gesloten gebouwen Als aparte ruimte naast het hebben van buitenactiviteiten Als voorbereidingsruimte (bijv. kunstenaar, eten, e.d.) Voor kortstondig wonen en werken Voor langdurig wonen en werken Voor de opslag van materialen en uitrustin Overig (geef een beschrijving)	Q.57 Waarom zou je graag een gebouw (open of gesloten) op een vrije ruimte hebben?	 N=9	 N=26
Landschaps eigenschappen	Toegang tot water (dam, meer, kanaal ect) Uitgestrekte open groene ruimte Aangelegde tuinen Bomen en struiken Bos/natuurgebieden Vlak terrein Terrein met heuvels / hoogteverschillen Overig (geef een beschrijving)	Q.35 Bent je vooral op zoek naar een van de volgende landschapskenmerken voor (het organiseren van) activiteiten? (meerdere opties mogelijk)	 N=9	 N=25

Parameters		Schaal	Referentie	Initiatief Typologie														
			Lucas Counter, Arno Bouma, Liese Kingma. Vrije Ruimte survey Amsterdam - Space of Urgency, 2019.	Sociaal	Cultureel													
				Educatief; Goed doel; Buurtparticipatie; Jeugd Ontwikkeling; Volkskeuken; Vrije tijds besteding voor ouderen; Energie/ Milieu; Ecologisch; Garden/horticulture; Circulaire Economie; Huisvesting/Wonen/Werken (ambachtelijk, zelfstandige creatievelingen, creatieve makers); Activisme / Demonstraties; Openbare toespraak/discussies (Politiek, levensstijl, ect.); Onderwerp-gerelateerde bijeenkomsten (workshops, rondetafelgesprekken, congressen, seminars, etc.)	Muziek Evenementen (electronisch, akoestisch, orkest, koor, etc.); Visual-Art (mappings, video art, etc.); Screenings (open-air cinema, etc.); Slams (Poetry-Slams, Freestyle-Battles, etc.); DIY Architectuur; Installation Art (sculptures, graffiti, ect.); Sport; Exhibitions; Theater													
Gebruikstijden	Overdag (tot 22:00) 's Nachts (na 22:00) Dag en nacht (ook na 22:00) 24 uur per dag 48 - 60 uur lang (bv. een weekend) 1 week lang Meerdere weken	Q.47 Welke tijdskaders zijn het meest van toepassing voor uitvoering van jouw activiteiten? (meerdere opties mogelijk)	<table><tr><td>41%</td><td>6%</td><td>12%</td><td>6%</td><td>18%</td><td>6%</td><td>12%</td></tr></table> N=9		41%	6%	12%	6%	18%	6%	12%	<table><tr><td>23%</td><td>35%</td><td>46%</td><td>35%</td><td>12%</td><td>4%</td></tr></table> N=26	23%	35%	46%	35%	12%	4%
41%	6%	12%	6%	18%	6%	12%												
23%	35%	46%	35%	12%	4%													
Gebruiksduur	1 maand Meerdere maanden 6 maanden 1 jaar Tijdelijke gebruik (1 - 5 jaar) Tijdelijk gebruik (5 - 15 jaar) Lange termijn gebruik (permanent)	Q.47 Welke tijdskaders zijn het meest van toepassing voor uitvoering van jouw activiteiten? (meerdere opties mogelijk)	<table><tr><td>10%</td><td>20%</td><td>20%</td><td>50%</td></tr></table> N=9		10%	20%	20%	50%	<table><tr><td>4%</td><td>4%</td><td>8%</td><td>35%</td></tr></table> N=26	4%	4%	8%	35%					
10%	20%	20%	50%															
4%	4%	8%	35%															
N = Aantal respondenten AANTEKENINGEN (1) Groene ruimtes: Buurtparken; Openbaar park-/groengebied; particuliere groenvelden; Sportgebieden; Groen bij verkeersgebieden; voortuinen; speelplaatsen; beschermd groen; natuurgebieden; bedrijfs-/zakelijk groen; grasland; Kwekerij/tuin/tuin; volkstuin; bos. (2) Straten/wegen: Stadspleinen/promenade; autoparkeerplaatsen; rotondes; straten; wegen; rijbanen; leveringszones (aan- en afvoer); fietsparkeerplaatsen; haltes en stations van het openbaar vervoer; stadsknooppunten/ knooppunten; kiosk; voor winkelcentra; Andere verkeersruimte (3) Community en speciale ruimtes: Cultuur (museum, theater, operahuis); Administratieve gebouwen; Ziekenhuis; Kerk; Universiteit en Onderzoek; School; Kinderdagverblijf; andere jeugdfaciliteiten; Andere en heterogene gemeenschappelijke en speciale gebieden; Kraakpanden. (4) Expeditieplekken: In de buurt van stations of sporen; Bovengrondse stationsvoorzieningen; onder spoor-, verkeers- of voetgangersbruggen; braakliggend terrein (braakliggende percelen met of zonder onderbenutte structuren); windturbines; wateroppervlakken of naast: meren, kanalen, dammen, kades, bruggen, overloop van regenwater. (5) Experimentele Ruimtes: Bruine velden (braakliggende percelen met of zonder onderbenutte structuren); oude oefenterreinen (militair); hangers/bunkers; bouwterreinen; ontwikkelingsgebieden; braakliggende terreinen; landbouw of landbouwgronden (6) Buurtgebieden: Straten die duidelijk geassocieerd worden met een buurt van residentieel en gemengd residentieel gebruik; speelplaatsen en groene zones die duidelijk geassocieerd worden met een buurt van residentieel en gemengd residentieel gebruik. (7) Gesloten ruimten: Kantoorruimte; detailhandel/commerciële ruimte; particuliere ruimten; vergaderzalen; evenementenruimte; clubs																		

BIJLAGE E - Lokale casestudies

In totaal zijn zeven lokale casestudie interviews afgenomen, durend tussen de 45 en 120 minuten. Onderstaand is een samenvatting van de interviews weergegeven.

Vereniging Bajesdorp

“Veel regels zijn goedbedoeld om mensen die dicht bij elkaar wonen niet met elkaar in conflict te laten komen. Een vrijplaats bestaat uit mensen die zichzelf verantwoordelijk voelen in het voorkomen en oplossen van conflicten.”
(Femke Ravensbergen, Bajesdorp)

Het verhaal van Bajesdorp is duidelijk te verdelen in een oude situatie en een nieuwe situatie. Momenteel bevinden de bewoners van Bajesdorp zich in een tussenfase, waarbij de oude situatie al beëindigd is, maar de nieuwe situatie nog geen definitieve doorgang kan vinden.

Bajesdorp heeft zich in de oude situatie gevestigd in de voormalige cipierswoningen van de Bijlmerbajes. De woningen kwamen vooruitlopend op de verhuizing van de gevangenis leeg te staan. In 2003 werden de eerste 4 woningen gekraakt. Meer woningen kwamen één voor één leeg, waardoor Bajesdorp uiteindelijk uit 20 gekraakte woningen bestond. Dit lijkt zo lange tijd goed te zijn gegaan doordat de grond in bezit was van het Rijk, die er geen problemen mee leek te hebben.

De gemeenschap van krakers richt in 2012 een vereniging op. De vereniging begint te werken aan permanent eigenaarschap, om zo de onzekerheid over de toekomst weg te nemen. Het Rijk wil de grond niet direct aan de verenging verkopen, maar aan een projectontwikkelaar, wat meer geld oplevert. De gemeente Amsterdam heeft het recht op eerste koop van de grond, maar ziet hiervan af vanwege de economische crisis en bijkomende bouwstop. Wel stelt de gemeente in een nota van uitgangspunten vast dat er in de nieuw te ontwikkelen wijk 1000m2 voor een broedplaats aangewezen moet worden. Dit levert mogelijkheden voor de vereniging Bajesdorp. Projectontwikkelaar AM wint uiteindelijk de tender die het Rijk heeft uitgezet voor overname van het gebied. Bajesdorp is al in contact met de projectontwikkelaar, die openstaat voor het laten ontwikkelen van de 1000m² broedplaats door de vereniging.

“In het voorjaar van 2018 is intensief onderhandeld tussen AM en Bajesdorp. Bajesdorp kreeg dat jaar van de provincie Noord-Holland subsidie om een haalbaarheidsonderzoek annex voorstudie en schetsontwerp te maken. Hiervoor zijn Urban Resort (voor het projectmanagement, inclusief financiële verkenning) en Ria Smit Architecten, in samenwerking met Martin Kuitert/ Studio Seven, ingehuurd. De onderhandelingen hebben ertoe geleid dat AM fors met haar prijs omlaag ging en dat Bajesdorp akkoord is gegaan met 1.100 m2 in plaats van de beoogde 1.800 m2. Daarmee ontstond er een haalbaar plan en kon dit proces in de zomer van 2018 afgesloten worden met het tekenen van een intentie-overeenkomst tussen Bajesdorp en AM. Daarin is vastgelegd dat Bajesdorp de grond en ontwikkelrechten voor nieuwbouw van 1.000 m2 broedplaats + 100 m² wonen mag kopen uit het pakket van AM.”

Een deel van de woningen is naar afspraak met AM in December 2018 leeg opgeleverd. Eind zomer 2019 zijn ook de bewoners van de laatste woningen vertrokken. De bewoners leven momenteel op een door AM aangewezen kavel in tijdelijke mobiele woningen. Zij hopen in 2022 hun nieuwe broedplaats te kunnen betrekken, waarvoor de bestaande directeursvilla (15x15m2) gesloopt moet worden en nieuwbouw op dezelfde plek moet worden gebouwd. Dit is namelijk de enige plek op het terrein is waar volgens het bestemmingsplan gebouwd mag worden en waar dus de 1000m2 broedplaats gerealiseerd kan worden.

Echter zou het project niet te financieren zijn via rechtstreekse verkoop van de grond aan de vereniging, vanwege de hypotheek van ca. 5%. In mei 2018 zijn daarom gesprekken begonnen tussen de vereniging en gemeente over een constructie waarbij de gemeente de grond en ontwikkelrechten van AM koopt en deze rechten plus grond via erfpachtconstructie doorgeeft aan Bajesdorp. De te betalen canon wordt dan 2,39%, waardoor financiële realisatie mogelijk wordt. De gemeente staat er positief tegenover, maar in Oktober 2019 is er nog geen overeenkomst gesloten. AM heeft de einddatum van de intentieovereenkomst verplaatst naar 1 December 2019- een garantie dat Bajesdorp 2.0 doorgang kan vinden is er dus nog niet. De voornaamste functie van Bajesdorp is altijd wonen geweest. Dit wonen was al vroeg verbonden aan een gemeenschap, die in 2012 officieel is geworden via de oprichting van een vereniging. Door een aantal bewoners wordt gewerkt op de plek. Ook is er veel sociale, culturele en ecologische activiteit, onder andere door het succesvolle jaarlijkse Bajesdorp Festival, de wekelijkse volkskeuken en de Bajestuin samen met de buurt, het prijswinnende Buren Compost Project, een wekelijks taalcafé met het AZC, sportevenementen en artist in residencies. Voor de nieuwe broedplaats zal circulair gebouwd worden, met als doel een energieneutraal gebouw met zero waste.

In de oude situatie was altijd duidelijk dat er een tijdelijkheid zat aan het betrekken van de woningen. Uiteindelijk bleek

het niet mogelijk deze woningen langer te behouden, maar zal het nieuw te bouwen gebouw een permanent karakter krijgen. Naast dat dit gebeurd door aankoop van het terrein, wordt het gebouw in opdracht van Vastgoedvereniging Bajesdorp gebouwd, dat ook eigenaar wordt. Deze vereniging bestaat uit twee leden; de Gebruikersvereniging Bajesdorp en Vereniging Vrijkoop. Laatstgenoemde heeft een vetorecht op structurele besluiten zoals verkoop van het gebouw. Dit is gedaan met het doel dat een eenmaal aangekocht pand niet meer verkocht kan worden en beschikbaar blijft voor betaalbaar wonen en werken.

In de nog lopende ontwikkelingen heeft Bajesdorp voornamelijk het gevoel te weinig flexibiliteit en steun te krijgen van de gemeente, en hadden ze meer professionaliteit verwacht. Hierbij gaat het om flexibiliteit met betrekking tot vooraf opgestelde, of voor niet bestaande richtlijnen. Het inspelen op een situatie die niet voorzien is, of waarin niet voorzien wordt. Ook persoonlijke belangen en meningen lijken hierbij rol te spelen. Bijvoorbeeld het moeten slopen en bouwen van een 1000m2 broedplaats op een 15x15m2 oppervlakte, omdat het omgeven terrein als groenstrook is aangeduid in het bestemmingsplan. Of het probleem dat er normaal gesproken altijd een tender wordt uitgeschreven voor uit te geven grond vanuit de gemeente, al komt Bajesdorp in dit geval zelf met de grond. Gevallen die afwijken van het huidige beleid of werkwijze binnen de gemeente zijn moeizaam op te lossen en kosten veel tijd, wat er door de overeenkomst met AM en het moeten voorzien in eigen levensonderhoud niet is voor Bajesdorp. Daarbij levert het hun veel extra stress en onderscheid op. Zij hebben hierdoor het gevoel niet genoeg steun te krijgen, wat in het algemeen lastig te begrijpen is voor niet-commerciële ingesteld initiatieven die het idee hebben juist iets toe te voegen aan de stad en het actieve burgerschap te tonen wat de gemeente naar eigen zeggen stimuleert. Daarbij levert de vereniging voor duizenden Euro's aan onbetaald werk –er is namelijk geen geld is om professionals in te huren- waardoor hun eigenlijke inkomstenbronnen onder druk komen te staan. Dit staat naar eigen zeggen in contrast met de mate van professionaliteit die vanuit de gemeente ervaren wordt-geïllustreerd door een volgend uittreksel uit het interview:

“Er is een overleg met gemeente, de gemeente wil dat het bij hun plaatsvindt. Dan zijn wij daar, 2 mensen van gemeente zijn er niet, de 2 mensen die er zijn weten niet waar de vergaderkamer is, er is geen agenda, de taken die de gemeente zou doen zijn niet uitgevoerd. Ze kennen geen to-do lijst. De cultuur binnen de gemeente is onprofessioneel, terwijl zij betaald worden, maar niet hun werk doen en verantwoordelijkheden nemen. Dat legt veel druk op het team van Bajesdorp. Mensen kunnen klussen niet aannemen. Met een team van 5 mensen hebben wij €15.000 per persoon geïnvesteerd met een loon van €100 per dag. Dat is wat wij investeren. Dat is prima, maar we verwachten dan ook dat de gemeente haar werk doet.”

Als suggestie stelt Bajesdorp het aanstellen van een projectleider voor die kan helpen met de vertaling tussen bureaucratie en bottom-up. Deze kan helpen om de zelfgeorganiseerde initiatieven te vertellen wat er van toepassing is, hoe dingen gedaan moeten worden en welke zaken ingeleverd moeten worden. Dit kan ook gedaan worden door externe partijen zoals bij Bajesdrop gebeurd is door Jaap Draaisma (zonder Urban Resort) met geld van de

provincie Noord-Holland. Leegstandbeheerders zoals Lola kunnen hierbij “bemiddelen zonder bedrijfsovername”.

Bajesdorp heeft veel rondgekeken bij vergelijkbare projecten om inspiratie op te doen. Zij zien dat deze projecten vaak geslaagd zijn bij de gratie van één wethouder of één bureaucraat die verantwoordelijkheid genomen heeft en gezegd heeft; “ik ga jullie helpen”. Als iemand zich hard maakt voor een project dan lukt het vaak ook. Dit geluk heeft Bajesdorp naar eigen zeggen niet.

Woon-werkpand de Fabriek

“Zelfbeheer laat vele vormen van participatie toe. Zij die daarin actief hebben deelgenomen, hebben zich vele praktische en sociale vaardigheden eigen kunnen maken die weer te pas komen bij hun eigen ontwikkeling.”
(Sonia de Waal, woon-werkpand de Fabriek)

Woon-werkpand de Fabriek heeft tijdens haar ontwikkeling geen contact gehad met de centrale gemeente en in beperkte mate met het stadsdeel. De intentie van het opnemen van de Fabriek in de case studies was hoofdzakelijk om te leren van een langdurig zelfgeorganiseerde groep. Naar eigen zeggen heeft het bewustzijn dat de Fabriek een langdurig gemeenschappelijk project is ervoor gezorgd dat zich in de afgelopen jaren nooit ernstige conflicten hebben voorgedaan.

In Juni 1980 wordt de leegstaande drukkerij aan de Van Ostadestraat 233 gekraakt door een groep jonge idealisten, die vanwege de grote open ruimte achter de voorgevel het pand “De Fabriek” noemt. De kantoorruimten op de eerste verdieping aan de voorzijde fungeren van meet af aan als woonvertrekken. Kleine uitgevers betrekken het pand, waarna ook in 1982 door creatieven die een theater voor de buurt willen opzetten het Ostadetheater wordt opgericht. Ook bevat het pand verschillende kleine werkplaatsen. In 1983 sluiten de krakers, inmiddels verenigd in Gebruikersvereniging Ostadestraat 233, een 30-jarig erfpachtcontract af met het stadsdeel. Hiermee komt het woon-werkpand voor een relatief laag maandbedrag in beheer van de bewoners en gebruikers. Vanaf het begin van deze eeuw gaan huurders bezig met het vraagstuk van de aflopende erfpacht in 2013. Onverwachts heeft het Dagelijks Bestuur van stadsdeel Oud-Zuid zonder inbreng van de huurders in december 2007 besloten dat

het gebouw in 2013 wordt gesloopt, om plaats te maken voor nieuwbouw. De huurders leggen zich niet neer bij dit besluit en voeren jarenlang besprekingen met het stadsdeel. Als dit niets oplevert stappen de huurders in augustus 2013 naar de rechter. Deze stelt de Fabriek in juni 2014 in het gelijk. Het stadsdeel heeft bij haar sloopplannen onvoldoende rekening gehouden met de belangen van de bewoners en gebruikers van de Fabriek, aldus de rechter, en zij hebben volgens het gemeentelijk beleid gewoon recht op conversie, oftewel omzetting van hun tijdelijk erfpachtcontract in een voortdurend contract. De gemeente mag het pand niet slopen, maar moet in plaats daarvan de Gebruikersvereniging Van Ostadestraat 233 een nieuw contract aanbieden. Uiteindelijk wordt het nieuwe, eeuwigdurende erfpachtcontract in 2018 getekend.

Collectief de Vliegtuin

“Een broedplaats een plek waar je talent ontwikkelt, een vrijplaats is een plek waar je talent ontdekt.”
(Jim de Ruiter, de Vliegtuin)

De Vliegtuin is een verzamelplek voor ambachten, kunstenaars en experiment. Alle werkplekken en benodigdheden worden zelf gebouwd, deels op een buitenterrein en deels in een overdekt gedeelte van het pand. Verschillende gebruikers verdienen hun inkomen met ambachten, ook is er een zomercafé en een gedeelte met sauna's- beiden zelf gebouwd. Op kleine schaal worden ecologische activiteiten ondernomen, ook organiseren de gebruikers educatieve activiteiten voor schoolkinderen, theatervoorstellingen en evenementen. Er wordt niet gewoond op het terrein.

Het collectief is ontstaan uit een gekraakte loodssituatie aan de Isolatorweg, welke indertijd voor een gunstige prijs tijdelijk van de eigenaar tijdelijk gehuurd mocht worden. Dit

wordt gedaan namens stichting Crealisatie Coöperatie. De bewoners kunnen er gratis wonen, de loods wordt verhuurd voor ambacht. In 2012 wordt de Vliegtuin een eigen stichting, waarbij de visie splitsing tussen de twee stichtingen interessant is. De Crealisatie Coöperatie is doorgestroomd naar maakgemeenschap De Hoop in Zaandam, een broedplaats. De Vliegtuin heeft gekozen een vrijplaats te blijven, met het aangaan van het experiment om een gedeelde werkplaats te starten op de huidige locatie.

Het huidige terrein is door de Ruimte (horeca en werkplekken) gevonden, die contact opgezet hebben met de eigenaar (de projectontwikkelaar van de kavels). Het terrein was te groot voor de Ruimte zelf, waarom zij de Vliegtuin gevraagd hebben om hoofdhuurder te worden. In November 2015 is de huurovereenkomst ingegaan, wat voor de Vliegtuin een redelijk overgang betekent vanuit de situatie aan de Isolatorweg. De initiële huurovereenkomst was voor 1,5 jaar, welke 2 keer verlengd is. Inmiddels geeft de eigenaar geen verlenging meer en kan het daarom elk moment afgelopen zijn. De Vliegtuin ziet het alleen niet zitten om het terrein te verlaten voor leegstand.

Vanaf het begin van de betrekking van de huidige locatie is de Vliegtuin op zoek naar een nieuwe plek. Dit wordt voornamelijk geprobeerd via particuliere weg, omdat de gemeente tot nu toe altijd een dood spoor betekende. Ze proberen zelf een geschikt terrein te vinden, waarna ze de kadastragegevens opvragen en contact zoeken met de eigenaar. Funda is ook een optie, maar dit is vaak voor korte termijn en te duur. Ook zijn er gesprekken met de gemeente geweest, die gevraagd heeft om een plan van eisen. Deze is opgesteld, een reactie is nog niet ontvangen. Momenteel is er nog geen nieuw terrein gevonden en kunnen de werkzaamheden als ZZP'ers niet voortgezet worden als de huidige locatie ophoudt, waardoor ook hun inkomsten wegvallen.

De Vliegtuin is op zoek naar een braakliggende terrein van liefst minimaal 2000-3000m2 met nutsvoorzieningen, voor een periode van minstens 5, liever 10 jaar, of beter nog, een optie tot koop. Omdat iedereen eigen inkomsten heeft zou kopen financieel mogelijk zijn. Op het terrein willen ze een ecologische broed- of vrijplaats opzetten met ruimte voor educatie en workshops. Graag werken ze meer aan duurzaamheid, maar dit is alleen realistisch bij de zekerheid ergens langer te kunnen blijven. Ook zouden ze op de plek willen wonen, omdat het dan meer gaat leven en voor de veiligheid. Ze hebben op de huidige locatie namelijk veel problemen gehad met inbraak en diefstal.

De Vliegtuin wordt niet gesubsidieerd en ziet zichzelf niet als broedplaats, maar als plek voor mensen die minder goed zijn in school en studies, waar door te doen ontdekt wordt waar iemand goed in is. Een broedplaats is in die zin een plek voor talentontwikkeling, waar een vrijplaats een plek is waar je je talent ontdekt. Op een vrijplaats vindt meer kruisbestuiving plaats, meer uitwisseling en leer je er van elkaar. De kracht ligt in het collectief, in zelfredzaamheid: *“Wij zijn een rafelrandacademie. Wij ondernemen samen en ontwikkelen samen nieuwe ideeën. Dit is een plek waar mensen zich kunnen verenigen.”*

Om deze redenen is het belangrijk voor de Vliegtuin dat de organisatie in eigen beheer is, waarbij het bestuur op

de werkvloer staat. Een vrijplaats is voor hun per definitie zelfredzaam en zelfregulerend. Een externe partij die 'vanuit een kantoor bepaald wat er moet gebeuren' zien ze niet zitten. Een mildere vorm, zoals een raad van toezicht, zou wel een optie zijn. Het grootste knelpunt dat naar de gemeente toe ervaren wordt is de onduidelijkheid en onzekerheid. Ze hebben nu vaak het gevoel niet te weten waar ze aan toe zijn. Dit leidt naar eigen zeggen tot plekken die niet goed beheerd worden, waar afgezien wordt van investeringen- plekken die 'houtje-touwtje' worden. Een protocol of gestructureerd kader lijkt hun voor beide partijen beter werken. Er is behoefte aan een duidelijk contactpersoon, een ambassadeur die de twee talen van bureaucratie en bottom-up kan vertolken. Nu vinden ze het vaak onoverzichtelijk en weten niet waar ze terecht moeten: *“Als je dingen net iets anders wilt doen, bij wie moet je dan zijn?”*

NieuwLand

“Wij willen geen aparte positie. Als de gemeente het eigen beleid een beetje redelijk toepast, dan zijn er geen aparte regels nodig.”
(Anton, NieuwLand)

De Nieuwland is een project in de Dapperbuurt (Amsterdam Oost) bestaande uit een woongroep, werkplaatsen en een sociaal-politiek buurtcentrum. NieuwLand biedt ruimte aan niet-commerciële, door vrijwilligers georganiseerde activiteiten gebaseerd op zelfwerkzaamheid en solidariteit.

Het pand is November 2015 gekocht van het stadsdeel door de sociale woningbouwvereniging Soweto. Soweto is een vereniging geworteld in de Amsterdamse kraakbeweging, opgezet in de context van de uitholling van het sociale huisvestingsbeleid en de criminalisering van kraken. Het idee was een duurzame organisatie gebaseerd op solidariteit, duurzaamheid en zelfmanagement op te richten. Het hebben van een permanente plek staat hierbij voorop, omdat dit investeringen mogelijk maakt en mensen meer commitment hebben. Zijn zien permanentie daarom ook als een voorwaarde van vrije ruimte. NieuwLand beschouwt zichzelf echter niet als vrijplaats, omdat ze midden in het kapitalistische systeem staan

en huur met een hypotheek betalen. Het belangrijkste doel is sociaal wonen mogelijk maken, wat door het kraakverbod en de gangbare huurprijzen in hun ogen bijna onmogelijk geworden is. Sociale huurprijzen zijn voor hen een belangrijke voorwaarde voor vrije ruimte. Soweto is 8 jaar bezig geweest om een pand te kunnen kopen, hierbij hebben ze naar eigen zeggen er een punt van gemaakt om een marktconforme prijs te betalen, om niet aan overige beperkingen vast te zitten. Met de huidige hypotheek zitten zij in een door hen gewenste positie waarbij de financiële druk relatief laag is en er ruimte is voor experiment, zonder dat er directe consequenties zijn als dingen misgaan.

Het doel van sociaal wonen en panden in zelfbeheer is onlosmakelijk verbonden met het tegengaan van financiële speculatie met ontroerend goed. Dit is volgens NieuwLand de crux, verzet tegen het 'hyper-commerciële gedachtengoed', waardoor vrijplaatsen altijd verbonden zijn met een politieke strijd. Vrijplaatsen kunnen niet ontstaan in een stad waar iedere vierkante meter overgeleverd is aan de kapitaalmarkt. Als de gemeente werkelijk meer vrije ruimte en vrijplaatsen wil laten ontstaan, dan moet er energie gestoken worden in het tegengaan van de financiële bubbel op de onroerendgoedmarkt. Een concreet voorbeeld is het leegstandsbeheer door commerciële antikraakbureaus. Dit gaat in tegen alle principes van NieuwLand en wordt gezien als een grove uitbuiting van zowel gebouwen als de huurders, die zonder enkele rechten de gebouwen beheren. Voor NieuwLand gaat het autonoom bouwen aan eigen panden en structuren daarom altijd gepaard met de strijd tegen uitbuiting van bewoners en gebruikers door antikraakbureaus en commerciële vastgoedeigenaren.

Naast Soweto zijn er drie verenigingen die het pand beheren en elkaar in balans houden. Zij werken altijd met een consensus model, uitgaande van mensen die beslissen op basis van wat ze zelf willen doen en hier ook de vrijheid in krijgen. Dit gaat tot nu toe goed omdat er een formele structuur is, naast een informele waarin mensen veel energie steken. Een dergelijk beheer heeft ook risico's, maar de geïnterviewden denken dat er geen mogelijkheid is om dingen te doen die de bestaande orde kritisch benaderen, zonder een risico te nemen.

Tijdens haar ontwikkelingsproces heeft NieuwLand voornamelijk te maken gehad met ambtenaren van het stadsdeel. Zij hebben dit over het algemeen ervaren als 'om te huilen'. Gesproken wordt van een gebrek aan kennis, een gebrek aan het nemen van verantwoordelijkheid en een algemeen neerbuigende houding. Een belangrijk element zijn de ervaren problemen met het mixen de functies wonen, werken en gemeenschappelijke ruimte. Daarbij heerst het gevoel dat de ambtenaren geen zin hadden in moeilijke dingen en geen risico's willen lopen. Dit lijkt een vaker terugkerend probleem bij zelfgeorganiseerde groepen, die dingen graag op hun eigen, unieke manier oplossen, wat haaks staat op de werkwijze van vooraf vastgelegde regelgeving waarbij afwijkingen moeite kosten en verantwoordelijkheden meebrengen. Door NieuwLand wordt ook op een verschil in perspectief gewezen, waarbij zij niet begrijpen dat het stadsdeel voorstelt om meer commerciële activiteiten te ondernemen en het stadsdeel niet begrijpt dat zij juist gratis activiteiten willen faciliteren. Er wordt zo letterlijk langs elkaar heen gepraat. NieuwLand ziet dan ook als grootste verbeterpunt een duidelijke

opstelling van bovenaf, bijvoorbeeld een wethouder, die aangeeft dat plekken zoals NieuwLand wenselijk zijn. Wanneer er van bovenaf wordt vastgesteld dat het de wens is dat een plek slaagt biedt dit ook meer duidelijkheid voor bijvoorbeeld vergunningverleners en handhavers, zonder dat er direct regels aangepast hoeven te worden. Daarbij is het belangrijk dat de uitvoerende ambtenaren het aandurven om oplossingen goed te keuren die niet met 'geldsmijterij' gepaard gaan, dus meer ondersteuning bieden aan initiatieven gebaseerd op sociale waarden in plaats van op commercialiteit.

Heesterveld Creative Community

“Sociale cohesie zou ik wel meer willen zien. Het is de bedoeling dat je kruisbestuiving hebt, maar dit is lastig te forceren, omdat iedereen als individu beoordeeld is en alleen is gekomen zijn ze niet echt geneigd om contact te maken”
(Ben Minnema, coördinator en ex-bestuurder van Stichting Heesterveld Creative Community)

Stichting Heesterveld Creative Community is door Ymere opgericht om creativiteit, samenwerking en cultureel ondernemerschap te stimuleren en te faciliteren in een van de vier woonblokken van Heesterveld. De bewoners en gebruikers van Heesterveld zijn studenten van diverse kunstopleidingen en culturele ondernemers van uiteenlopende disciplines. De stichting richt zich op het leveren van een bijdrage aan de leefomgeving in de buurt en de stad, vanuit ieders eigen artistieke kracht.

Heesterveld is gelegen in de H-Buurt in de Bijlmer en eigendom van Ymere. Indertijd waren er veel problemen met criminaliteit. Ymere was aanvankelijk van plan het wooncomplex te slopen, maar door de financiële crisis werd de sloop uitgesteld. In 2012 wordt gezocht naar een tijdelijke invulling waarna de Vereniging Creative Community in 2014 is opgericht teneinde zelfbestuur te verkrijgen. Dit was naar zeggen van de huidige beherende stichting geen succes, omdat de vereniging werd overgenomen door een kwaadwillende groep en oude problemen terugkeerden. Ymere nam de teugels weer in handen, hief de vereniging op en stelde in plaats daarvan een stichting aan, bestaande uit een professioneel bestuur met vakmensen uit de culturele sector.

De stichting heeft geen eigen inkomen en is afhankelijk van subsidies van het stadsdeel en Ymere. Ymere geeft de huurcontracten uit, het restaurant en Airbnb hotel zijn door Ymere aan commerciële ondernemers uitgegeven. Er is inmiddels een aanvraag in de maak bij Bureau Broedplaatsen voor 10 jaar. Graag zou de stichting in de toekomst meer autonomie willen door het gebouw zelf in beheer te nemen en niet alleen afhankelijk te zijn van subsidies. De vraag is of Ymere hiermee toestemt omdat de grond inmiddels veel waard is geworden.

Nieuwe bewoners worden geselecteerd in samenwerking met CAWA. De stichting bewaakt de diversiteit en CAWA bewaakt de artistieke kwaliteit. Ze zijn positief over de recente ontwikkelingen binnen CAWA, waarbij de aandacht van kunstacademici naar meer diversiteit in disciplines en achtergronden is verschoven. Heesterveld werkt op eigen initiatief met 100% CAWA geselecteerde kunstenaars. In de praktijk worden de door hen aangedragen kandidaten met een goede onderbouwing over het algemeen goedgekeurd. Soms zijn er problemen met kandidaten die zich mooier voordoen tijdens de selectieprocedure, hier achteraf iets aan doen is erg lastig vanwege de voorschriften uit de huurwet.

De stichting is van mening dat het feit dat gewoon mag worden in Heesterveld iets bijdraagt. Voornamelijk omdat het op deze manier betaalbaar is voor kunstenaars om dichtbij hun werkplek in Amsterdam te wonen. Een kunstenaar gaat niet 2 uur forenzen naar een atelier in een broedplaats, dan verhuizen ze liever naar Berlijn of een andere plek waar het goedkoper is.

Over de zeggenschap die de bewoners moeten krijgen is de stichting sceptisch. Hun ervaring is dat de kunstenaars niet perse over organisatietalent en/of ambitie beschikken. Ze snappen daarom dat de gemeente met professionals wil dealen. Wel zouden ze liever meer sociale cohesie tussen de bewoners zien, die niet erg geneigd zijn om contact met elkaar te maken. Naar eigen zeggen ligt dat aan het feit dat de kunstenaars individueel beoordeeld zijn en vaak alleen gekomen. Wanneer een bestaande groep een pand betreft zal het makkelijker zijn om deze sociale cohesie te creëren.

Stichting Diversity House

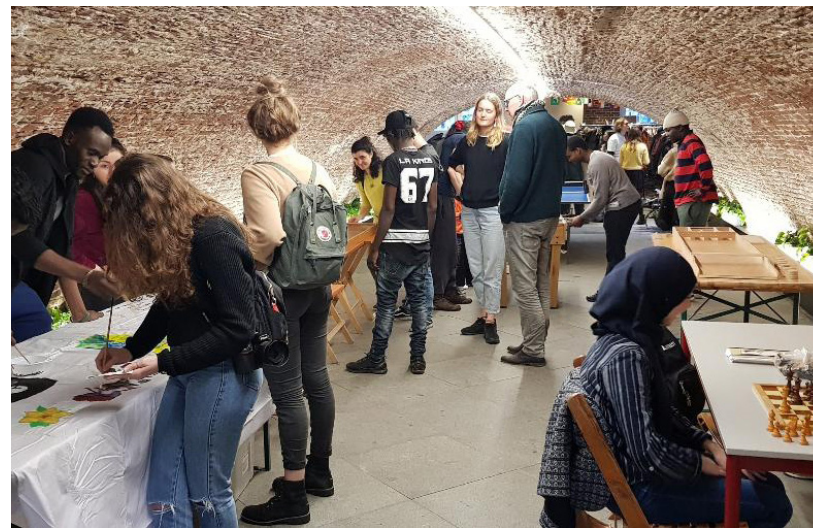
“Laat aan de stad zien wat voor stad wij zijn. Er is geen sociale identiteit in het centrum. De boodschap die je als buitenlander krijgt is helemaal vercommercialiseerd.”
(Sahr John Ngungor, Diversity House)

Het doel van stichting Diversity House is om de sociale cohesie te versterken tussen Amsterdammers en vluchtelingen. Dit wordt gedaan door sociale activiteiten om mensen bij elkaar te brengen en elkaar te begrijpen op een community level. Hiervoor wordt gekozen voor activiteiten waardoor eenvoudig verbindingen tussen deelnemers gelegd kunnen worden. Zo wordt geprobeerd om vluchtelingen meer onderdeel te laten voelen van de maatschappij.

De stichting heeft geen eigen inkomen en is afhankelijk van subsidies van het stadsdeel en Ymere. Ymere geeft de huurcontracten uit, het restaurant en Airbnb hotel zijn door Ymere aan commerciële ondernemers uitgegeven. Er is inmiddels een aanvraag in de maak bij Bureau Broedplaatsen voor 10 jaar. Graag zou de stichting in de

toekomst meer autonomie willen door het gebouw zelf in beheer te nemen en niet alleen afhankelijk te zijn van subsidies. De vraag is of Ymere hiermee toestemt omdat de grond inmiddels veel waard is geworden.

Nieuwe bewoners worden geselecteerd in samenwerking met CAWA. De stichting bewaakt de diversiteit en CAWA bewaakt de artistieke kwaliteit. Ze zijn positief over de recente ontwikkelingen binnen CAWA, waarbij de aandacht van kunstacademici naar meer diversiteit in disciplines en achtergronden is verschoven. Heesterveld werkt op eigen initiatief met 100% CAWA geselecteerde kunstenaars. In de praktijk worden de door hen aangedragen kandidaten met een goede onderbouwing over het algemeen goedgekeurd. Soms zijn er problemen met kandidaten die zich mooier voordoen tijdens de selectieprocedure, hier achteraf iets aan doen is erg lastig vanwege de voorschriften uit de huurwet.

De stichting is van mening dat het feit dat gewoon mag worden in Heesterveld iets bijdraagt. Voornamelijk omdat het op deze manier betaalbaar is voor kunstenaars om dichtbij hun werkplek in Amsterdam te wonen. Een kunstenaar gaat niet 2 uur forenzen naar een atelier in een broedplaats, dan verhuizen ze liever naar Berlijn of een andere plek waar het goedkoper is.

Over de zeggenschap die de bewoners moeten krijgen is de stichting sceptisch. Hun ervaring is dat de kunstenaars niet perse over organisatietalent en/of ambitie beschikken. Ze snappen daarom dat de gemeente met professionals wil dealen. Wel zouden ze liever meer sociale cohesie tussen de bewoners zien, die niet erg geneigd zijn om contact met elkaar te maken. Naar eigen zeggen ligt dat aan het feit dat de kunstenaars individueel beoordeeld zijn en vaak alleen gekomen. Wanneer een bestaande groep een pand betreft zal het makkelijker zijn om deze sociale cohesie te creëren.

Stichting de Fik

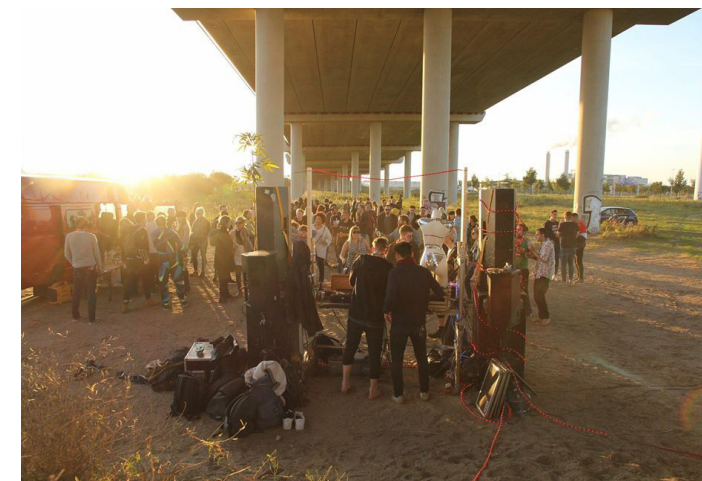
“Wij proberen op kleine schaal dingen mogelijk te maken met een bijzonder randje, die misschien net niet horen.”
(Nico Redeker, de Fik)

Stichting de Fik is een collectief dat kleinschalige, niet-commerciële culturele evenementen en activiteiten faciliteert. Deze evenementen zijn voornamelijk gericht op muziek en uitgevoerd door jongeren (20-30 jaar). Ze zijn zelf-

georganiseerd en worden bezocht door de directe kringen van vrienden en vrienden van vrienden. De Fik probeert hiermee een gat te vullen binnen het huidige systeem, waarin het voor kleine niet-commerciële evenementen bijna onmogelijk is om financieel uit te komen. Om deze reden worden de evenementen over het algemeen in de openbare ruimte georganiseerd, binnenlocaties zijn namelijk niet betaalbaar voor de doelgroep. Door het leveren van apparatuur, logistieke hulp, vrijwilligers en kennis, maken ze het mogelijk dat deze doelgroep toch hun eigen evenementen kan organiseren. De apparatuur kan voor een lage prijs gehuurd worden, een eigen bus is beschikbaar en een wisselende groep van in totaal zo'n 50 vrijwilligers helpt regelmatig bij de evenementen. Het is niet ongebruikelijk dat in de zomermaanden 3 of 4 evenementen per weekend zo gefaciliteerd worden.

De stichting wordt beheerd door een bestuur, dat op vrijwillige basis werkt naast hun vaste banen. Gezamenlijk wordt een atelier- en opslagruimte gehuurd voor logistiek en als gemeenschappelijke plek. Dit is een belangrijke samenkomstplek voor de stichting en haar vrijwilligers, waar bijvoorbeeld wekelijkse vergaderingen gehouden worden. Het lukt redelijk om rond te komen, mocht er wat geld overblijven wordt dit geïnvesteerd in dingen die de stichting kan gebruiken.

De Fik is ontstaan uit een bandje, dat vaak in kraakpanden oefende en optrad. Omdat de apparatuur hier van laag niveau was hebben ze gespaard voor eigen materiaal. Toen ze dit hadden, realiseerden ze zich dat ze nu zelf konden kiezen waar ze dit in wilden zetten. In 15 jaar tijd is dit idee langzaam gegroeid tot wat ze nu belangrijk vinden; het faciliteren van kleinschalige, niet-commerciële evenementen. Voor zover bekend is de Fik de enige partij in Amsterdam die deze rol aanneemt.

De organisatoren van de evenementen die de Fik faciliteert vragen vaak een ontheffing bij het stadsdeel aan. Dit gaat meestal goed, maar worden soms afgewezen om redenen die niet altijd duidelijk zijn voor de organisatoren. Soms maakt de Fik zelf een melding, wanneer het lastig is voor de organisator om er zelf een te doen. Het gebeurt ook dat evenementen onaangemeld plaatsvinden. Ze worden vaak spontaan bij goed weer gepland, waardoor de 2 weken aanlooptijd niet mogelijk is. Een vergunning voor een klein evenement is om de reden van lange aanlooptijd (8 weken) en voornamelijk de te betalen leges geen optie voor deze organisatoren.

Een andere reden waarom organisatoren geen melding willen doen, is omdat zij in het verleden slechte ervaringen hebben opgedaan met vergunningverleners. Sommigen hebben dwangsommen ontvangen voor het geval zij hun per melding aangegeven evenement toch door zouden laten gaan. Ook de Fik heeft dwangsommen ontvangen voor situaties waarbij zij slechts het evenement faciliteren, het niet organiseren en niet de melding hebben aangevraagd. Redenen hiervoor waren bijvoorbeeld dat er iets op Facebook was gevonden over het evenement, wat als vorm van reclame maken werd gezien. Ook werd op basis van de werkgever op het Facebookprofiel van één aanvragers geconcludeerd dat het om een commercieel evenement zou gaan.

Dergelijke gevallen, waarbij de vergunningverleners onduidelijke redenen geven of lijken te zoeken om een evenement niet toe te staan, persoonlijke Facebook profielen bekijken, of juristen ingeschakeld worden voor dwangsom brieven, lijken sterke indruk gemaakt te hebben op de organisatoren. Voor hen is het niet te begrijpen dat er zo wordt omgegaan met hun niet-commerciële, kleinschalige evenementen, welke zij naar eigen mening uitstekend verantwoordelijk en zonder overlast te veroorzaken kunnen uitvoeren en die voor hen bovendien een grote sociale en culturele waarde hebben. Los van de vraag wie in deze gevallen gelijk heeft, is het duidelijk dat zij het vertrouwen van organisatoren flink beschadigen en de figuurlijke kloof tussen gemeente en niet-commerciële organisatoren vergroten.

Zoals gezegd worden de meeste evenementen aangemeld en de ontheffingen zonder problemen verleend. Wel zijn er stadsdelen waar vanwege slechte ervaringen niet of nauwelijks nog ontheffingen worden aangevraagd. Een aangemeld evenement wordt in de praktijk na bezoek van handhaving of politie vrijwel nooit afgebroken. Onaangemelde evenementen worden wel regelmatig afgebroken, wat organisatoren niet altijd begrijpen als er voor hen duidelijk geen gevaar voor de openbare orde en veiligheid is. In het algemeen wordt het proces van verlening van de ontheffing als onduidelijk en onvoorspelbaar ervaren, wat ertoe leidt dat de moeite die in creatieve invulling gestoken wordt vaak beperkt is.

De Fik geeft daarom aan dat deze onzekerheid en de onzekerheid over het optreden van handhaving een hindernis vormt voor de organisatoren. Ook zijn er een aantal inhoudelijke voorwaarden van de melding die naar hun mening onnodige belemmeringen opleveren. Zij geven aan dat er veel locaties in de stad zijn waar opgerekte voorwaarden voor een melding geen problemen voor de openbare orde en veiligheid op zouden leveren. Deze inschatting wordt overigens bevestigd door het stedelijk evenementenbureau.

De Fik ziet veel in een samenwerking met de gemeente tijdens een pilotfase waarbij meer verantwoordelijkheid aan hen en de organisatoren wordt gegeven en waarin bekeken wordt of bepaalde voorwaarden van de melding opgerekt kunnen worden op geschikte locaties of gebieden. Ook zijn zij een voorstander van experimenteren met een vast aangewezen terrein, die zij of een andere partij in beheer nemen en uitgeven aan organisatoren van kleinschalige, niet-commerciële evenementen en activiteiten. Zo wordt de drempel verlaagd voor sociale en culturele nieuwkomers en

initiatieven die niet de middelen hebben via het commerciële circuit iets op te zetten. Beide opties passen goed bij de gemeentelijke beleidsdoelstellingen en lijken het waard te zijn om verder te onderzoeken tijdens een pilotfase.

BIJLAGE F - Internationale casestudies

Casestudie	Interviewee
Bremen: Lokale wetgeving voor niet-commerciële, spontane open air evenementen	Thomas Lecke Lopatta (Senator für Bau, Umwelt und Verkehr Bremen) Friedemann Kleemeyer (Conartism)
Nuremberg: Openairplätze für Alle	Vaha Candolucky (Openairplätze für Alle, Studio Eins e.V) Tanja Erhlein (N2025 Stadt Nürnberg)
Berlijn, Spandau: HaselHorst 13	Lisa (Neue Urbane Welten e.V) Ilya Manev (Clubcommission Berlin, FEF (Freiflächen Entwicklung Fortbildung) Sashin Aslan (Fraktion Nimmersatt, Exit Dogma Festival)
Berlijn, Mitte: Haus der Statistik	Felix Marlow (Haus der Statistik)
Berlijn, Friedrichshain-Kreuzberg: AKS	Iver Ohm - Hidden Institute, KOORST, AKS) Konrad Braun (Hidden Institute, KOORST, AKS)

Interviews	Organisatie
Eva de Klerk: Lid Adviesraad Berlin Tempelhof (2017 tot heden)	Berlin Tempelhof, Eva de Klerk
Daniel Plasch: Founder, member of the board	Stattbad Wedding, Clubcommission Berlin. Berlin, Germany
Jakob Turtur: Co-founder, member of the board	Jonny Knüppel, Clubcommission Berlin. Berlin, Germany
Raimund Reintjes: Project Manager	Lärmschutzfonds, Clubcommission Berlin. Berlin, Germany
Steven Raspa: Associate Director of Community Events	Burning Man Festival. San Francisco, California USA
Moy Eng: Executive Director	Community Arts Stabilization Fund (CAST). Oakland, California USA
Nicola Delon: Architect, Co-founder	Infinite Spaces - Encore Heureux Architect. Paris, France

Beleidsdocumenten:

Amsterdams atelier- en broedplaatsenbeleid 2019-2022, Bureau Broedplaatsen, juli 2019

Een nieuwe lente en een nieuw geluid, Ambities en uitvoeringsagenda 2019, gemeente Amsterdam, 11 september 2018

Een nieuwe lente en een nieuw geluid, Coalitieakkoord GroenLinks, D66, PvdA, SP, mei 2018

Financieel Stelsel, Gemeente Amsterdam, 8 maart 2018

Geluidbeleid voor evenementen in Amsterdam - Beleidsregel, gemeente Amsterdam

Plan van Aanpak Bestuursopdracht Vrije Ruimte, Bijlage 1 bij Bestuursopdracht Vrije Ruimte, Juni 2019

Startnotitie - Omgevingsvisie Amsterdam 2050, BenW gemeente Amsterdam, 2 juli 2019

Uitwerking Stedelijke Vastgoedstrategie, Deel 1 'Spelregels Vastgoed', 23 september 2015

Visie Openbare Ruimte 2025 - De huiskamer van álle Amsterdammers, gemeente Amsterdam, 8 juni 2017

Boeken en artikelen:

Eva de Klerk, 2017, Make Your City - De Stad als Casco, Trancity x Valiz, Amsterdam

Guy Debord, 1957, Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationiste internationale, Paris, Plaquette in-12
Julian Benz, Martha Wegewitz, Kuno Zscharnack and Julian Zwicke, AKS Gemeinwohl: Einrichtung einer Arbeits- und Koordinierung Struktur für gemeinwohlorientierte Stadtentwicklung in Friedrichshain-Kreuzberg (Berlin: Bezirksamt Friedrichshain-Kreuzberg Abteilung Bauen, Planen, Facility Management, 2019) 42.

Tijen, Tjebbe. 1992, Vrije culturele ruimtes. In Gebroken wit: politiek van de kleine verhalen, ed. Mascarpone, Irene Janze, et al. Amsterdam, Ravijn

Overig:

Vrije Ruime Akkoord 2019 (draft), Vrijplaatsenakkoord

Websites:

Gemeente Amsterdam www.amsterdam.nl, bezocht op 10 oktober 2019

<http://vrijplaatsen.nu/>, bezocht op 8 oktober 2019

Space of Urgency	Arno Bouma Lucas Counter Liese Kingma
Co-auteur en adviseur	Eva de Klerk
Grafisch ontwerp	Alessia Scuderi
Website	www.spaceofurgency.com
Contact	info@spaceofurgency.com

Dit rapport is uitgevoerd in opdracht van de afdelingen Bureau Broedplaatsen en Ruimte & Duurzaamheid van de gemeente Amsterdam. Het is geschreven door Arno Bouma, Lucas Counter en Liese Kingma van Space of Urgency. Space of Urgency is een samenwerking met de afdeling Social Design van de University of Applied Arts 'Die Angewandte' in Wenen. Alle rechten voorbehouden. Dit document of enig deel daarvan mag niet worden gereproduceerd, verspreid of doorgegeven in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder expliciete vermelding van Space of Urgency, de volledige namen van de Space of Urgency teamleden en de afdeling Social Design van de University of Applied Arts 'Die Angewandte' in Wenen.

